

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

**Η κρίση χρέους σε Ελλάδα και Ιρλανδία.
Μια συγκριτική ανάλυση**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Λαμπριανίδη Ελένη
Α.Μ. 1213Μ090

Επιβλέπων καθηγητής: Χρήστος Παπάζογλου

Αθήνα, Οκτώβριος 2015

Αφιερώνεται στους γονείς μου, στον αδερφό μου και τη θεία μου

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Χρήστο Παπάζογλου που με την καθοδήγηση του και την αμέριστη συμπαράσταση του με βοήθησε να ολοκληρώσω τη συγγραφή της παρούσας εργασίας.

«Ο ρόλος του νομίσματος είναι να περνά απαρατήρητο. Εκπληρώνει την αποστολή του όταν αποτιμά την αξία των αγαθών [...] Όταν αρχίζουμε να μιλάμε γι' αυτό, σημαίνει ότι υπάρχει πρόβλημα. Όταν όλος ο κόσμος ασχολείται μ' αυτό, σημαίνει ότι υπάρχει κίνδυνος»

Ζαν Πιζανί-Φερό,

«Η αφύπνιση των δαιμόνων. Η κρίση του ευρώ και πώς να βγούμε από αυτήν»

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	1
1. Η περίπτωση της Ιρλανδίας.....	1
1.1. Το προφίλ της χώρας.....	1
1.2. Το ιρλανδικό θαύμα της δεκαετίας του 1990.....	2
1.3. Εξηγώντας το θαύμα του Κελτικού Τίγρη.....	3
Απελευθέρωση του εμπορίου και η στρατηγική ανάπτυξης των εξαγωγών	4
Ένταξη στην Ε.Ε.....	5
Επιβολή δημοσιονομικής πειθαρχίας.....	5
Κόστος εργασίας και παραγωγικότητα	6
Συνθήκη του Μάαστριχ και ένταξη στην ΟΝΕ	7
Μείωση της φορολογίας.....	7
ΑΞΕ και κανονιστικό περιβάλλον.....	8
Κυβερνητική και Οικονομική Σταθερότητα	8
Επένδυση στην εκπαίδευση.....	9
1.4. Η γέννηση της φούσκας στην στεγαστική αγορά	10
1.5. Ο ρόλος του τραπεζικού τομέα	15
1.6. Το σπάσιμο της φούσκας στη στεγαστική αγορά.....	17
1.7. Η Αντιμετώπιση της κρίσης	19
Κυβερνητική Αντιμετώπιση.....	19
Η προσφυγή στο ΔΝΤ και το Πρόγραμμα Σταθερότητας.....	22
1.8. Αποτελέσματα	25
Η πορεία προς την ανάκαμψη	25
Μελλοντικές Προκλήσεις.....	28
Η Ιρλανδία Σήμερα (2015).....	30
2. Η περίπτωση της Ελλάδας.....	33
2.1. Το προφίλ της χώρας.....	33
2.2. Η ελληνική οικονομία τον 20ο αιώνα.....	35
2.3. Η Είσοδος στην Ευρωζώνη και η Πορεία προς την κρίση	39
2.4. Μη βιώσιμες δημοσιονομικές και εξωτερικές ανισοροπίες: Τα εγχώρια αίτια της κρίσης.....	41
2.5. Το ξέσπασμα της κρίσης	46
2.6. Η καθυστερημένη αντίδραση της Ευρώπης: Εξωγενή αίτιο της Ελληνικής κρίσης; 47	
2.7. Η επίδραση στον τραπεζικό τομέα.....	48
2.8. Η αντιμετώπιση της Κρίσης.....	49
Το Ελληνικό Πρόγραμμα Σταθερότητας	49
Το Α' Πρόγραμμα Διάσωσης (2010-2011)	50
Αξιολόγηση Πρώτου Προγράμματος	52
Το Β' Πρόγραμμα Διάσωσης (2012-2014).....	54
Δημοσιονομική Εξυγίανση	55
Ανταγωνιστικότητα.....	55

Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα.....	56
Αξιολόγηση Δεύτερου Προγράμματος.....	57
Το Τρίτο Πρόγραμμά Διάσωσης και μελλοντικές προκλήσεις.....	59
3. Συγκριτική ανάλυση.....	63
3.1. Ιρλανδία - Ελλάδα: Συγκριτική Ανάλυση.....	63
Ρίζες της κρίσης: Δημοσιονομικές ανισοροπίες και τραπεζικός τομέας.....	65
Άνοιγμα οικονομίας.....	67
Εξαγωγές και Ανταγωνιστικότητα.....	68
Αγορές Εργασίας.....	69
Διαφοροποιήσεις στην εφαρμογή των μέτρων.....	69
Πολιτικό Σύστημα και Κοινωνική Συνοχή.....	70
3.2. Το success story του Βορρά: Παράδειγμα προς μίμηση για την Ελλάδα;.....	72
4. Συμπεράσματα.....	75
Βιβλιογραφία.....	77

Ευρετήριο εικόνων/ γραφημάτων/ πινάκων

Εικόνα 1.....	1
Εικόνα 2.....	33
Γράφημα 1. Καταμερισμός ΑΕΠ Ιρλανδίας (2014).....	2
Γράφημα 2. Η σύγκλιση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ιρλανδίας.....	3
Γράφημα 3. Οι Ιρλανδικές Εξαγωγές 1970-2000.....	5
Γράφημα 4. Ιρλανδία, Άμεσες ξένες επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ.....	8
Γράφημα 5. Τα ποσοστά ανεργίας στην Ιρλανδία και σε δώδεκα χώρες του Ευρώ 1992-2011.....	9
Γράφημα 6. Ιρλανδία, Η ανάπτυξη του ΑΕΠ ανά έτος, 1981-2007.....	11
Γράφημα 7. Ιρλανδία, Οι επενδύσεις σε κατοικίες ως ποσοστό του ΑΕΠ.....	12
Γράφημα 8. Η μέση τιμή των κατοικιών στην Ιρλανδία σε ευρώ, 1996-2010.....	12
Γράφημα 9. Η παραγωγή κατοικιών στην Ιρλανδία, 1996-2010.....	13
Γράφημα 10. Ιρλανδία, Το ποσοστό απασχόλησης στον κατασκευαστικό τομέα 1980-2000.....	14
Γράφημα 11. Δανεισμός προς τον ιδιωτικό τομέα και καταθέσεις των ιρλανδικών τραπεζών ως ποσοστό του ΑΕΠ, 1992 – 2009.....	17
Γράφημα 12. Η κατάρρευση των εσόδων από τους φόρους σχετικούς με την αγορά ακινήτων που προκάλεσε τη δημοσιονομική κρίση στην Ιρλανδία.....	18
Γράφημα 13. Το χρέος της Ιρλανδίας ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2005-2014.....	21
Γράφημα 14. Ιρλανδία, Αναλυτική κατανομή του προγράμματος οικονομικής ενίσχυσης της ΕΕ-ΔΝΤ.....	23
Γράφημα 15. Ιρλανδία, Το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης, το Ακαθάριστο Χρέος και το Καθαρό Χρέος (2009-2013).....	27
Γράφημα 16. Ιρλανδία, Το ποσοστό ανεργίας, 2010-2014.....	30
Γράφημα 17. Σύνθεση ΑΕΠ Ελλάδας 2013.....	34

Γράφημα 18. Ελλάδα, Ο ρυθμός μεταβολής των βασικών συνιστωσών του ΑΕΠ, 2008-2009	41
Γράφημα 19. Ελλάδα, Οι συνολικές δαπάνες και το έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2001-2009	42
Γράφημα 20. Ελλάδα, Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό το ΑΕΠ 2000-2009	43
Γράφημα 21. Ελλάδα, Ανταγωνιστικότητα 2001-2009	44
Γράφημα 22. Ελλάδα, Το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2001-2009	45
Γράφημα 23. Ελλάδα, Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών, 2010-2014	56
Γράφημα 24. Ελλάδα, Ποσοστά Ανεργίας 2010-2014	58
Γράφημα 25. Ελλάδα, Το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ 2006-2014	58
Γράφημα 26. Χώρες ΕΕ, Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών 1991-1998 έναντι 1999-2008 ..	63
Γράφημα 27. Χώρες ΕΕ, Ισοζύγιο Προϋπολογισμού ως ποσοστό του ΑΕΠ, 1999-2008	66
Γράφημα 28. Χώρες ΕΕ, Μεταβολή στο Δημόσιο Χρέος ως ποσοστού στο ΑΕΠ, 1999-2008	66
Πίνακας 1. Μακροοικονομικές επιπτώσεις από την άνθηση στην ιρλανδική αγορά ακινήτων, 1996-2010	14
Πίνακας 2. Οι οικονομικές προβλέψεις για την Ιρλανδία, Νοέμβριος 2015	32
Πίνακας 3. Ελλάδα, Δημόσιο Έλλειμμα, Πληθωρισμός, ΑΕΠ και σχέση χρεός - ΑΕΠ (1970-2015)	38
Πίνακας 4. Ελλάδα, Σημαντικοί Οικονομικοί Δείκτες, 2010-2014	55

Περίληψη

Η διάχυση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008 στις οικονομίες της Ευρωζώνης έφερε στο φως όλες τις αδυναμίες του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, καθώς η διαχείριση της αποδείχθηκε μια δύσκολη υπόθεση για τα κράτη-μέλη και δει για αυτά της περιφέρειας που υπήρξαν και τα πρώτα θύματα της.

Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε συγκεκριμένα τις περιπτώσεις της Ιρλανδίας και της Ελλάδας, οι οικονομίες των οποίων στον απόηχο της διεθνούς κρίσης εισήλθαν σε ύφεση, προκαλώντας πανικό στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια αγορά. Η περίοδος της οικονομικής ανάπτυξης που είχαν γνωρίσει οι χώρες αυτές κατά τα προηγούμενα χρόνια τερματίστηκε άδοξα και οι κυβερνήσεις των χωρών αυτών εκλήθησαν να πάρουν επίπονα μέτρα προκειμένου να μπορέσουν να ανακάμψουν ξανά. Τα μέτρα σταθεροποίησης που εφαρμόστηκαν στις χώρες αυτές προκειμένου να ξαναβρούν τη χαμένη τους ανταγωνιστικότητα κινήθηκαν προς την ίδια κατεύθυνση ωστόσο τα αποτελέσματα ήσαν διαφορετικά.

Ενώ η Ιρλανδία μέσα σε τρία χρόνια κατάφερε να ολοκληρώσει το πρόγραμμα της και να επιστρέψει σε μια σταθερή πορεία ανάπτυξης, η Ελλάδα, σχεδόν επτά χρόνια μετά την εμφάνιση της κρίσης, παλεύει ακόμα να απεμπλακεί από τον φαύλο κύκλο της λιτότητας και του εξωτερικού δανεισμού. Πως όμως, η Ιρλανδία κατάφερε να ανακάμψει από την κρίση, ενώ η Ελλάδα εξακολουθεί να αγωνίζεται και ποιος ο ρόλος του ΔΝΤ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε αυτήν τη διαδικασία;

Σε μια προσπάθεια να απαντηθεί το παραπάνω ερώτημα, θα αναλύσουμε την κάθε περίπτωση ξεχωριστά προκειμένου να εντοπίσουμε τους παράγοντες εκείνους που συνετέλεσαν σε αυτή τη διαφορετική έκβαση για τις δύο αυτές χώρες. Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη μας θα ξεκινήσει με μια ιστορική αναφορά στα βασικά χαρακτηριστικά και τις οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στην εκάστοτε χώρα πριν από το ξέσπασμα της κρίσης. Εν συνέχεια θα επικεντρωθούμε στις συνθήκες κάτω από τις οποίες εκδηλώθηκε η

κρίση, στα μέτρα που έλαβαν οι κυβερνήσεις για την αντιμετώπιση της αλλά και σε ποιο στάδιο βρίσκονται αυτές οι χώρες σήμερα. Στο τελευταίο μέρος θα επιχειρηθεί μια σύντομη συγκριτική μελέτη ανάμεσα στις χώρες αυτές, στο μέτρο που καθίσταται δυνατό δεδομένου ότι η ελληνική κρίση βρίσκεται ακόμα εν εξέλιξη. Κλείνοντας, θα γίνει μια αναφορά σε διδάγματα που τυχόν θα μπορούσε να προσφέρει η ιρλανδική εμπειρία στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα.

Λέξεις κλειδιά: Ελλάδα, Ιρλανδία, οικονομική κρίση, χρέος, Ευρωζώνη, ύφεση, μέτρα σταθεροποίησης

1. Η περίπτωση της Ιρλανδίας

1.1. Το προφίλ της χώρας

Η Ιρλανδία είναι ένα μεγάλο νησί της βορειοδυτικής Ευρώπης, δυτικά από τη Μεγάλη Βρετανία. Το μεγαλύτερο τμήμα του νησιού ανήκει στην Δημοκρατία της Ιρλανδίας. Το βορειοανατολικό μέρος του, που ονομάζεται Βόρεια Ιρλανδία, ανήκει στο Ηνωμένο Βασίλειο. Σύμφωνα με τις τελευταίες εκτιμήσεις (Ιούλιος 2015) περίπου 4,8 εκατομμύρια ζουν στην Δημοκρατία της Ιρλανδίας και λίγο πιο πάνω από 1,8 εκατομμύρια ζουν στη Βόρεια Ιρλανδία.

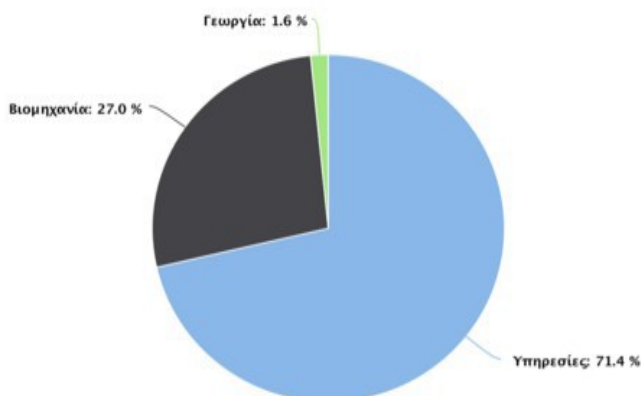
Εικόνα 1.

Η Ιρλανδία προσχώρησε στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1973 ενώ τον Ιανουάριο του 1999 έγινε μέλος της Ευρωζώνης, εγκαταλείποντας την ιρλανδική λίρα.

Η ιρλανδική οικονομία είναι μια μικρή, σύγχρονη, οικονομία με κύριους άξονες το εμπόριο, τις υπηρεσίες και τη βιομηχανία με έμφαση στους τομείς υψηλής τεχνολογίας. Κύριο ρόλο

στην ανάπτυξη της παίζουν οι εξαγωγές, ενώ σε μεγάλο μέρος τροφοδοτείται από τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις- κυρίως από τις πολυεθνικές των ΗΠΑ.¹

Η σύνθεση του ΑΕΠ της βάση στοιχείων 2014 είναι: βιομηχανία 27%, γεωργία 1,6% και υπηρεσίες 71.4%.

Γράφημα 1. Καταμερισμός ΑΕΠ Ιρλανδίας (2014)
Πηγή CIA World Factbook

1.2. Το ιρλανδικό θαύμα της δεκαετίας του 1990

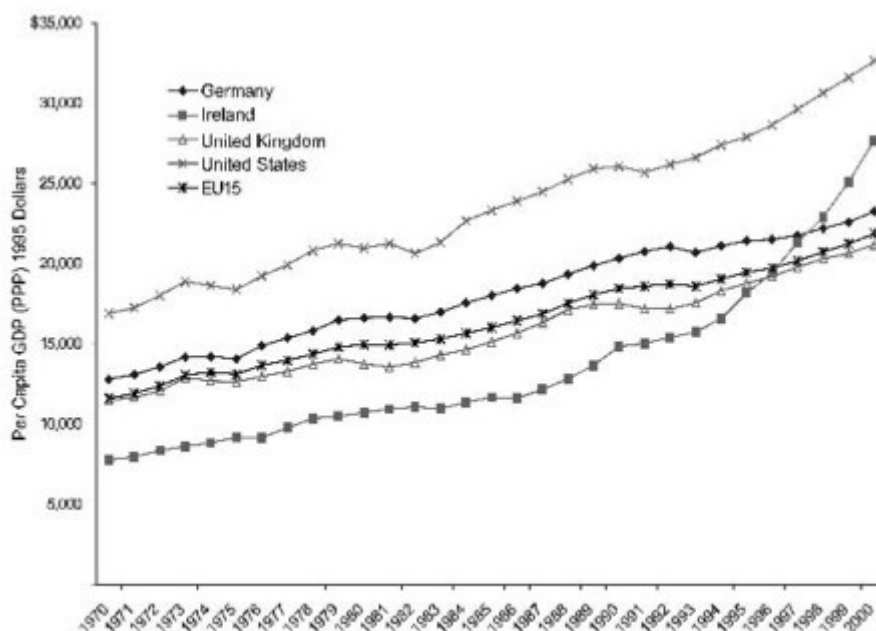
Η Ιρλανδία για πάνω από δύο αιώνες αποτελούσε ένα από τα φτωχότερα κράτη της Ευρώπης. Το νησί σε μεγάλο βαθμό είχε μείνει πίσω κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης ενώ μεταπολεμικά η οικονομία του στηριζόταν κυρίως στην γεωργία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, το 1946, πάνω από το 46% του ενεργού πληθυσμού της Ιρλανδίας απασχολείτο αποκλειστικά με γεωργικές εργασίες. Εξαιτίας αυτής της κατάστασης, θα μπορούσε να ειπωθεί πως αυτό που κυρίως εξήγαγε το νησί για πολλά χρόνια ήταν ο ίδιος ο λαός του, καθώς εκατομμύρια Ιρλανδοί μετανάστευαν αναζητώντας ένα καλύτερο μέλλον με πιο αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης.

Η κατάσταση αυτή ωστόσο άρχισε να αλλάζει όταν στα μέσα της δεκαετίας του 1990, η οικονομία της μεταμορφώθηκε, επιταχύνθηκε και ξεπέρασε αυτές άλλων ευρωπαϊκών χώρων, επιτυγχάνοντας την περίοδο αυτή ίσως το μεγαλύτερό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης στον κόσμο. Όπως φαίνεται και στο διάγραμμα, από το 1990 έως το 1995, το ΑΕΠ της Ιρλανδίας αυξήθηκε κατά μέσο όρο 5,14% ανά έτος ενώ από το 1996 έως το 2000,

---

¹ Central Intelligent Agency, CIA World Factbook, Ireland, Economy 2014,
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ei.html>

αυξήθηκε κατά μέσο όρο 9.66%.² Χάρη στον αξιοσημείωτο αυτό ρυθμό ανάπτυξης που σημείωσε η χώρα μέσα σε λιγότερο από μια δεκαετία, της αποδόθηκε ο χαρακτηρισμός “Κελτικός Τίγρης”.

Γράφημα 2. Η σύγκλιση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ιρλανδίας
Πηγή: *Economic Freedom and Growth: The case of the Celtic Tiger*, Benjamin Powell

1.3. Εξηγώντας το θαύμα του Κελτικού Τίγρη

Που οφείλονται όμως αυτοί οι έντονοι ρυθμοί ανάπτυξης της ιρλανδικής οικονομίας; Σίγουρα η μεγάλη αυτή οικονομική ανάκαμψη που βίωσαν οι Ιρλανδοί δεν θα μπορούσε να αποδοθεί απλά στην λεγόμενη “τύχη του Ιρλανδού” (The Irish Luck). Τουναντίον, ήταν η γενικότερη ανάληψη μιας σειράς δράσεων και πολιτικών που μετέτρεψαν την Ιρλανδία από μια φτωχή αγροτική χώρα σε μια από τις πιο ευημερούσες χώρες στον κόσμο σε λιγότερο από μια δεκαετία. Πιο συγκεκριμένα, οι ρίζες του ιρλανδικού θαύματος της δεκαετίας του 1990 θα πρέπει να αναζητηθούν σε μια σειρά από γεγονότα που χρονολογούνται από την δεκαετία του 1950³. Αυτές οι πολιτικές ή γεγονότα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

² Benjamin Powell, *Economic Freedom and Growth: The case of the Celtic Tiger*, Cato Journal, Vol. 22, No3, 2002

³ Marc C.Duff, *Ireland's Economic Progress, On the verge of Collapse to Economic Star of Europe in 5yrs*, The Taxpayers Network, 2007

Απελευθέρωση του εμπορίου και η στρατηγική ανάπτυξης των εξαγωγών

Οι πολιτικές προστατευτισμού και παρεμβατισμού που εφάρμοσαν οι διαδοχικές κυβερνήσεις κατά τη διάρκεια του 1950 είχαν αρνητικό αντίκτυπο στις οικονομικές και εξαγωγικές επιδόσεις της χώρας, γεγονός που προκάλεσε τη μαζική μετανάστευση του Ιρλανδικού λαού, μειώνοντας τον πληθυσμό της χώρας κατά 1/7. Στις αρχές της δεκαετίας του 1960, οι ιρλανδικές αρχές, στην προσπάθεια τους να αντιστρέψουν το αρνητικό αυτό κλίμα, απομακρύνθηκαν από τις πολιτικές αυτές, υιοθετώντας μια στρατηγική προσανατολισμένη περισσότερο στην ανάπτυξη των εξαγωγών⁴.

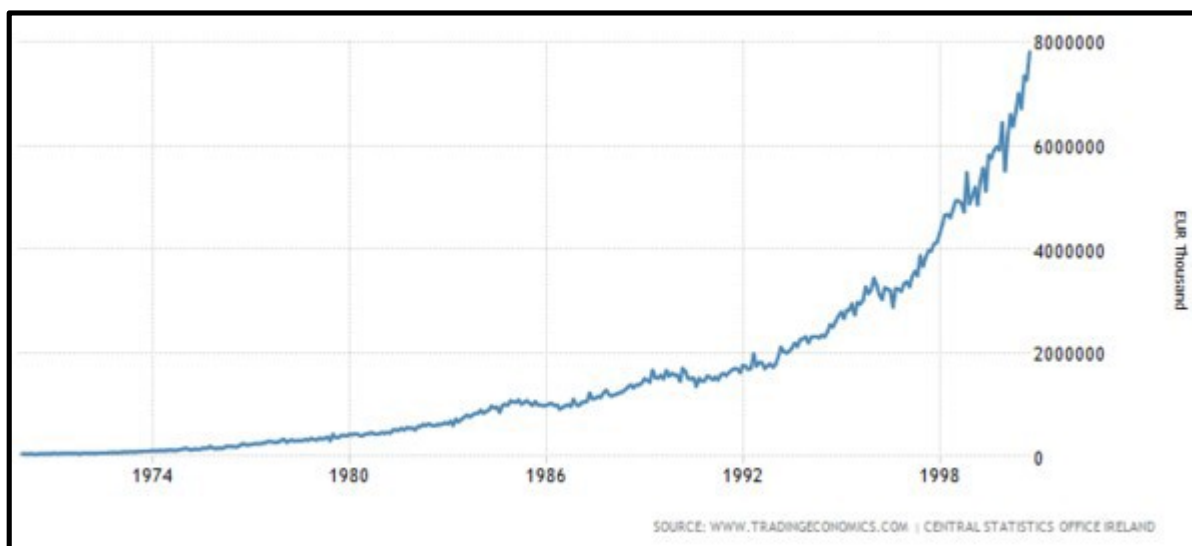
Ήδη, ξεκινώντας από το 1956, είχαν ανακληθεί οι περιορισμοί στις ξένες επιχειρήσεις ενώ λίγα χρόνια αργότερα (1964 και 1965) καταργήθηκαν οι μονομερείς δασμοί. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με μια συμφωνία (1966) για τη δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών με το Ηνωμένο Βασίλειο, κατέστησαν την Ιρλανδία περισσότερο ελκυστική στους ξένους επενδυτές.

Το αποτέλεσμα του επαναπροσδιορισμού της εμπορικής πολιτικής τη δεκαετία του 1960, ήταν ο Ιρλανδικός ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης να διπλασιαστεί (με μέσο όρο 4,2%) επιτρέποντας στη χώρα να συμβαδίσει με την υπόλοιπη Ευρώπη (που σημείωνε μέσο όρο ανάπτυξης 4%). Στις δεκαετίες που ακολούθησαν, η χώρα λόγω της ανοικτής εμπορικής πολιτικής που είχε πλέον υιοθετήσει, κατάφερε να σημειώσει σημαντική αυξητική τάση στις εξαγωγικές της επιδόσεις. Χαρακτηριστικά οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών της το 1973 ανήλθαν σε 37% του ΑΕΠ, το 1983 σε 56% και το 1995 σε 90%.

---

⁴ Eleanor Doyle, *Export-Output Causality and the Role of Exports in Irish Growth: 1950-1997*, International Economic Journal, Volume 15, No.3, Sep 2001

Γράφημα 3. Οι Ιρλανδικές Εξαγωγές 1970-2000.
Πηγή: www.tradingeconomics.com

Ένταξη στην Ε.Ε

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η Ιρλανδία σημείωσε περαιτέρω πρόοδο όσον αφορά την απελευθέρωση του εμπορίου της, γεγονός που συνέβαλε στην προσχώρηση της το 1973 στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Η ένταξη της είχε ως αποτέλεσμα η χώρα να αποκτήσει πρόσβαση στην τεράστια αγορά της ηπειρωτικής Ευρώπης και να καταστεί ιδιαίτερα ελκυστική σε επιχειρήσεις των ΗΠΑ, του Καναδά και της Ιαπωνίας που επιθυμούσαν να εισέλθουν στην ευρωπαϊκή αγορά έχοντας ως βάση εργασίας μια αγγλόφωνη χώρα. Η Ιρλανδία ήταν ένα από τα φτωχότερα μέλη όταν προσχώρησε στην ένωση και ωφελήθηκε πολύ από την πρόσβαση της στα διάφορα προγράμματα οικονομικής βοήθειας της ΕΕ, με τον γεωργικό τομέα να αποτελεί τον σημαντικότερο αποδέκτη. Ωστόσο, παρά το γεγονός πως η Ιρλανδία ήταν μία από τις πιο ευνοημένες χώρες - αποδέκτες των κονδυλίων της ΕΕ, μελέτες δείχνουν πως οι μεταβιβάσεις αυτές είχαν ελάχιστη επίδραση στην συνολική οικονομική ανάπτυξη της χώρας.⁵

Επιβολή δημοσιονομικής πειθαρχίας

Η περίοδος που ακολούθησε, από το 1973 μέχρι το 1986 χαρακτηρίστηκε στο μεγαλύτερο μέρος της από κενσιανές πολιτικές που οδήγησαν τη χώρα σε δημοσιονομική κρίση.⁶

⁵ Marc C.Duff, *Ireland's Economic Progress, On the verge of Collapse to Economic Star of Europe in 5yrs*, The Taxpayers Network, 2007

⁶ Μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση το 1973 και συνεχίζοντας με τη δεύτερη πετρελαϊκή κρίση το 1979, η Ιρλανδία προσπάθησε να τονώσει τη συνολική της ζήτηση μέσα από την αύξηση των κρατικών δαπανών, μια πολιτική η

Συγκεκριμένα, μεταξύ του 1977 και του 1981 οι κυβερνητικές δαπάνες αυξήθηκαν σε όλους τους τομείς γεγονός που οδήγησε το χρέος της Ιρλανδίας, ως ποσοστό του ΑΕΠ, στο 125%. Στις αρχές του 1980 η κυβέρνηση στην προσπάθεια της να αντιμετωπίσει αυτήν την κρίση προέβη σε σημαντικές φορολογικές αυξήσεις που είχαν ως αποτέλεσμα να επιδεινωθεί η κατάσταση. Το 1986 το ποσοστό ανεργίας έφθασε στο ανώτατο επίπεδο του 17% ενώ οι μεταναστευτικές ροές αυξήθηκαν δραματικά. Καθώς η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική δεν προσέφερε μια βιώσιμη λύση, μια ριζική αλλαγή στρατηγικής ήταν αναγκαία. Η αλλαγή αυτή ήρθε το 1987 όταν το κόμμα του Charles Haughey (Fianna Fail) προχώρησε σε μεγάλες περικοπές προκειμένου να φέρει την δημοσιονομική κρίση υπό έλεγχο. Οι δαπάνες για την υγεία μειώθηκαν κατά 6%, στην εκπαίδευση 7%, στη γεωργία 18%, στις κατοικίες 11% και στο στρατό 7%. Αρκετά κυβερνητικά συμβούλια και γραφεία καταργήθηκαν ενώ λήφθηκαν μέτρα για την εξάλειψη σχεδόν 10.000 θέσεων εργασίας στον δημόσιο τομέα. Η δημοσιονομική προσαρμογή που επετεύχθη άνοιξε σταδιακά το δρόμο προς την ανάπτυξη. Το 1987, το πρωτογενές έλλειμμα εξαλείφθηκε και ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ άρχισε να μειώνεται σημαντικά μετά την κορύφωση του, το 1986. Μέχρι το τέλος του 1990, το δημόσιο χρέος ήταν λιγότερο από το 100% του ΑΕΠ. Τέλος, παρά το γεγονός πως οι μειώσεις των κρατικών δαπανών είχαν ως στόχο την επίλυση της δημοσιονομικής κρίσης και όχι τη δημιουργία ενός οικονομικά πιο φιλελεύθερου κράτους, παρόλα αυτά έπαιξαν ρόλο στη μείωση του ρόλου της κυβέρνησης στην οικονομία.

Κόστος εργασίας και παραγωγικότητα

Επιπλέον το 1987 επετεύχθη μια συμφωνία ανάμεσα στην κυβέρνηση και τους εκπροσώπους των εργαζομένων για έναν νέο πρότυπο ανάπτυξης που θα ενίσχυε περαιτέρω την οικονομική ανάκαμψη της χώρας (Social Partnership Agreement)⁷. Οι συμφωνίες αυτές, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην πολιτική της μείωσης της φορολογίας και στη διατήρηση του πληθωρισμού σε χαμηλά επίπεδα. Πιο συγκεκριμένα προέβλεπαν τη συγκράτηση των μισθών, η οποία θα αντισταθμιζόταν εν μέρει μέσα από τη μείωση της φορολογίας της εργασίας και την σιωπηρή υπόσχεση της κυβέρνησης για διατήρηση της σταθερότητας των τιμών. Η συγκράτηση των μισθών με τη σειρά της επέτρεψε στην Ιρλανδία να αυξήσει την

οποία ωστόσο δεν κατάφερε να αναζωογονήσει την ιρλανδική οικονομία. βλ. Benjamin Powell (2002), *Economic Freedom and Growth: The case of the Celtic Tiger*, Cato Journal, Vol. 22, No3, 2002

⁷ Benjamin Powell, *Economic Freedom and Growth: The case of the Celtic Tiger*, Cato Journal, Vol. 22, No3, 2002

ανταγωνιστικότητα της -καθώς το κόστος εργασίας ήταν πολύ υψηλότερο σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες- προσελκύοντας ξένες επιχειρήσεις στο έδαφος της.

Συνθήκη του Μάαστριχ και ένταξη στην ΟΝΕ

Καθώς η δημοσιονομική κατάσταση στην Ιρλανδία είχε βελτιωθεί αισθητά, η κυβέρνηση εστίασε την προσοχή της σε επιπλέον τρόπους για την ενίσχυση της αναπτυξιακής πορείας της χώρας. Το 1992 υπεγράφη η Συνθήκη του Μάαστριχ, η οποία οδήγησε στην μετέπειτα είσοδο της Ιρλανδίας στην Οικονομική Νομισματική Ένωση (1999). Η Συνθήκη απαιτούσε τη διατήρηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων κάτω από το 3% του ΑΕΠ ενώ το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ να μην υπερβαίνει το 60%. Με την υπογραφή της συνθήκης, η αξιοπιστία της Ιρλανδίας ενισχύθηκε καθώς οι επενδυτές έλαβαν τη διαβεβαίωση ότι η Ιρλανδία δεσμευόταν σε υγιείς δημοσιονομικές πολιτικές για το μέλλον.

Μείωση της φορολογίας

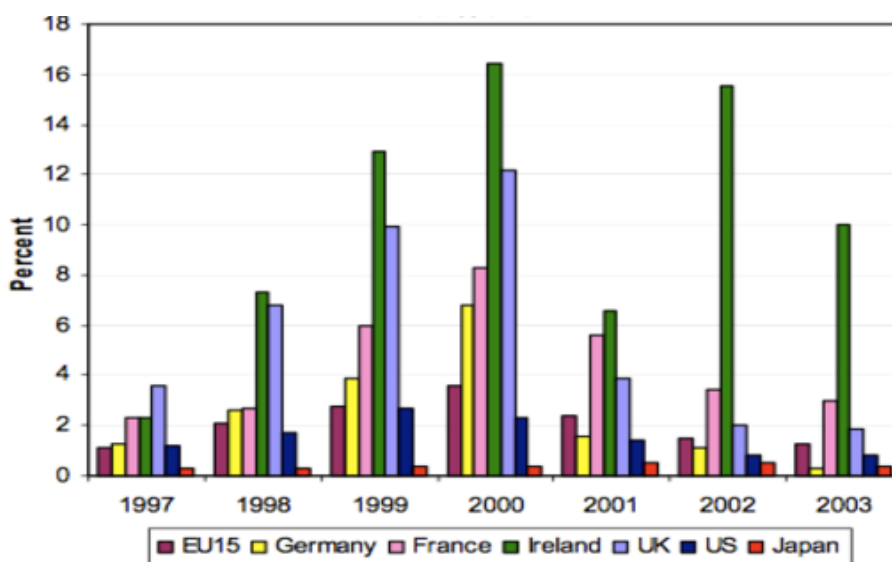
Η Ιρλανδία διατηρούσε σχετικά υψηλά επίπεδα φορολογίας μέχρι και το 1975 σημειώνοντας μια μικρή μείωση το 1985. Ωστόσο η μεγάλη πτώση στους φορολογικούς συντελεστές σημειώθηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Χαρακτηριστικά, ο κανονικός συντελεστής φορολογίας των επιχειρήσεων έπεσε από 40% το 1996 σε 24% το 2000. Παράλληλα, η Ιρλανδία διατηρούσε έναν ειδικό εταιρικό φορολογικό συντελεστή της τάξεως του 10% για συγκεκριμένες κατηγορίες επιχειρήσεων (κατασκευαστικές εταιρείες, εταιρείες υπηρεσιών διεθνούς εμπορίου, εταιρείες που εδρεύουν στο Κέντρο Διεθνών Οικονομικών Υπηρεσιών του Δουβλίνου ή σε στην αφορολόγητη ζώνη Σάνον). Ωστόσο, ως μέλος της Ε.Ε δέχθηκε πιέσεις να εξαλείψει αυτό τον ειδικό φορολογικό συντελεστή. Τελικώς το 2003, συμφωνήθηκε με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, να μειώσει τον κανονικό συντελεστή φορολογίας των επιχειρήσεων στο 12.5% (σχεδόν κατά το ήμισυ) και σταδιακά να καταργήσει τον ειδικό φόρο του 10%.⁸ Οι παραπάνω αλλαγές που σημειώθηκαν στο φορολογικό σύστημα της χώρας ήταν άκρως επωφελείς για την ιρλανδική οικονομία, καθώς είχαν ως αποτέλεσμα η χώρα να χαίρει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά φορολογίας επιχειρήσεων ανά τον κόσμο. Παράλληλα, η φορολογική πολιτική της χώρας ευνοούσε και τους εργαζόμενους καθώς ο φόρος εισοδήματος ήταν συγκριτικά χαμηλότερος σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες.

---

⁸ Marc C.Duff, *Ireland's Economic Progress, On the verge of Collapse to Economic Star of Europe in 5yrs*, The Taxpayers Network, 2007

ΑΞΕ και κανονιστικό περιβάλλον

Για δεκαετίες, η Ιρλανδία ασκούσε μια ιδιαίτερα επιτυχημένη πολιτική προσέλκυσης Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) χάρη στο ευνοϊκό φορολογικό και ρυθμιστικό της περιβάλλον, στο αγγλόφωνο εργατικό δυναμικό της αλλά και σε μια σειρά από κίνητρα που προσέφερε σε επιχειρήσεις που ενδιαφέρονταν να δραστηριοποιηθούν στο έδαφος της (επιδότησεις ενοικίου και εξοπλισμού, κατάρτιση των εργαζομένων κτλ.). Στη δεκαετία του 1990, οι ΑΞΕ ήταν ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες για την υψηλή ανάπτυξη του ΑΕΠ της Ιρλανδίας. Ο ΟΟΣΑ εκτιμά ότι από το 1993 έως το 2002, πως η Ιρλανδία προσέλκυσε μόνο από τις Ηνωμένες Πολιτείες πάνω από 70 δισεκατομμύρια δολάρια για επενδύσεις. Το 2000, οι ΑΞΕ οδήγησαν στην δημιουργία εκατοντάδων χιλιάδων θέσεων εργασίας, κυρίως στον κλάδο της μηχανικής και των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Το 2003, η μαζική εισροή των ξένων επενδυτών κατέστησε την Ιρλανδία τη δεύτερη πιο διεθνική οικονομία στην κόσμο, αμέσως μετά από το Χονγκ Κονγκ. Κατά τη διάρκεια αυτού του χρόνου, η Ιρλανδία ήταν ο κύριος προορισμός των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ευρώπη και ίσως και στον κόσμο. Το 2007, η Ιρλανδία κατέλαβε την 7η θέση στον Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας του Heritage Foundation, καταδεικνύοντας πως ο βαθμός της οικονομικής ελευθερίας μιας χώρας μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της ανάπτυξης της.

Γράφημα 4. Ιρλανδία, Άμεσες ξένες επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή: Ireland's Economic Progress, On the verge of Collapse to Economic Star of Europe in 5yrs, Marc C.Duff

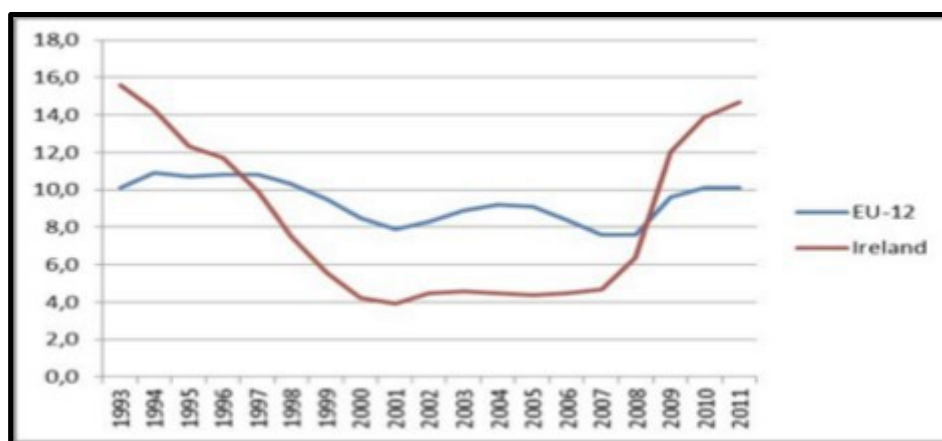
Κυβερνητική και Οικονομική Σταθερότητα

Η κυβερνητική και η οικονομική σταθερότητα της Ιρλανδίας είναι ένας ακόμη παράγοντας που έδωσε πρόσθετη ασφάλεια στους επενδυτές παγκοσμίως. Η συνέχιση των προσπαθειών

περιορισμού των δημοσίων δαπανών και εσόδων καθώς και η διατήρηση του δημόσιου χρέους και του ελλείμματος σε χαμηλά επίπεδα αποτέλεσε μια ισχυρή ένδειξη της δέσμευσης των ιρλανδικών αρχών σε υγιείς οικονομικές πολιτικές που θα προωθούσαν περαιτέρω την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Επένδυση στην εκπαίδευση

Τέλος, μια άλλη στρατηγική που είχε υιοθετηθεί στην Ιρλανδία ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 ήταν η επένδυση στην εκπαίδευση ως εργαλείο για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Οι Ιρλανδοί, παρότι τα πρώτα χρόνια έχαναν τους απόφοιτους των πανεπιστημίων τους στο εξωτερικό, δίνανε ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη ενός υψηλά εξειδικευμένου και άρτια καταρτισμένου εργατικού δυναμικού. Οι ιρλανδικές αρχές ξεκινώντας από το 1966, με την προσφορά δωρεάν μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, επικεντρώθηκαν τη δεκαετία του 1980 στην επέκταση των Τεχνολογικών Ιδρυμάτων και των Πανεπιστημίων, δίνοντας έμφαση στους τομείς της ηλεκτρολογίας και της τεχνολογίας των πληροφοριών προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των ξένων εταιρειών, όπως η Apple και Wang, που ήδη δραστηριοποιούνταν στο έδαφος της. Λόγω των ισχυρών επιδόσεων της ιρλανδικής οικονομίας κατά τη δεκαετία του 1990, πολλοί λαμπροί και νέοι επιστήμονες που κατά το παρελθόν είχαν εγκαταλείψει τη χώρα τους προς αναζήτηση εργασίας, ήταν σε θέση να επιστρέψουν.

Γράφημα 5. Τα ποσοστά ανεργίας στην Ιρλανδία και σε δώδεκα χώρες του Ευρώ 1992-2011

Πηγή: Eurostat

Όπως είδαμε, μετά την δεκαετία του προστατευτισμού το 1950 οπου η οικονομική ανάπτυξη κατά μέσο όρο έφτανε μόλις το 2% το χρόνο, ακολούθησε η δεκαετία του 1960 κατά τη διάρκεια της οποίας πραγματοποιήθηκε η απελευθέρωση της εμπορικής πολιτικής, γεγονός που αύξησε την οικονομική ελευθερία και την ανάπτυξη στη χώρα. Το 1970 σημειώθηκε

πραιτέρω πρόοδος όσον αφορά την απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, αλλά, την ίδια στιγμή, λόγω των παρεμβατικών κενσιανών πολιτικών που εφάρμοζε η κυβέρνηση η οικονομική ελευθερία των πολιτών περιοριζόταν σημαντικά. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, ο υψηλός πληθωρισμός, η δημοσιονομική αστάθεια, το υψηλό επίπεδο κρατικών δαπανών και η υψηλή φορολογία επιδείνωσαν ακόμα πιο πολύ την κατάσταση, με αποτέλεσμα ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης από το 1973 έως το 1986 να είναι μόλις 1,9%. Ωστόσο, η μείωση του επιπέδου των δημοσίων δαπανών, για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης, άνοιξε και πάλι το δρόμο προς την ανάπτυξη και την οικονομική ελευθερία. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, οι περαιτέρω φορολογικές μειώσεις σε συνδυασμό με τις αξιόπιστες δεσμεύσεις των αρχών να μην προβαίνουν σε ριψοκίνδυνες αυξήσεις των κρατικών δαπανών συνέχισαν να ενισχύουν την οικονομική ελευθερία.

Μέσα από αυτήν την ανασκόπηση, διαπιστώνουμε πως όταν η χώρα εμφάνιζε σημάδια οικονομικής ελευθερίας η αναπτυξιακή πορεία της σημείωνε σημαντική βελτίωση. Ωστόσο η πρωτοφανής ανάπτυξη του “κελτικού τίγρη” συνέβη μόνο μια φορά, στα τέλη της δεκαετίας του 1990, όταν όλες οι πτυχές της οικονομικής ελευθερίας εκδηλώθηκαν ταυτόχρονα και σε μεγάλο βαθμό.⁹

1.4. Η γέννηση της φούσκας στην στεγαστική αγορά

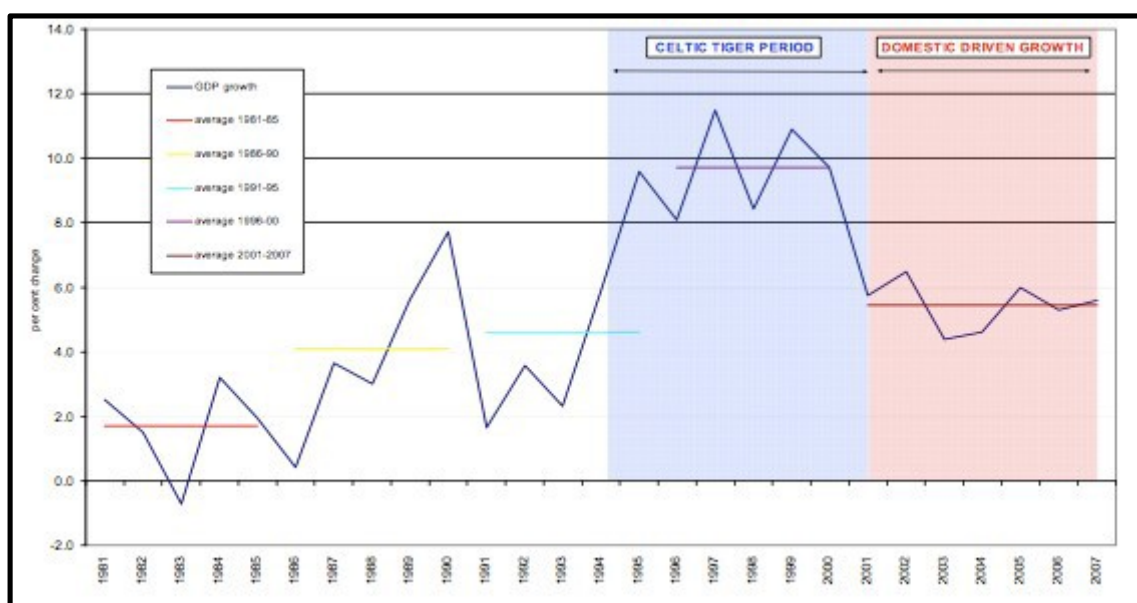
Τον Μάιο του 1997, το περιοδικό *Economist* έγραφε χαρακτηριστικά: “Για πόσο ακόμα η ιρλανδική συνταγή θα παρέχει εντυπωσιακά αποτελέσματα είναι δύσκολο να ειπωθεί...Η Ιρλανδία αναπτύχθηκε γρήγορα για περισσότερα από 30 χρόνια, επειδή είχε πολλά να κάνει, αλλά και γιατί η πολιτική και οι περιστάσεις συνωμότησαν και το επέτρεψαν. Μια επιτυχία ωστόσο αυτού του είδους, όσο εντυπωσιακή και ασυνήθιστη και αν φαίνεται, περιέχει τους σπόρους της ίδιας της, της διάλυσής..” Το άρθρο κατέληγε: “Αν η Ιρλανδία είχε άλλη μια δεκαετία το ίδιο επιτυχημένη με την τελευταία, τότε πράγματι θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για ένα οικονομικό θαύμα.” (The Economist, 1997)

Τα δεδομένα ωστόσο άρχισαν να διαφοροποιούνται από το 2002 και μετά όταν η φύση της εντυπωσιακής ανάπτυξης των προηγούμενων ετών άρχισε να αλλάζει. Η είσοδος της χώρας

---

⁹ Benjamin Powell, *Economic Freedom and Growth: The case of the Celtic Tiger*, Cato Journal, Vol. 22, No3, 2002

στην ΟΝΕ συνέβαλε προς αυτήν την μεταστροφή του κλίματος καθώς όξυνε τις αδυναμίες της ιρλανδικής οικονομίας. Η παραγωγικότητα της εργασίας σταμάτησε να σημειώνει άνοδο, καταγράφηκε υψηλός πληθωρισμός ενώ η αύξηση του ΑΕΠ συνδέθηκε κατά ένα μεγάλο βαθμό με τη στεγαστική αγορά.¹⁰ Παράλληλα ο εξαγωγικός τομέας της χώρας άρχισε να σημειώνει κάμψη καθώς η χώρα έχανε σταδιακά την ανταγωνιστικότητά της.¹¹

Γράφημα 6. Ιρλανδία, Η ανάπτυξη του ΑΕΠ ανά έτος, 1981-2007

Πηγή: CSO

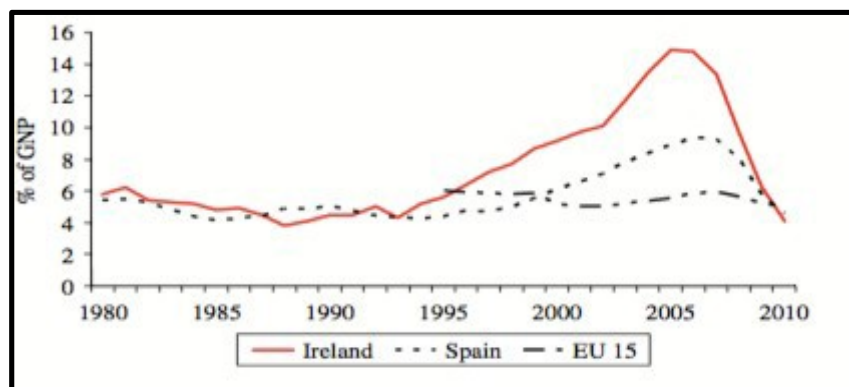
Ήταν φανερό πως η οικονομία της Ιρλανδίας είχε πλέον εισέλθει σε μια δεύτερη φάση. Ενώ το πρώτο διάστημα (1987-2000) χαρακτηριζόταν από εκτεταμένες ξένες επενδύσεις, ισχυρές εξαγωγικές επιδόσεις, δημοσιονομική εξυγίανση και συγκράτηση των μισθών και του πληθωρισμού, η δεύτερη φάση καθοδηγείτο κυρίως από την εγχώρια κατανάλωση, την έμφαση στις υποδομές και την κατασκευή κατοικιών.¹² Χαρακτηριστικό παράδειγμα, το 2006, χρονιά κορύφωσης της οικοδομικής άνθησης, οι επενδύσεις σε κατοικίες αντιπροσώπευαν περίπου το 14% του ΑΕΠ.¹³

¹⁰ European Commission, Representation in Ireland, *Ireland's economic crisis: how did it happen and what is being done about it?* (Last update 6/12/2012)

¹¹ The Irish Economy in Perspective, Department of Finance, 2011

¹² Marc C.Duff, *Ireland's Economic Progress, On the verge of Collapse to Economic Star of Europe in 5yrs*, The Taxpayers Network, 2007

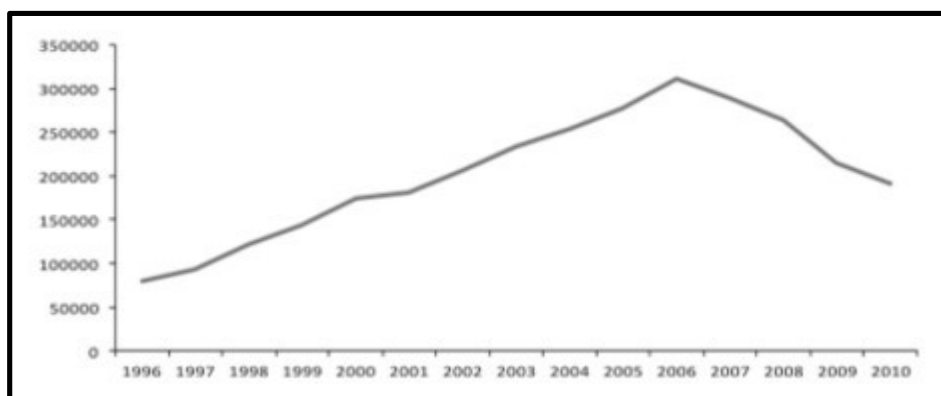
¹³ John FitzGerald, *The Irish Economy Today: Albatross or Phoenix?*, The World Economy, 2012

Γράφημα 7. Ιρλανδία, Οι επενδύσεις σε κατοικίες ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή: *The Irish Economy Today: Albatross or Phoenix?*, John FitzGerald, *The World Economy* (2012)

Ήδη από το μέσα της δεκαετίας του 1990, η σημαντική αύξηση στα εισοδήματα των νοικοκυριών, η δημογραφική μεγέθυνση και η εύκολη πρόσβαση στον δανεισμό είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης των κατοικιών. Ως επακόλουθο, παρατηρήθηκε μια δραματική άνοδος στις τιμές των ακινήτων. Το 1996 ήταν η πρώτη χρονιά που σημειώθηκε σημαντικός πληθωρισμός ενώ από τότε μέχρι το 2006 -χρονιά κορύφωσης του πληθωρισμού- οι τιμές των ακινήτων αυξήθηκαν κατά 292% σε ονομαστικούς όρους. Μια σειρά οικονομικών αναλύσεων¹⁴ κατέδειξε πως η βασική αιτία της πληθωριστικής τάσης ήταν η ανεπάρκεια των κατοικιών, γεγονός που οδήγησε την κυβέρνηση στην εισαγωγή μια σειράς μεταρρυθμίσεων με στόχο την αύξηση της παραγωγής τους.¹⁵

Γράφημα 8. Η μέση τιμή των κατοικιών στην Ιρλανδία σε ευρώ, 1996-2010

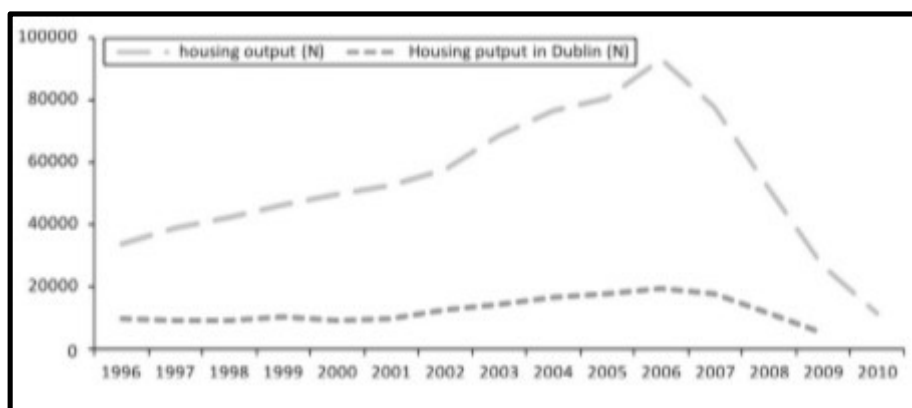
Πηγή: *How the Housing Killed The Celtic Tiger: anatomy and consequences of Ireland's housing boom and bust*, Michelle Norris, Dermot Coates (2013)

¹⁴ Τα φορολογικά μέτρα που είχαν προταθεί στις οικονομικές μελέτες και που απέβλεπαν στην αποθάρρυνση των ιδιοκτητών για αγορά κατοικίας, αγνοήθηκαν από την κυβέρνηση ενώ οι αναλύσεις αυτές απέτυχαν να εξετάσουν το ενδεχόμενο του ελέγχου στην πρόσβαση της πίστωσης ως αντιπληθωριστικό μέτρο. βλ. Michelle Norris, Dermot Coates (2013), *How the Housing Killed The Celtic Tiger: anatomy and consequences of Ireland's housing boom and bust*, Springer

¹⁵ Michelle Norris, Dermot Coates, *How the Housing Killed The Celtic Tiger: anatomy and consequences of Ireland's housing boom and bust*, Springer, 2013

Έτσι, τα επόμενα χρόνια σημειώθηκε μια ραγδαία αύξηση: από 33,725 νέες κατοικίες το 1996 σε 49,812 το 2000 και σε 93,419 το 2006. Ωστόσο τα μέτρα αυτά δεν κατάφεραν να μειώσουν τις τιμές των ακινήτων. Αυτό οφείλεται κυρίως στην επέκταση της πίστωσης από πλευράς των τραπεζών -γεγονός που θα το αναλύσουμε παρακάτω- αλλά και στο ότι ένας σημαντικός αριθμός αυτών των νεόδμητων κατοικιών παρέμειναν άδεια ή βρίσκονταν μακριά από τα μεγάλα αστικά κέντρα.

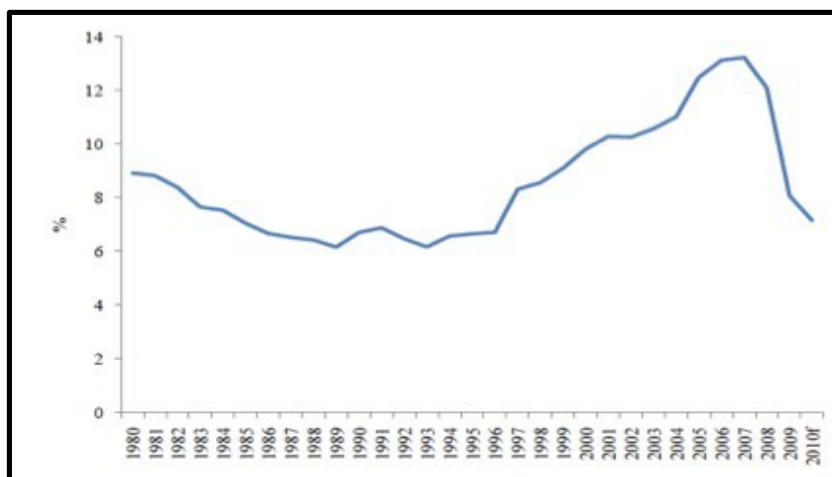
Γράφημα 9. Η παραγωγή κατοικιών στην Ιρλανδία, 1996-2010

Πηγή: *How the Housing Killed The Celtic Tiger: anatomy and consequences of Ireland's housing boom and bust*, Michelle Norris, Dermot Coates (2013)

Τουναντίον, η άνθηση στη στεγαστική αγορά έφερε μια σειρά από μακροοικονομικές στρεβλώσεις καθώς ο κατασκευαστικός κλάδος αναδεικνυόταν ως ο κινητήριο μοχλός της ιρλανδικής οικονομίας:

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν: Ο κατασκευαστικός τομέας πλέον αντιπροσώπευε ένα σημαντικό μεγάλο μέρος του εθνικού πλούτου. Συγκεκριμένα, το 1996, ο κλάδος αυτός αντιπροσώπευε το 5,5% του ΑΕΠ ενώ το 2006 αυξήθηκε σχεδόν στο διπλάσιο, αντιπροσωπεύοντας το 10,3%.

Απασχόληση: Η αυξανόμενη οικοδομική δραστηριότητα οδήγησε σε υπερβολική εξάρτηση της απασχολησιμότητας στον κατασκευαστικό κλάδο, καθώς το 1998 αντιπροσώπευε το 8,4% της συνολικής απασχόλησης ενώ το 2006 το 12,4%.

Γράφημα 10. Ιρλανδία, Το ποσοστό απασχόλησης στον κατασκευαστικό τομέα 1980-2000

Πηγή: *The Irish Banking Crisis, Regulatory and Financial Stability Policy 2003-2008, A report to the Minister of Finance by the Governor of the Central Bank, (2010)*

Δημόσια οικονομικά: Οι εισπράξεις από τους φόρους ακίνητης περιουσίας αυξήθηκαν από 2,75 δις ευρώ το 2002 σε 8,1 δις ευρώ το 2006. Τα απροσδόκητα αυτά κέρδη οδήγησαν σε σημαντικές αυξήσεις στις δημόσιες δαπάνες και σε μειώσεις στο φόρο εισοδήματος. Το 2006, παρότι τα δημόσια οικονομικά εμφανίζονταν ακόμη ισχυρά, η εικόνα αυτή κάθε άλλο παρά αληθινή ήταν καθώς ένα μεγάλο μέρος των δημοσίων εσόδων ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με την αγορά ακινήτων. Η φορολογική βάση της χώρας ήταν ουσιαστικά πολύ στενή, και εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από την ανάπτυξη στον κλάδο της ακίνητης περιουσίας.¹⁶

Παρά τους διαφαινόμενους κινδύνους η χώρα συνέχιζε να σημειώνει αυξήσεις στις δημόσιες δαπάνες της, χρηματοδοτώντας ακριβώς επενδυτικά έργα. Η αύξηση των δημοσίων δαπανών τροφοδοτούσε και ενίσχυε με τη σειρά της την αναπτυσσόμενη αγορά ακινήτων.

	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Population (N)	3,626,087	Nav	Nav	3,917,203	Nav	4,239,849	Nav	4,588,252 ^b
Households (N)	1,127,318	Nav	Nav	1,287,954	Nav	1,469,521	Nav	1,654,208 ^b
GNP(€m)	51,906	68,531	89,530	106,768	126,465	154,078	154,672	125,728
Of which is gross value added from construction (€m)	2,875	4,270	7,008	8,966	11,813	15,924	12,297	Nav
Employment (N)	1,328,500	1,505,500	1,684,100	1,768,500	1,852,200	2,034,900	2,112,800	1,895,100
Of which is in construction (N)	Nav	126,100	166,200	182,200	206,000	241,400	241,400	125,300
Mean annual industrial earnings (€)	18,726	20,153	22,683	26,079	29,160	31,263	33,736	Nav
Mean annual construction earnings (€)	19,729	23,054	28,066	33,523	36,601	39,884	42,718	37,150
Total tax revenue (€m)	18,187	23,381	30,947	34,346	41,805	53,787	50,714	42,279
Of which is from residential property related taxes (%) ^a	Nav	Nav	Nav	8.0	10.9	15.1	10.7	Nav
Of which is from income taxes (%)	35.0	29.8	28.2	27.5	27.3	24.9	27.7	Nav

Πίνακας 1. Μακροοικονομικές επιπτώσεις από την άνθιση στην ιρλανδική αγορά ακινήτων, 1996-2010

Πηγή: *How the Housing Killed The Celtic Tiger: anatomy and consequences of Ireland's housing boom and bust, Michelle Norris, Dermot Coates (2013)*

¹⁶ European Commission, Representation in Ireland, *Ireland's economic crisis: how did it happen and what is being done about it?* (last update 6/12/2012)

1.5. Ο ρόλος του τραπεζικού τομέα

Η οικοδομική άνθηση στηρίχθηκε και ενισχύθηκε σε μεγάλο βαθμό από την εύκολη πρόσβαση στην πίστωση. Παραδοσιακά, οι τράπεζες στήριζαν την πιστωτική τους ικανότητα στα αποθεματικά τους, δηλαδή, στις καταθέσεις των νοικοκυριών και των λοιπών ιδιωτικών ιδρυμάτων. Ωστόσο με τη μεγαλύτερη οικονομική ενοποίηση που συντελέστηκε σε μεγάλο βαθμό μέσα από το εγχείρημα του ευρώ, οι τράπεζες στράφηκαν ολοένα και πιο πολύ στον βραχυπρόθεσμο δανεισμό από το εξωτερικό προκειμένου να καλύψουν τις αυξανόμενες ανάγκες τους. Το γεγονός αυτό τις κατέστησε άμεσα εξαρτώμενες από τον διεθνή δανεισμό, και κατ' επέκταση εξαιρετικά ευάλωτες σε οποιαδήποτε μεταβολή σε διεθνές επίπεδο.

Η είσοδος της χώρας στην ΟΝΕ αλλά και ένας ασυνήθιστα οξύς ανταγωνισμός στην αγορά των στεγαστικών δανείων της Ιρλανδίας έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην πτώση του επιτοκίου, τροφοδοτώντας έντονα τον εγχώριο δανεισμό. Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ 2000-2010 ο αριθμός των τραπεζών που δραστηριοποιείτο στην ιρλανδική στεγαστική αγορά αυξήθηκε, με την είσοδο νέων εγχώριων αλλά και ξένων τραπεζών, όπως η Bank of Scotland και η Danske Bank, γεγονός που επέφερε χαλάρωση των πιστοληπτικών κριτηρίων¹⁷.

Παράλληλα, η δημόσια πολιτική ενθάρρυνε όλους τους πολίτες -συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που διατρέχουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο να βρεθούν άνεργοι σε περίπτωση ύφεσης- να γίνουν ιδιοκτήτες. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με μια ελλιπώς ρυθμισμένη αγορά ενοικιαζόμενων κατοικιών, με περιορισμένη την προσφορά στα καλοδιατηρημένα οικίσματα, έδωσαν αρκετά κίνητρα σε πιθανούς μισθωτές να στραφούν προς το δανεισμό προκειμένου να αποκτήσουν τη δική τους κατοικία.¹⁸

---

¹⁷ Η διείσδυση στην αγορά των ξένων τραπεζών αποτελεί ασυνήθιστη πρακτική για τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Στην περίπτωση της Ιρλανδίας ωστόσο αυτό μπορεί να οφείλεται στις ομοιότητες που παρουσιάζει το νομικό της σύστημα με αυτό της Μεγάλης Βρετανίας αλλά και στην έλλειψη ανταγωνισμού στην εν λόγω αγορά πριν το 2000, γεγονός που αφήνε περιθώρια να αναπτυχθεί. βλ. Michelle Norris, Dermot Coates (2013), *How the Housing Killed The Celtic Tiger: anatomy and consequences of Ireland's housing boom and bust*, Springer

¹⁸ Barry Eichengreen, *The Irish Crisis and the EU from a distance*, University of California, Berkley, January 2015

Οι παραπάνω παράγοντες, οδήγησαν σε δραματική αύξηση του αριθμού των στεγαστικών δανείων. Χαρακτηριστικά, τα στεγαστικά δάνεια το 2000 αντιπροσώπευαν περίπου το 37% του συνολικού δανεισμού, ένα ποσοστό που το 2006 έφτασε στο 72%. Την ίδια χρονιά, έκθεση της Κεντρικής Τράπεζα της Ιρλανδίας τόνιζε τους κινδύνους από την υπερβολική έκθεση του χαρτοφυλακίου πολλών τραπεζών στην αγορά ακινήτων. Οι αποτυχίες στις εποπτικές και ρυθμιστικές αρχές να εντοπίσουν και να ενεργήσουν άμεσα όσον αφορά τους κινδύνους που θα προέκυπταν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα ενίσχυε τις ριψοκίνδυνες πρακτικές δανεισμού.

Αναφορές ως προς τους κινδύνους για την πορεία της ιρλανδικής οικονομίας υπήρξαν και από το ΔΝΤ και την Ε.Ε, χωρίς ωστόσο να καταδεικνύουν τη ρίζα του προβλήματος. Πιο συγκεκριμένα, παρότι το ιρλανδικό τραπεζικό σύστημα τελούσε υπό την επίβλεψη της Επιτροπής Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Εποπτείας (CEBS, στη συνέχεια μετονομάστηκε σε Ευρωπαϊκή Τραπεζική Αρχή) μεταξύ 2004-2011, οι υπερβολές της ιρλανδικής τραπεζικής πρακτικής δεν ελήφθησαν σοβαρά υπόψη. Από την άλλη η επιτήρηση από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής επικεντρώθηκε στη δημοσιονομική πολιτική της χώρας στο πλαίσιο των διατάξεων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Τα πλεονάσματα του προϋπολογισμού της Ιρλανδίας ωστόσο, δεν άφηναν σημαντικά περιθώρια για σοβαρή κριτική.¹⁹ Ομοίως συνέβη και με το ΔΝΤ. Το ΔΝΤ σαφώς θα μπορούσε να λάβει κάποια μορφή αναγνώρισης για τον έγκαιρο εντοπισμό των κινδύνων από την υπερθέρμανση της ιρλανδικής οικονομίας, ωστόσο, οι συστάσεις του, έδιναν την εντύπωση ότι οι απειλές αυτές ήταν μάλλον απίθανο να υλοποιηθούν ενώ πολλές φορές μετριάζονταν από τους ενθουσιώδεις επαίνους για την εντυπωσιακή οικονομική ανάπτυξη της χώρας.²⁰

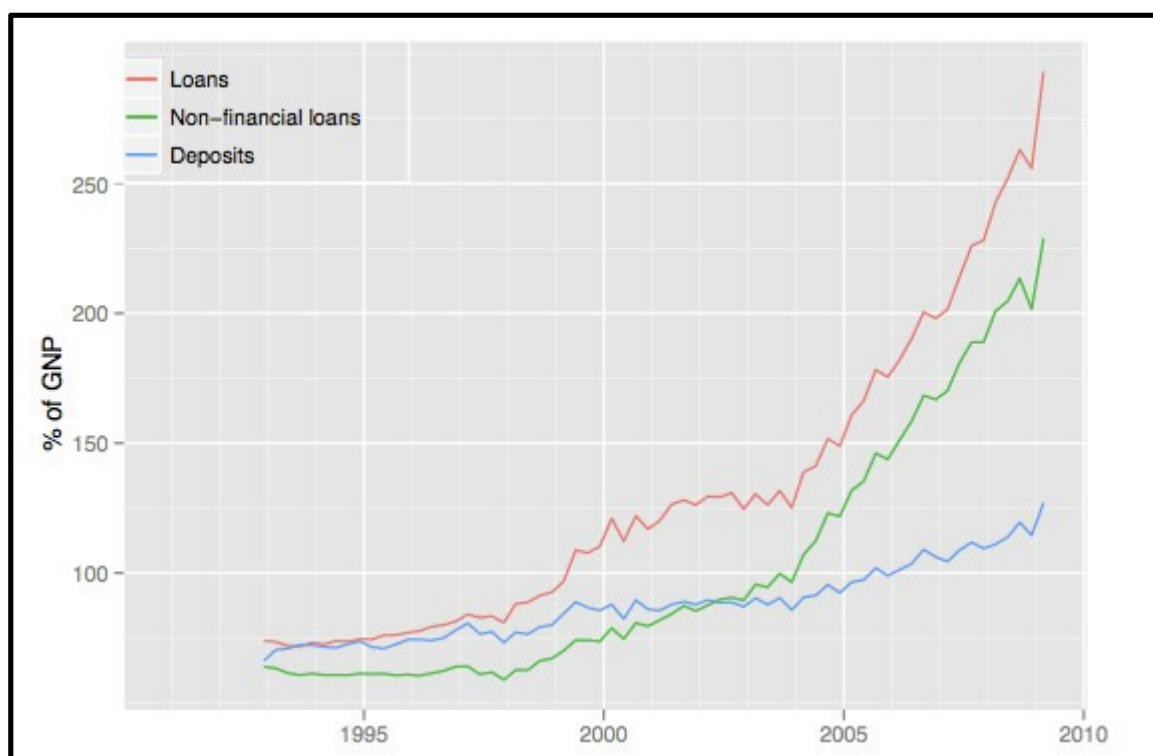
Οι αδυναμίες του ιρλανδικού τραπεζικού συστήματος έγιναν ολοφάνερες, εκ των υστέρων. Η αναλογία δανείων - καταθέσεων ήταν αρκετά υψηλή. Τα δάνεια είχαν επεκταθεί με πολύ ταχείς ρυθμούς, εν μέρει λόγω της μείωσης των προτύπων δανεισμού. Η υψηλή συγκέντρωση χαρτοφυλακίου ενίσχυε την ευαισθησία των τραπεζικών ισολογισμών στη μεταβαλλόμενη αγορά ακινήτων. Οι τράπεζες οδηγήθηκαν από μια νέα γενιά τραπεζικών που

---

¹⁹ Barry Eichengreen, *The Irish Crisis and the EU from a distance*, University of California, Berkley, January 2015

²⁰ Michael Breen, *IMF Surveillance of Ireland during the Celtic Tiger*, Irish Political Studies, Vol.27, No 3, September 2012

διέθεταν περιορισμένη εμπειρία στη διαχείριση του κινδύνου. Παράλληλα, ο εσωτερικός έλεγχος και η λογοδοσία ήταν χαλαρή. Χαρακτηριστικά, η επισύναψη των δανείων ουκ ολίγες φορές στηρίχθηκε σε απλές προσωπικές εγγυήσεις. Οι τράπεζες μέχρι και λίγο πριν τα τελικά στάδια της έκρηξης, προέβαιναν σε ελάχιστες ενέργειες για των ελέγχων και την εξισορρόπηση των ισολογισμών τους.

Γράφημα 11. Δανεισμός προς τον ιδιωτικό τομέα και καταθέσεις των ιρλανδικών τραπεζών ως ποσοστό του ΑΕΠ, 1992 – 2009.

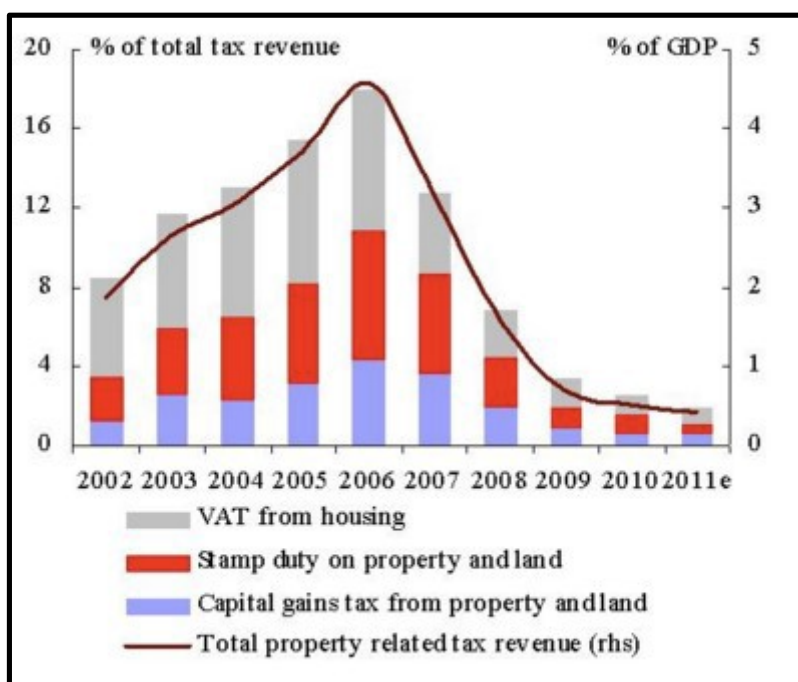
Πηγή: *The Irish Credit Bubble Morgan Kelly, Ucd Centre For Economic Research, Working Paper Series (December 2009)*

1.6. Το σπάσιμο της φούσκας στη στεγαστική αγορά

Το 2007 οι υψηλές τιμές των ακινήτων άρχισαν σταδιακά να υποχωρούν, ενώ οι αποπερατώσεις των καινούργιων κατοικιών άρχισαν για πρώτη φορά από το 1988 να σημειώνουν κάμψη. Όταν η φούσκα τελικώς έσκασε το 2007-2008, όλα τα τμήματα της ιρλανδικής οικονομίας επλήγησαν.

Το ΑΕΠ ενώ αυξήθηκε κατά 5,7% το 2007, στη συνέχεια άρχισε να βαίνει μειούμενο κατά 5,0% το 2008 και κατά 15,2% το 2009- η μεγαλύτερη συρρίκνωση που έχει παρατηρηθεί σε ανεπτυγμένη οικονομία μετά τη Μεγάλη Ύφεση. Η απασχόληση μειώθηκε κατά 8,3% μεταξύ 2007 και 2009 με μεγάλο μέρος της μείωσης, να οφείλεται στην κατάρρευση του

κατασκευαστικού κλάδου²¹. Τέλος τα φορολογικά έσοδα, που σε μεγάλο βαθμό εξαρτιόντουσαν από τους φόρους της ακίνητης περιουσίας άρχισαν να μειώνονται σημαντικά. Συγκεκριμένα, το 35,2% της συνολικής συρρίκνωσης των φορολογικών εσόδων μεταξύ του 2007 και του 2008 προερχόταν από την πτώση στους φόρους της ακίνητης περιουσίας²². Η κατάρρευση των φόρων -ενώ οι δαπάνες εξακολουθούσαν να διατηρούνται σε υψηλά επίπεδα- έφερε στο φως ένα κρυμμένο «διαρθρωτικό έλλειμμα» στα δημόσια οικονομικά της χώρας, το οποίο δεν είχε αναγνωριστεί επαρκώς τα προηγούμενα χρόνια της οικονομικής άνθησης.²³

Γράφημα 12. Η κατάρρευση των εσόδων από τους φόρους σχετικούς με την αγορά ακινήτων που προκάλεσε τη δημοσιονομική κρίση στην Ιρλανδία

Πηγή: Ireland's economic crisis: how did it happen and what is being done about it? European Commission

Στο πρώτο μισό του 2007 η κρίση στη στεγαστική αγορά και στον κατασκευαστικό τομέα άρχισε πλέον να γίνεται αισθητή. Η στεγαστική και η πιστωτική φούσκα υπήρξαν δυο αλληλοτροφοδοτούμενα φαινόμενα. Το σκάσιμο της φούσκας στην αγορά ακινήτων συμπαρέσυρε μαζί του και το τραπεζικό σύστημα, καθώς οι ιρλανδικές τράπεζες ήρθαν αντιμέτωπες με σημαντικές ζημιές στο χαρτοφυλάκιο τους λόγω του τεράστιου αριθμού των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων τα οποία είχαν εγκρίνει κατά την προηγούμενη

²¹ Michelle Norris, Dermot Coates, *How the Housing Killed The Celtic Tiger: anatomy and consequences of Ireland's housing boom and bust*, Springer, 2013

²² Ibid

²³ European Commission Representation in Ireland, *Ireland's recovering economy, an EU perspective*

δεκαετία²⁴. Χαρακτηριστικά, το Σεπτέμβριο του 2009 το 3,3% των στεγαστικών δανείων ήταν σε καθυστέρηση άνω των 90 ημερών, ενώ το ποσοστό αυτό αυξήθηκε σε 4,1% το Μάρτιο του 2010 και σε 5,7% το Δεκέμβριο του 2010.²⁵

Οι αυξημένες ανησυχίες στον τραπεζικό κλάδο οδήγησαν σε σημαντικές εκροές των καταθέσεων ενώ μετά από τη διεθνή πιστωτική κρίση, που εκδηλώθηκε για πρώτη φορά το 2007 αλλά επιταχύνθηκε με την κατάρρευση της αμερικανικής επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers το 2008, οι ιρλανδικές τράπεζες παρουσίασαν σημαντικές δυσκολίες στην πρόσβαση στις ξένες χρηματαγορές.²⁶

Με αφορμή τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό πως η κατάρρευση της Lehman Brothers απλώς έκανε τις συνέπειες της ιρλανδικής κρίσης πιο έκδηλες, καθώς πριν ξεσπάσει η χρηματοπιστωτική κρίση παγκοσμίως, η ιρλανδική οικονομία αντιμετώπιζε σημαντικές οικονομικές προκλήσεις. Η πραγματική αιτία της κρίσης στην περίπτωση της Ιρλανδίας είναι εγχώρια και αφορά σε μεγάλο βαθμό την έκθεση των τραπεζών στα στεγαστικά δάνεια.

1.7. Η Αντιμετώπισης της κρίσης

Κοβερνητική Αντιμετώπιση

Οι τράπεζες των άλλων ευρωπαϊκών χωρών όντας εξαιρετικά εκτεθειμένες στην ιρλανδική φούσκα, θα αντιμετώπιζαν σημαντικά προβλήματα αν άφηναν τις ιρλανδικές τράπεζες να πτωχεύσουν. Η ιρλανδική κυβέρνηση όντας αντιμέτωπη με την προοπτική μιας συστημικής απειλής τόσο στον εγχώριο όσο και στον ξένο τραπεζικό τομέα, στις 30 Σεπτεμβρίου 2008, στην προσπάθεια της να επιλύσει την τραπεζική κρίση, ανέλαβε όλες τις υποχρεώσεις των έξι πτωχευμένων ιρλανδικών τραπεζών -AIB, Bank of Ireland, EBS Building Society, Irish Life & Permanent, Anglo Irish Bank and Irish Nationwide- και εγγυήθηκε την πλήρη αξία του συνόλου των καταθέσεων τους. Σημαντικό ρόλο στην ενέργεια αυτή διαδραμάτισε η αίσθηση πως οι ιρλανδικές τράπεζες αντιμετώπιζαν προβλήματα ρευστότητας -λόγω των

---

²⁴ Kelly Morgan, *The Irish Credit Bubble*, Centre For Economic Research, University College Dublin, December 2009

²⁵ Michelle Norris, Dermot Coates, *How the Housing Killed The Celtic Tiger: anatomy and consequences of Ireland's housing boom and bust*, Springer, 2013

²⁶ European Commission, Representation in Ireland, *Ireland's economic crisis: how did it happen and what is being done about it?* (last update 6/12/2012)

δυσμενών διεθνών συνθηκών- και όχι αφερεγγυότητας.²⁷ Ωστόσο, η πράξη αυτή της ιρλανδικής κυβέρνησης υποδηλώνει παράλληλα την ύπαρξη ασυμμετρίας στην πληροφόρηση καθώς οι αρχές δεν ήταν από μόνες τους σε θέση να διακρίνουν ποιες τράπεζες ήταν βιώσιμες και ποιες όχι.²⁸

Η παροχή της γενικής εγγύησης από το κράτος είχε ως στόχο την αποφυγή του χρηματοπιστωτικού πανικού από τους καταθέτες ωστόσο ενείχε το πρόβλημα του ηθικού κινδύνου.²⁹ Το αποτέλεσμα της παραπάνω πρακτικής ήταν τα βάρη των τραπεζών να μεταφερθούν στον δημόσιο προϋπολογισμό και στους φορολογούμενους οι οποίοι έπρεπε να πληρώσουν για να αποτραπεί η κατάρρευση.

Τον Δεκέμβριο του 2008, η κυβέρνηση ξεκίνησε ένα πρόγραμμα ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών ενώ το 2009, ίδρυσε την Εθνική Υπηρεσία Διαχείρισης Διαθεσίμων (NAMA), στην προσπάθεια της για απομόχλευση του τραπεζικού συστήματος. Η NAMA ήταν μια «κακή τράπεζα» η οποία θα αγόραζε το σύνολο των μη εξυπηρετούμενων δανείων των τραπεζών. Η λύση όμως αυτή δεν επαρκούσε καθώς αφορούσε μόνο τα κατασκευαστικά δάνεια. Τα προβλήματα των τραπεζικών απωλειών και της εξάρτησης από τον διεθνή δανεισμό παρέμεναν. Παρά λοιπόν τα μέτρα στήριξης των ιρλανδικών αρχών, οι τράπεζες παρέμειναν ουσιαστικά έξω από χρηματαγορές το 2009.

Παράλληλα με την τραπεζική κρίση η χώρα βίωνε και μια κρίση στα δημόσια οικονομικά της. Η Ιρλανδία υπήρξε ένα από τα πρώτα κράτη στην Ευρωπαϊκή Ένωση που ακολούθησε ένα πρόγραμμα λιτότητας προκειμένου να αντιμετωπίσει τη δημοσιονομική κρίση στο εσωτερικό της, η οποία είχε επιδεινωθεί ακόμη περισσότερο με την αύξηση της ανεργίας σχεδόν στο 12% κατά την περίοδο της έκρηξης της φούσκας. Το 2008 η κυβέρνηση προχώρησε σε αυξήσεις στο φόρο εισοδήματος και σε περικοπές των δημοσίων δαπανών, ενώ το 2009 συνέχισε με την ίδια πολιτική με αποτέλεσμα μεταξύ του 2009 και του 2010 οι συνολικές δαπάνες της γενικής κυβέρνησης να μειωθούν κατά 9,0%. Τα μέτρα αυτά,

---

²⁷ Rod Hick, *From Celtic Tiger to Crisis: Progress, Problems and Prospects for Social Security in Ireland, Social Policy And Administration*, Vol. 48, No. 4, August 2014

²⁸ Barry Eichengreen, *The Irish Crisis and the EU from a distance*, University of California, Berkley, January 2015

²⁹ McGowan Adalet, *Overcoming the Banking Crisis in Ireland*, OECD Economics Department Working Papers, No 907, OECD Publishing, 2011

οδήγησαν σε μια μικρή τόνωση του ΑΕΠ και της ζήτησης των καταναλωτών, ωστόσο απεδείχθησαν ανεπαρκή να συγκρατήσουν την αύξηση του δημοσίου χρέους της χώρας το οποίο επιβαρύνθηκε περαιτέρω από το κόστος της ανακεφαλαιοποίησης. Το χρέος της γενικής κυβέρνησης της Ιρλανδίας αυξήθηκε από 24,8 σε 65,6% του ΑΕΠ μεταξύ του 2007 και του 2009.³⁰

Γράφημα 13. Το χρέος της Ιρλανδίας ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2005-2014
Πηγή: www.tradingeconomics.com

Τον Νοέμβριο του 2010 οι αποδόσεις του ιρλανδικού δημόσιου χρέους ανήλθαν στο μη βιώσιμο 9%, πράγμα που σήμαινε πως η χώρα ουσιαστικά είχε αποκλειστεί από τις διεθνείς αγορές ομολόγων. Καθώς δεν μπορούσε να δανειστεί από τις αγορές προκειμένου να χρηματοδοτήσει το έλλειμμα της, η Ιρλανδία θα ερχόταν αντιμέτωπη με μια επιβλαβή και σκληρή αναπροσαρμογή στις δημόσιες υπηρεσίες της, καθώς θα έπρεπε να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ των εσόδων και των δαπανών της αμέσως.³¹ Προκειμένου να αποφευχθεί αυτό το σενάριο η κυβέρνηση αναγκάστηκε να υποβάλει αίτηση για δάνειο έκτακτης ανάγκης στην ΕΕ και το ΔΝΤ. Στην επιστολή για την αίτηση χορήγησης του δάνειου, η ιρλανδική κυβέρνηση ανέφερε χαρακτηριστικά: «Στη ρίζα του προβλήματος βρίσκεται το εγχώριο τραπεζικό σύστημα ... η ευθραυστότητα του οποίου υπονομεύει την σκληρά αποκτηθείσα οικονομική αξιοπιστία της Ιρλανδίας και προσθέτει μια σοβαρή επιβάρυνση στις δημόσιες οικονομικές προκλήσεις. Η λήψη αποφασιστικών ενεργειών για την

³⁰ Michelle Norris, Dermot Coates, *How the Housing Killed The Celtic Tiger: anatomy and consequences of Ireland's housing boom and bust*, Springer, 2013

³¹ European Commission, Representation in Ireland, Ireland's economic crisis: how did it happen and what is being done about it? (last update 6/12/2012)

αποκατάσταση του χρηματοπιστωτικού τομέα και της δημοσιονομικής αξιοπιστίας είναι απαραίτητη».³²

Η Ιρλανδία μέχρι και τα τέλη του 2010 αντιμετώπιζε τρεις αλληλοσυνδεόμενες κρίσεις: τραπεζική, δημοσιονομική και κρίση ανταγωνιστικότητας με την αγορά εργασίας να αντιμετωπίζει παράλληλα σημαντικές προκλήσεις καθώς εκατοντάδες χιλιάδες Ιρλανδοί είχαν βρεθεί χωρίς δουλειά ή είχαν επιλέξει το δρόμο της φυγής στο εξωτερικό ως λύση.

Η προσφυγή στο ΔΝΤ και το Πρόγραμμα Σταθερότητας

Στις 18 Νοεμβρίου του 2010 ο Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας της Ιρλανδίας, Patrick Honohan, ανακοίνωσε πως η Ιρλανδία θα ακολουθούσε ένα σχέδιο διάσωσης με την συνδρομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Το πρόγραμμα οικονομικής στήριξης θα ανέρχονταν στο ποσό των 85 δις € για την περίοδο 2010 έως 2013. Από το συνολικό ποσό τα 45 δις ευρώ θα προέρχονταν από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από διμερείς διακρατικές συμφωνίες (με Σουηδία, Δανία και Ην. Βασίλειο), τα 22,5 δις ευρώ από το ΔΝΤ, ενώ τα 17,5 δις ευρώ θα προέρχονταν από ιρλανδικές πηγές (12,5 δις από τα αποθεματικά του Εθνικού Ταμείου Συντάξεων και 5 δις από τα ρευστά διαθέσιμα της κυβέρνησης)³³.

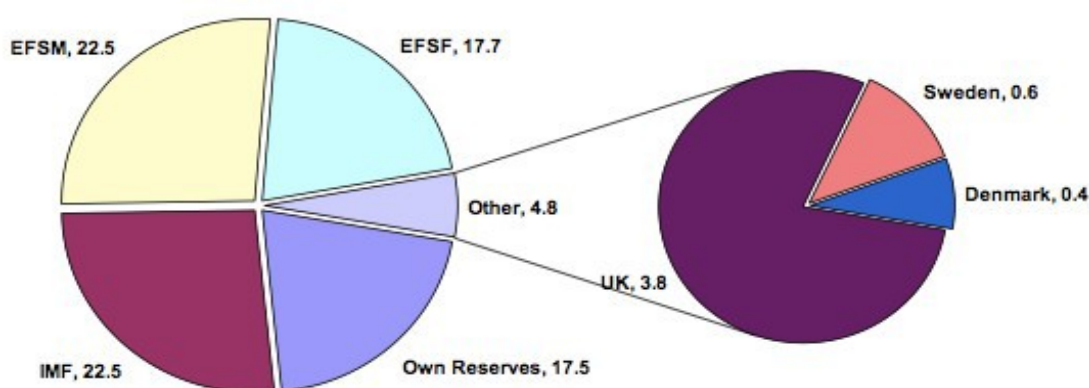
Τα 35 δις € προορίζονταν για την κεφαλαιοποίηση των τραπεζών και τα 50 δις € για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης.³⁴ Ένα χρόνο αργότερα, στο πλαίσιο του προγράμματος, οι Ευρωπαίοι ηγέτες συμφώνησαν σε μείωση του επιτοκίου και σε επιμήκυνση της αποπληρωμής των δανείων που παρείχαν στην Ιρλανδία, δίνοντας έτσι μια σημαντική ανάσα στους Ιρλανδούς φορολογούμενους και συμβάλλοντας στη βελτίωση της βιωσιμότητας του χρέους της χώρας.

---

³² IMF, Ireland: Letter of Intent, Memorandum of Economic and Financial Policies, and Technical Memorandum of Understanding, December 3, 2010

³³ IMF Country Report No. 10/366, Ireland: Request for an Extended Arrangement—Staff Report; Staff Supplement; Staff Statement; and Press Release on the Executive Board Discussion, December 2010.

³⁴ Rod Hick, *From Celtic Tiger to Crisis: Progress, Problems and Prospects for Social Security in Ireland*, *Social Policy And Administration*, Vol. 48, No. 4, August 2014

Γράφημα 14. Ιρλανδία, Αναλυτική κατανομή του προγράμματος οικονομικής ενίσχυσης της ΕΕ-ΔΝΤ.
Πηγή: *The Irish Economy in Perspective*, Department of Finance, 2011

Οι ιρλανδικές αρχές συμφώνησαν με τους εξωτερικούς εταίρους (την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το ΔΝΤ, και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα - γνωστή και έως «Τρόικα») σε μια σειρά πολιτικών δεσμεύσεων ειδικά σχεδιασμένων να συνδράμουν στην επιστροφή της χώρας σε τροχιά ανάπτυξης με παράλληλη προστασία των πιο ευάλωτων κοινωνικά ομάδων. Η επιλογή των κατάλληλων αναπτυξιακών μέτρων αφέθηκε στην κυβέρνηση, με την προϋπόθεση πως θα ήταν σε συμφωνία με τους κύριους στόχους του προγράμματος ενώ ως μοναδική λύση προτάθηκε η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης καθώς η χώρα, όντας μέλος της ΟΝΕ, είχε απολέσει το εργαλείο της νομισματικής πολιτικής και συνεπώς δεν μπορούσε να προβεί σε υποτίμηση του νομίσματος της για να αντιμετωπίσει την κρίση.³⁵ Οι πολιτικές δεσμεύσεις της κυβέρνησης αφορούσαν κυρίως σε τρεις βασικούς τομείς:³⁶

→ **Τη δημοσιονομική εξυγίανση:** Η χώρα θα ακολουθούσε μια πορεία προσαρμογής με στόχο να τεθούν μεσοπρόθεσμα τα δημόσια οικονομικά της χώρας σε βιώσιμη πορεία. Αυτό θα γινόταν μέσα από την αύξηση των φορολογικών εσόδων -νέοι φόροι θα επιβάλλονταν σε

³⁵ Εσωτερική υποτίμηση: είναι μια απόφαση που επιτρέπει σε ένα νόμισμα, σε σταθερή ή ημισταθερή συναλλαγματική ισοτιμία, να μειωθεί σε αξία και εφαρμόζεται σε περιπτώσεις όπου μια χώρα είναι ανίκανη ή απρόθυμη να προβεί σε μια τυπική υποτίμηση του νομίσματος της προκειμένου να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της. Η εσωτερική υποτίμηση επιταχύνεται μέσω της συρρίκνωσης των ονομαστικών μισθών και έχει ως στόχο τη μείωση της εγχώριας ζήτησης. Ως αποτέλεσμα οι εισαγωγές μειώνονται και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών βελτιώνεται. Στην πράξη η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης, όπως εφαρμόστηκε από την Ελλάδα και την Ιρλανδία, αναφέρεται σε καταστάσεις όπου υπάρχει μεγάλη πίεση για μείωση των κυβερνητικών δαπανών και δημοσιονομική λιτότητα.

(<http://www.economicshelp.org/blog/2495/economics/internal-devaluation-definition/>)

³⁶ European Commission Representation in Ireland, *Ireland's recovering economy, an EU perspective*

αγαθά όπως το νερό, ο άνθρακας και η ακίνητη περιουσία- και τη μείωση των δημοσίων δαπανών, κυρίως των κοινωνικών παροχών. Ταυτόχρονα θα υπήρχαν σημαντικές προσπάθειες για την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων αυτής της προσαρμογής στην ανάπτυξη.

Στα μέτρα δημοσιονομικού χαρακτήρα, μεταξύ άλλων συγκαταλέγονταν, η συρρίκνωση του δημοσίου τομέα μέσα από τις απολύσεις δημοσίων υπαλλήλων και η μείωση του αριθμού των δημοσίων υπηρεσιών, η μείωση των συντάξεων αλλά και των μισθών και η άρση των φορολογικών ελαφρύνσεων και φοροαπαλλαγών για συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες.³⁷

→ **Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις:** Τα μέτρα εδώ αφορούσαν την υλοποίηση ενός φιλόδοξου προγράμματος διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, την ενίσχυση των δυνατοτήτων ανάπτυξης της οικονομίας και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Μέτρα όπως η μείωση του κατώτατου μισθού, το άνοιγμα των προστατευμένων τομέων, η ενίσχυση της εφαρμογής της πολιτικής ανταγωνισμού, η μεταρρύθμιση των τομεακών μισθολογικών συμφωνιών (οι οποίες καλύπτουν τους τομείς όπου η ανεργία τείνει να είναι υψηλότερη) και η ενίσχυση της παροχής υπηρεσιών σε ανέργους θα έδιναν ώθηση στην ιρλανδική οικονομία.

→ **Τον χρηματοπιστωτικό τομέα:** Τα μέτρα στον τομέα αυτόν είχαν ως στόχο τη δημιουργία ενός μικρότερου και καλύτερα κεφαλαιοποιημένου τραπεζικού τομέα. Μέσα από την αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος και την σταδιακή αποκατάσταση των τραπεζικών ισολογισμών ο χρηματοπιστωτικός τομέας θα μπορούσε να υποστηρίξει καλύτερα την οικονομία και να χορηγήσει νέα δάνεια προς τα νοικοκυριά και τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις.

Ειδικότερα, όσον αφορά στις μεταρρυθμίσεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα προβλεπόταν, μεταξύ άλλων, η καλύτερη παρακολούθηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων με τη μεταφορά των υπολοίπων εξ' αυτών στην NAMA και η εξυγίανση των προβληματικών τραπεζών -όπως ήταν η Anglo-Irish Bank και η Irish Nationwide Building Society- χωρίς να τίθενται σε κίνδυνο τα συμφέροντα των προστατευόμενων πιστωτών. Προβλεπόταν επίσης

---

³⁷ IMF Country Report No. 10/366, Ireland: Request for an Extended Arrangement—Staff Report; Staff Supplement; Staff Statement; and Press Release on the Executive Board Discussion, December 2010

η αύξηση της κεφαλαιακής επάρκειας, η οποία θα πρόκυπτε μετά την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών αλλά και η πραγματοποίηση stress-tests στα πλαίσια της διαβεβαίωσης της ομαλής λειτουργία των τραπεζών. Τέλος, στο πλαίσιο του Προγράμματος Σταθερότητας, η ιρλανδική κυβέρνηση αναλάμβανε να ενισχύσει την τραπεζική εποπτεία, οι αδυναμίες της οποίας ήταν υπεύθυνες σε μεγάλο βαθμό για την εκδήλωση της κρίσης.³⁸

1.8. Αποτελέσματα

Η πορεία προς την ανάκαμψη

Χάρη στην αποφασιστική εφαρμογή των μέτρων αυτών από τις ιρλανδικές αρχές αλλά και στις γενναίες προσπάθειες του ιρλανδικού λαού, η χώρα κατάφερε να ολοκληρώσει επιτυχώς το πρόγραμμα της στα τέλη του 2013 και να επανέλθει στις συνήθειες διαδικασίες διακυβέρνησης που ισχύουν για όλα τα κράτη μέλη της ευρωζώνης. Η έκθεση του ΔΝΤ, που δημοσιεύθηκε στις 13 Δεκεμβρίου του 2013, ανέφερε χαρακτηριστικά: “Η σταθερή και ακλόνητη εφαρμογή του προγράμματος είχε ως αποτέλεσμα η χώρα να εξέλθει από την εξαιρετικά βαθιά τραπεζική κρίση, να βελτιώσει σημαντικά τη δημοσιονομική της θέση και να ανακτήσει την πρόσβαση της στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές”.³⁹

Όντως, στα τρία χρόνια εφαρμογής του προγράμματος το Ιρλανδικό ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 1,7%, οι επενδύσεις αυξήθηκαν κατά 8,3% και οι εξαγωγές κατά 12,6%, με τη χώρα να απολαύει σήμερα ένα μεγάλο πλεόνασμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της. Μάλιστα, το 2014 η Ιρλανδία κατέγραψε την ταχύτερη ανάπτυξη σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση (4,8%), ενώ ανακοίνωνε πως θα εξοφλήσει νωρίτερα τις οφειλές της προς το ΔΝΤ.

Μέσα από την σταθερή προσήλωση στο πρόγραμμα, η χώρα εμφάνιζε όλο και περισσότερο σημάδια προόδου. Πιο αναλυτικά:

→ Η χρηματοπιστωτική σταθερότητα υποστηρίχθηκε με συντονισμένες και στοχευμένες προσπάθειες. Η χώρα ολοκλήρωσε την ανακεφαλαιοποίηση των εγχώριων τραπεζών και μάλιστα σε χαμηλότερο κόστος από αυτό που αρχικά είχε προβλεφθεί. Τα διοικητικά

³⁸ IMF Country Report No. 10/366, Ireland: Request for an Extended Arrangement—Staff Report; Staff Supplement; Staff Statement; and Press Release on the Executive Board Discussion, December 2010

³⁹ IMF Completes Twelfth and Final Review Under the Extended Fund Facility Arrangement for Ireland, Press Release No. 13/507, 2013

Κεφάλαιο 1

συμβούλια των τραπεζών αναδιοργανώθηκαν ενώ οι συγχωνεύσεις των τραπεζών ολοκληρώθηκαν εντός του χρονοδιαγράμματος.⁴⁰ Τέλος, έγιναν συνεχόμενες προσπάθειες για την ενίσχυση της εποπτείας και της ρύθμισης του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Τον Οκτώβριο του 2011 τέθηκε σε ισχύ ένα ειδικό καθεστώς εξυγίανσης για τις τράπεζες και τις πιστωτικές ενώσεις ενώ τον Ιούλιο του 2013 οι εποπτικές εξουσίες της Κεντρικής Τράπεζας της Ιρλανδίας ενισχύθηκαν.

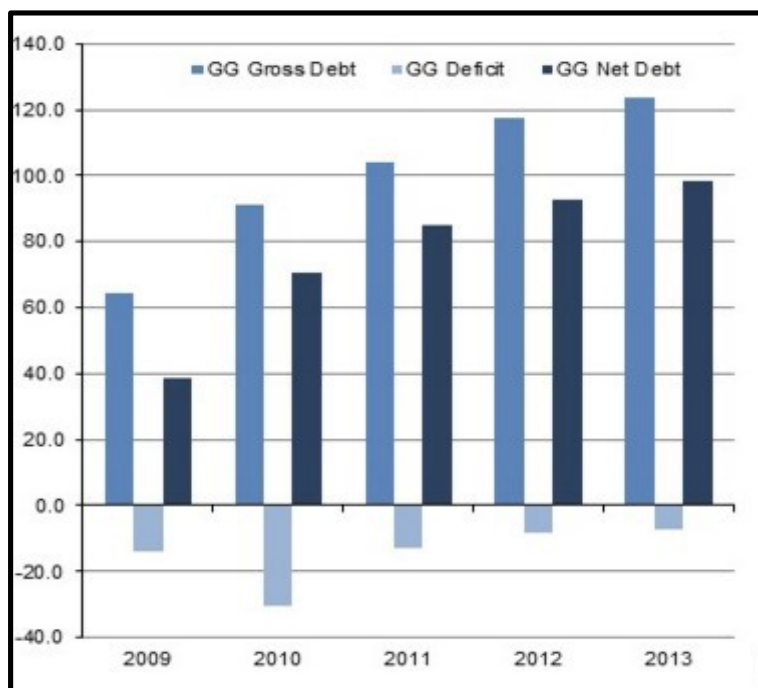
→ Όσον αφορά την αποκατάσταση της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών, η συνεχόμενη προσπάθεια της κυβέρνησης για εξυγίανση βελτίωσε σημαντικά τη δημοσιονομική θέση της χώρας. Ακόμη και πριν από την έναρξη του προγράμματος, οι ιρλανδικές αρχές είχαν σημειώσει σημαντική πρόοδο στον τομέα αυτόν, μειώνοντας το διαρθρωτικό πρωτογενές έλλειμμα κατά 5¼% του ΑΕΠ το 2009-10.⁴¹ Με τη σταθερή δημοσιονομική εξυγίανση να αποτελεί το σήμα κατατεθέν του προγράμματος, η Ιρλανδία κατάφερε να πετύχει τους στόχους του δημοσιονομικού ελλείμματος για το έτος 2012 (8,2% του ΑΕΠ) και να είναι εντός του ανώτατου ορίου του προγράμματος για το 2013 (7,2% του ΑΕΠ)⁴².

---

⁴⁰ European Commission, Representation in Ireland, *Ireland's economic crisis: how did it happen and what is being done about it?* (Last update 6/12/2012)

⁴¹ IMF Country Report No. 13/366, Ireland Twelfth Review under the extended arrangement and proposal for post-program monitoring, 2013

⁴² Irish economy: *Budget deficit was 7.2% in 2013*, Fin facts Ireland, Business and Final Portal, Ireland's top Business Website, 2014

Γράφημα 15. Ιρλανδία, Το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης, το Ακαθάριστο Χρέος και το Καθαρό Χρέος (2009-2013)
Πηγή: Finfacts Ireland, Business and Final Portal

→ Όσον αφορά τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, αν και η πρόοδος υπήρξε πιο αργή από όσο αρχικά αναμενόταν, η κυβέρνηση προχώρησε σε μέτρα για τη βελτίωση της αγοράς εργασίας, την ενεργοποίηση και την κατάρτιση των ανέργων και την ενίσχυση της επιβολής του ανταγωνισμού. Συγκεκριμένα, προέβη σε προσπάθειες για την επίτευξη μεγαλύτερου ανταγωνισμού στους προστατευόμενους κλάδους, όπως είναι αυτός των νομικών και ιατρικών επαγγελμάτων, προκειμένου η χώρα να γίνει πιο ανταγωνιστική.⁴³

Σταδιακά, η ανάκαμψη γινότανε όλο και πιο εμφανής στο σύνολο της οικονομίας. Παρά το γεγονός ότι η εγχώρια ζήτηση παρέμενε αδύναμη, υπήρχαν θετικές εξελίξεις σε οικονομικούς δείκτες στον κλάδο των λιανικών πωλήσεων και της μεταποίησης. Θετικές ενδείξεις για σταθεροποίηση υπήρχαν και στην αγορά ακινήτων με τις τιμές των κατοικιών να αυξάνονται σε εθνικό επίπεδο παρά την συρρίκνωση της τραπεζικής πίστωσης.⁴⁴ Παράλληλα, η αύξηση της απασχόλησης βελτιώθηκε, και η ανεργία αν και σε υψηλό επίπεδο, σταθεροποιήθηκε. Συγκεκριμένα, καταγράφηκε αύξηση των θέσεων εργασίας σε 8 από τους 14 κλάδους,

⁴³ European Commission, *Ireland's economic crisis: how did it happen and what is being done about it?* Representation in Ireland, (last update 6/12/2012)

⁴⁴ IMF Country Report No. 13/366, Ireland Twelfth Review under the extended arrangement and proposal for post-program monitoring, IMF Country Report No. 13/366, December 2013

συμπεριλαμβανομένου του κατασκευαστικού ενώ η απασχόληση στον δημόσιο τομέα σημείωσε μείωση.⁴⁵

Το επενδυτικό κλίμα στην Ιρλανδία επίσης βελτιώθηκε αισθητά. Τα spreads των ομολόγων του Ιρλανδικού Δημοσίου μειώθηκαν δραματικά και η Ιρλανδία κατάφερε να επιστρέψει ξανά στις αγορές. Η θετική διάχυση της δύναμης της αγοράς κρατικών ομολόγων ωφέλησε με τη σειρά της του όρους χρηματοδότησης των τραπεζών. Επιπροσθέτως, μετά από σημαντικές μειώσεις, τα ποσοστά καταθέσεων των τραπεζών κατάφεραν να σταθεροποιηθούν. Η NAMA παρουσίασε συνεχόμενη πρόοδο ως προς τον στόχο εξόφλησης του χρέους ενώ σημείωσε κέρδη 53 εκατομμυρίων ευρώ το πρώτο εξάμηνο του 2013.⁴⁶

Οι καλές επιδόσεις που επέφερε το πρόγραμμα προσαρμογής της Ιρλανδίας αποτυπώθηκαν και στην θετική αλλαγή στην αξιολόγησης της χώρας από τον οίκο, Fitch Ratings.⁴⁷

Μελλοντικές Προκλήσεις

Ωστόσο η χώρα παρά τη διαφαινόμενη πρόοδο είχε ακόμα, αρκετά βήματα να διανύσει για την πλήρη ανάκαμψη της. Στη δωδέκατη και τελευταία αναθεώρηση του ΔΝΤ, η Διευθύνων Σύμβουλος και Πρόεδρος του ταμείου, Κα Κριστίν Λαγκάρντ, επεσήμανε: “Η δημιουργία θέσεων εργασίας αλλά και μια σειρά από θετικούς δείκτες σηματοδοτούν μια αναδύομενη ανάκαμψη. Ως εκ τούτου, η Ιρλανδία είναι σήμερα σε πολύ ισχυρότερη θέση από ό, τι ήταν όταν ξεκινούσε το πρόγραμμά της. Ωστόσο, εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σημαντικές οικονομικές προκλήσεις..”⁴⁸

Πράγματι, ακόμα και μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος, το δημοσιονομικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος παρέμεναν σε υψηλά επίπεδα. Επομένως, οι προσπάθειες για περαιτέρω δημοσιονομική εξυγίανση θα έπρεπε να συνεχιστούν προκειμένου το δημόσιο χρέος να τεθεί σε πτωτική τροχιά και να εξασφαλισθεί πως η επιστροφή της χώρας στις χρηματαγορές δεν θα ήταν προσωρινή.

---

⁴⁵ IMF Country Report No. 13/366, Ireland Twelfth Review under the extended arrangement and proposal for post-program monitoring, , December 2013

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ Gergely Kiss & Mark Brown, “Ireland Deal Eases Fiscal Pressure, Improves Transparency”, Fitch Wire, 2013

⁴⁸ IMF Completes Twelfth and Final Review Under the Extended Fund Facility Arrangement for Ireland, Press Release No. 13/507, 2013

Παρά τη σημαντική προσαρμογή που επετεύχθη βάσει του προγράμματος, οι τράπεζες εξακολουθούσαν να επιβαρύνονται από τα χαμηλής απόδοσης στεγαστικά δάνεια, με το 26,6% των δανείων να είναι μη εξυπηρετούμενα, συμπεριλαμβανομένων περίπου το 17,4% να είναι σε καθυστέρηση άνω των 90 ημερών.⁴⁹ Τα βαριά χρέη του ιδιωτικού τομέα και η αργή πρόοδος των τραπεζών στην επίλυση των μη εξυπηρετούμενων δανείων επιβάρυναν με τη σειρά τους την εγχώρια ζήτηση. Η αποκατάσταση της κερδοφορίας ήταν ένα ακόμα θέμα που έπρεπε να επιλυθεί. Παρά τις σημαντικές βελτιώσεις κατά το πρώτο εξάμηνο του 2013 η κερδοφορία των τραπεζών παρέμενε αδύναμη, περιορίζοντας τη δανειοδοτική ικανότητα⁵⁰. Ως εκ τούτου, η αντιμετώπιση του υψηλού επιπέδου των στεγαστικών δανείων σε καθυστέρηση αποτελούσε μια μελλοντική πρόκληση προκειμένου να αναβιώσει ο δανεισμός στην οικονομία, να ανακάμψει η ζήτηση και να αποκατασταθεί η βιωσιμότητα των νοικοκυριών και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων οι οποίες με τη σειρά τους θα μπορούσαν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στο μέλλον στη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Η ανεργία, αν και υποχώρησε σημαντικά από το ανώτατο επίπεδο του 15,1% στις αρχές του 2012 -λόγω της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας αλλά και της μετανάστευσης⁵¹- παρέμενε ακόμα σε απαράδεκτα υψηλά επίπεδα (12,5%) το Νοέμβριο του 2013, με σχεδόν το 60% των ατόμων που αναζητούσαν εργασία να βρίσκονται εκτός εργασίας για περισσότερο από ένα χρόνο⁵². Επομένως, οι προσπάθειες για τη βελτίωση των υπηρεσιών απασχόλησης και κατάρτισης θα έπρεπε να συνεχιστούν, ιδιαίτερα για τους μακροχρόνια

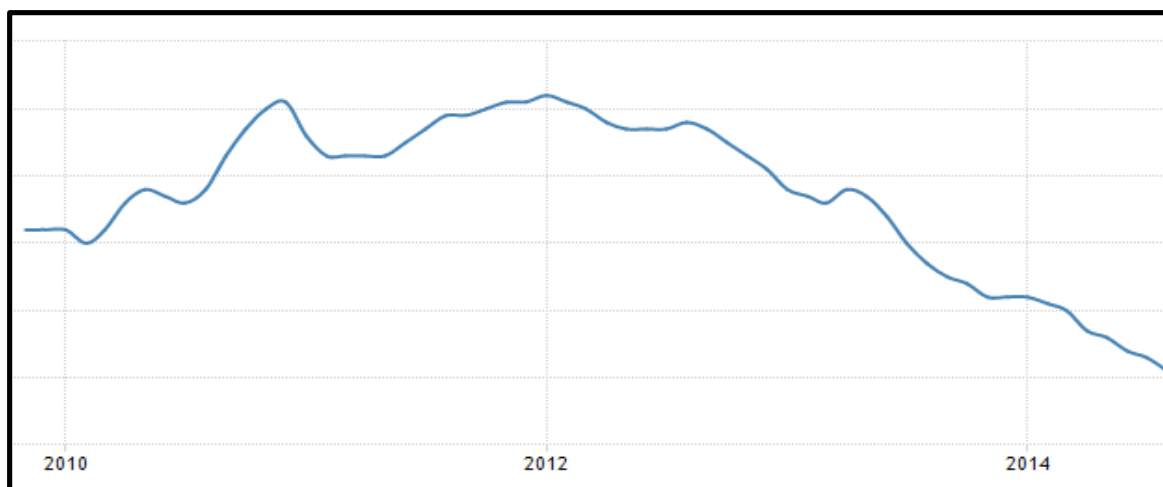
⁴⁹ IMF Completes Twelfth and Final Review Under the Extended Fund Facility Arrangement for Ireland, Press Release No. 13/507, 2013

⁵⁰ IMF Country Report No. 13/366, Ireland Twelfth Review under the extended arrangement and proposal for post-program monitoring, 2013

⁵¹ Μετά την οικονομική κρίση του 2008 περισσότερο από 240.000 Ιρλανδοί εγκατέλειψαν τη χώρα τους. Σήμερα, υπολογίζεται πως περίπου 1 εκατ. Ιρλανδοί, δηλαδή πάνω από το 1/5 του πληθυσμού της χώρας (4,6 εκατομμύρια), ζούν στο εξωτερικό. Η κυβέρνηση του Εντα Κέρι μέσα από ένα φιλόδοξο πρόγραμμα, το Global Irish προσπαθεί να σταματήσει αυτήν την “διαρροή των εγκεφάλων” το λεγόμενο brain drain, καθώς η μετανάστευση αποτελεί έναν άμεσο κίνδυνο για τη φορολογική βάση και την παραγωγικότητα της χώρας. βλ. Αγγελική Κουγιαννού (2015), *Η περίπτωση της Ιρλανδίας: Πόσο επιτυχημένο είναι το success story του Βορρά;* Huffington Post

⁵² IMF Completes Twelfth and Final Review Under the Extended Fund Facility Arrangement for Ireland, Press Release No. 13/507, December 13, 2013

άνεργους (58,4%), προκειμένου να εξασφαλιστεί η παραμονή τους στο εργατικό δυναμικό και να αποκτήσουν επαγγελματικές δεξιότητες⁵³.

Γράφημα 16. Ιρλανδία, Το ποσοστό ανεργίας, 2010-2014
Πηγή: www.tradingeconomics.com, Κεντρικό Στατιστικό Γραφείο Ιρλανδίας

Ως εκ τούτου, ήταν σημαντικό και αναγκαίο η Ιρλανδία να συνεχίσει την αναπροσαρμογή που ξεκίνησε στα πλαίσια του Προγράμματος, προκειμένου να επιτύχει μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα στην οικονομία της. Για να περιοριστούν τα εμπόδια στην ανάπτυξη, οι αυξήσεις των εσόδων έπρεπε να επικεντρωθούν στην περαιτέρω διεύρυνση της φορολογικής βάσης, ενώ μεταρρυθμίσεις στην υγεία, στην εκπαίδευση και στην κοινωνική προστασία θα έπρεπε να αναληφθούν με παράλληλη ωστόσο προστασία των βασικών δημοσίων υπηρεσιών και των ευάλωτων ομάδων.⁵⁴

Η Ιρλανδία Σήμερα (2015)

Σήμερα η ιρλανδική οικονομία εξακολουθεί να αναπτύσσεται με έντονους ρυθμούς ενώ υπάρχουν ενδείξεις ότι η οικονομική της ανάκαμψη έχει ευρεία βάση. Κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2015, το πραγματικό ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 6,7% σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ έχει πλέον ξεπεράσει την προ κρίσης μέγιστη τιμή του, ενώ με βάση τις τελευταίες μακροοικονομικές προβλέψεις αναμένεται να αυξηθεί κατά 4,2% το 2016.

⁵³ IMF Completes Twelfth and Final Review Under the Extended Fund Facility Arrangement for Ireland, Press Release No. 13/507, December 13, 2013

⁵⁴ Ibid

Η σταθεροποίηση της εγχώριας ζήτησης και οι ισχυρές επιδόσεις των καταναλωτικών δαπανών και των ιδιωτικών επενδύσεων αποτελούν ενθαρρυντικά σημάδια ανάπτυξης και σταθερότητας για το μέλλον της χώρας. Οι καταναλωτικές δαπάνες βελτιώνονται καθώς η εμπιστοσύνη επιστρέφει και οι επιχειρήσεις για άλλη μια φορά επενδύουν σε εγκαταστάσεις και μηχανήματα. Με το μακροοικονομικό περιβάλλον ισχυρότερο οι όροι των συναλλαγών για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχουν βελτιωθεί ενώ σημαντικές πολιτικές πρωτοβουλίες έχουν αναληφθεί για τη στήριξη της πρόσβασης τους στη χρηματοδότηση.⁵⁵ Αυτά τα ενθαρρυντικά μακροοικονομικά στοιχεία αντανακλώνται στις συνολικές εισπράξεις των εσόδων που στα τέλη του Σεπτεμβρίου του 2015 ήταν 5,8 % πιο πάνω από το στόχο.

Λόγω της σχετικά μικρής εγχώριας αγοράς, το μοντέλο ανάπτυξης της Ιρλανδίας θα πρέπει να συνεχίσει να είναι προσανατολισμένο στις εξαγωγές. Οι συνεχείς και επίμονες βελτιώσεις της ανταγωνιστικότητας και οι υγιείς εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων τα τελευταία χρόνια έχουν οδηγήσει τη χώρα σε μια ισχυρή αύξηση των εξαγωγών (13,6% χρόνο με το χρόνο). Αυτή η αυξητική τάση αναμένεται να συνεχιστεί και το 2016, καθώς η ζήτηση στις κύριες εξαγωγικές αγορές της Ιρλανδίας (ιδίως το Ηνωμένο Βασίλειο) και οι εργασίες για περαιτέρω άνοιγμα των εξαγωγικών αγορών εντατικοποιείται.

Επιπροσθέτως, η ανάκαμψη της αγοράς εργασίας συνεχίζεται καθ' όλη τη διάρκεια του 2015. Τα ποσοστά απασχόλησης έχουν βελτιωθεί σημαντικά, παρουσιάζοντας αύξηση 3% χρόνο με το χρόνο μέχρι και το δεύτερο τέταρτο του 2015. Αυτή η αύξηση της απασχόλησης προήλθε σχεδόν αποκλειστικά από την αύξηση της πλήρους απασχόλησης και ήταν σε γενικές γραμμές βασισμένη σε κέρδη σε όλους σχεδόν τους τομείς της οικονομίας. Στα πλαίσια αυτά, το ποσοστό ανεργίας ανήλθε στο 9,4% το Σεπτέμβριο, πολύ πιο κάτω από την ανώτατη τιμή του 15,1% που είχε σημειωθεί στις αρχές του 2012. Αν και το ποσοστό αυτό εξακολουθεί να θεωρείται σημαντικά υψηλό, σίγουρα η κυβέρνηση κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση για τη μείωση του.⁵⁶

---

⁵⁵ European Commission, Recommendation for a Council Recommendation on the 2015 National Reform Programme of Ireland and delivering a Council opinion the 2015 Stability Programme of Ireland, Brussels, 13.5.2015 COM (2015) 258 final

⁵⁶ Statement by Governor for Ireland of the World Bank Group and International Monetary Fund, Patrick Honohan, 2015 Lima Annual Meetings of World Bank Group International Monetary Fund, October 9, 2015

Κεφάλαιο 1

Σε σχέση με τα δημόσια οικονομικά, υπάρχουν επίσης συνεχόμενα ενθαρρυντικά σημάδια ότι κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση. Μέχρι σήμερα όλοι οι στόχοι για τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος έχουν επιτευχθεί. Αντανακλώντας τη συνέπεια της κυβέρνησης σε μια συνετή δημοσιονομική πολιτική, το δημοσιονομικό έλλειμμα για το 2015 είναι πιθανό να κλείσει στο 2,3% του ΑΕΠ. Αυτό είναι κάτω από το 8% του ΑΕΠ του 2012 και ακολουθεί ακλόνητα το επίτευγμα του 4,0% του ΑΕΠ το 2014 ενώ οι αρχές σχεδιάζουν μέχρι το 2019 να μετατραπεί σε πλεόνασμα της τάξης του 0.7%.⁵⁷ Τέλος, το δημόσιο χρέος εξακολουθεί να διατηρεί μια πτωτική πορεία, στα πλαίσια της συνέχισης της αναπροσαρμογής που ξεκίνησε με το Πρόγραμμα Σταθερότητας. Συγκεκριμένα, το δημόσιο χρέος κορυφώθηκε στο 120,0% του ΑΕΠ το 2013, υποχώρησε στο 107,6% του ΑΕΠ το 2014 ενώ αναμένεται, με αυξανόμενη βεβαιότητα, πως θα μειωθεί κάτω από το 100% του ΑΕΠ το 2016.⁵⁸

European Economic Forecast Autumn 2015				
Forecasts for Ireland	2014	2015	2016	2017
GDP growth (% , yoy)	5,2	6,0	4,5	3,5
Inflation (% , yoy)	0,3	0,3	1,4	1,6
Unemployment (%)	11,3	9,5	8,7	7,9
Public budget balance (% of GDP)	-3,9	-2,2	-1,5	-1,5
Gross public debt (% of GDP)	107,5	99,8	95,4	93,7
Current account balance (% of GDP)	3,6	5,9	5,7	4,7

Πίνακας 2. Οι οικονομικές προβλέψεις για την Ιρλανδία, Νοέμβριος 2015
Πηγή: European Commission, Institutional Papers 11/2015

⁵⁷ European Commission, Recommendation for a Council Recommendation on the 2015 National Reform Programme of Ireland and delivering a Council opinion the 2015 Stability Programme of Ireland, Brussels, 13.5.2015 COM (2015) 258 final

⁵⁸ Statement by Governor for Ireland of the World Bank Group and International Monetary Fund, Patrick Honohan, 2015 Lima Annual Meetings of World Bank Group International Monetary Fund, October 9, 2015

2. Η περίπτωση της Ελλάδας

2.1. Το προφίλ της χώρας

Η Ελλάδα είναι χώρα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και συνορεύει στα βορειοδυτικά με την Αλβανία, στα βόρεια με τη Βουλγαρία και την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ.) και στα βορειοανατολικά με την Τουρκία. Η χώρα αριθμεί 10,775,643 κατοίκους με βάση τις τελευταίες εκτιμήσεις (Ιούλιος 2015).

Εικόνα 2.

Η Ελλάδα έγινε ανεξάρτητο κράτος το 1830. Από το 1981 είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα) ενώ αποτέλεσε το δωδέκατο μέλος της Ευρωζώνης το 2001, υιοθετώντας το ευρώ.⁵⁹ Μέχρι τότε το επίσημο νόμισμα της χώρας ήταν η δραχμή.

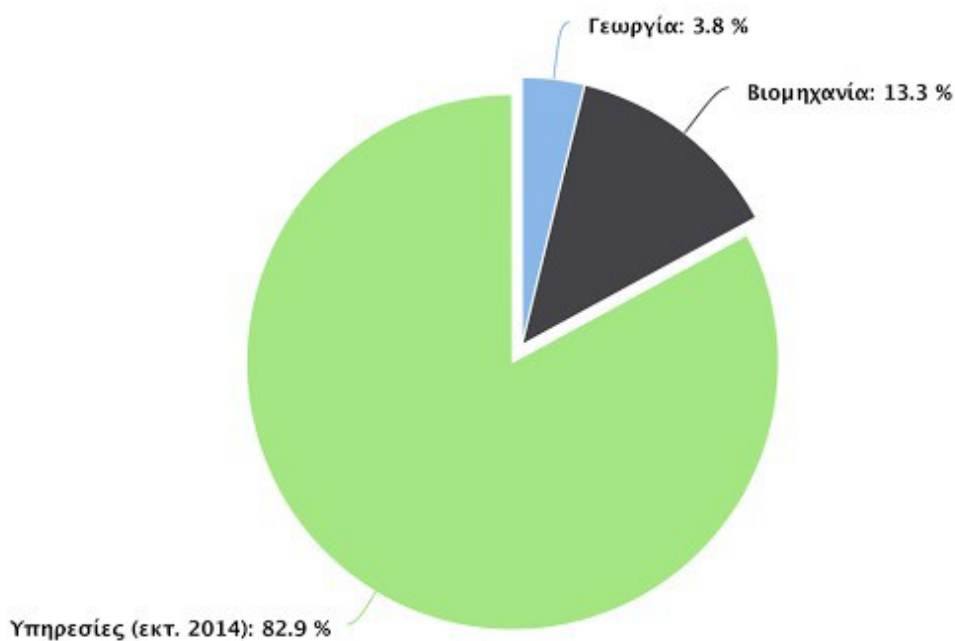
⁵⁹ European Union, Member Countries, Greece: http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/greece/index_en.htm

Κεφάλαιο 2

Η ελληνική οικονομία είναι μια μικρή καπιταλιστική οικονομία με σχετικά χαμηλή βιομηχανική βάση. Ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα αντιπροσωπεύει περίπου το 40% του ΑΕΠ. Ο τουρισμός παρέχει το 18% του ΑΕΠ. Οι κύριοι μεγάλοι κλάδοι της Ελληνικής οικονομίας είναι ο τουρισμός, η ναυτιλία, η βιομηχανική παραγωγή τροφίμων και η επεξεργασία καπνού, η υφαντουργία, τα προϊόντα μετάλλου και οι μονάδες διύλισης πετρελαίου.

Η χώρα υποφέρει από υψηλά επίπεδα πολιτικής και οικονομικής διαφθοράς, αυξημένα επίπεδα ανεργίας, γραφειοκρατία και χαμηλή ανταγωνιστικότητα συγκριτικά με τους Ευρωπαίους εταίρους της.⁶⁰

Η σύνθεση του ΑΕΠ της βάση στοιχείων 2014 είναι: βιομηχανία 13,3%, γεωργία 3,8% και υπηρεσίες 82,9%.

Γράφημα 17. Σύνθεση ΑΕΠ Ελλάδας 2013
Πηγή CIA World Factbook

---

⁶⁰ CIA, The World Factbook, Europe: Greece, Economy-Overview, 2014, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html>

2.2. Η ελληνική οικονομία τον 20ο αιώνα

Η ελληνική οικονομία είχε σημειώσει εντυπωσιακούς ρυθμούς ανόδου μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και τον Εμφύλιο (1945). Κατά τις δεκαετίες 1950-1960 η Ελλάδα βίωσε ένα μικρό θαύμα, καθώς σημείωνε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού.⁶¹ Συγκεκριμένα τη δεκαετία του 1960 η χώρα, όντας συνδεδεμένο μέλος της ΕΟΚ, αποκτούσε σταδιακά μια ανοιχτή οικονομία και ο τουρισμός της αναπτυσσόταν, καθώς απολάμβανε εμπορικά πλεονεκτήματα και κεφάλαια εισέρρεαν στη χώρα. Η εμπορική απελευθέρωση ωστόσο επιδείνωσε το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας εξαιτίας της περιορισμένης κατοχής ιδίων πόρων της οικονομίας αλλά και της μεγάλης εξάρτησης από τις εισαγωγές. Η Ελλάδα την περίοδο εκείνη στηριζόταν ολοένα και περισσότερο στον τομέα των υπηρεσιών ενώ αναφορικά με τη βιομηχανική της απόδοση και παραγωγικότητα υπολειπόταν σταθερά των δεικτών που χαρακτήριζαν την ΕΟΚ.⁶²

Μολαταύτα, η οικονομική ανάπτυξη μεταξύ των ετών 1950 και 1973 υπερέβαινε την αντίστοιχη των υπολοίπων κρατών μελών της ΕΚ ενώ το 1973 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της είχε ξεπεράσει αυτό της Ιρλανδίας και της Πορτογαλίας. Ωστόσο η συνεχής σύγκλιση της με τα δυτικά πρότυπα και τις διαδικασίες διακόπηκε απότομα τη δεκαετία του 1970, όταν η Δύση κλονίστηκε από στασιμότητα λόγω των δύο μεγάλων πετρελαϊκών κρίσεων (1973, 1979), καταδεικνύοντας την άμεση εξάρτηση της ελληνικής οικονομίας από τον εξωτερικό παράγοντα. Το παράδοξο ωστόσο στην ελληνική περίπτωση είναι ότι, ενώ η ανταπόκριση της Δύσης στην ύφεση του 1970 ήταν η εφαρμογή των πολιτικών του νεοφιλελευθερισμού σύμφωνα με τις επιταγές της παγκοσμιοποίησης, η απάντηση των ελληνικών αρχών ήταν η υιοθέτηση μιας κενσιανής, παρεμβατικής πολιτικής.

Έτσι, στα μέσα της δεκαετίας του 1970 το ελληνικό κράτος ξεκίνησε ένα τεράστιο πρόγραμμα εθνικοποίησης και παρέμβατισμού στη συνολική διαχείριση της ζήτησης, ένα πρόγραμμα που συνεχίστηκε και τη δεκαετία του 1980. Η περίοδος μετά το 1974 χαρακτηρίζεται κυρίως από σημαντικές επενδύσεις στο κρατος πρόνοιας, μισθολογικές αυξήσεις και ενίσχυση των πελατειακών πρακτικών προς εξυπηρέτηση των πολιτικών

⁶¹ Vassilis K. Fouskas, *Insight Greece: The Origins of the Present Crisis*, Insight Turkey Vol. 14, No. 2, p. 27-36, 2012

⁶² Zsuzsanna Novák, *Under the threat of Greek Debt*, Délkelet Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Τόμος 3. No.1, 2012

σκοπιμοτήτων. Σε αντιδιαστολή με τη Δυτική Ευρώπη και τη Σκανδιναβία, οι οποίες χρηματοδοτούσαν τις μεταρρυθμίσεις τους μέσω της αύξησης της φορολογίας, στην Ελλάδα όλες οι αλλαγές που συντελέστηκαν το διάστημα εκείνο, ήταν αποτέλεσμα εγχώριου και εξωτερικού δανεισμού. Ως συνέπεια το δημόσιο χρέος της χώρας αυξήθηκε σημαντικά. Καπού στο σημείο αυτό, θα μπορούσε να αναζητηθεί και η ιστορική πηγή του προβλήματος του ελληνικού χρέους.⁶³

Καθώς οι δομικές ανισορροπίες της ελληνικής οικονομίας και η έλλειψη πόρων συνέχιζαν να ταλανίζουν τη χώρα η εξάρτηση από την εξωτερική χρηματοδότηση γινόταν ολοένα και πιο έντονη. Υπό αυτές τις συνθήκες η ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ (επίσημη ημερομηνία ένταξης 1981) και η συνεπαγόμενη εμπορική απελευθέρωση απλά επιδείνωσαν περαιτέρω τις δομικές δυσαναλογίες της ελληνικής οικονομίας.

Η διόγκωση του χρέους έφτασε στο απόγειο της τη δεκαετία του '80. Μέχρι και τα τέλη του 1970 το δημόσιο χρέος ανερχόταν στο 25% του ΑΕΠ ενώ ο εξωτερικός δανεισμός είχε ως στόχο κυρίως τις επενδύσεις. Από το 1981 ωστόσο, η εικόνα αυτή άλλαξε τελείως αφού ο εξωτερικός δανεισμός χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να υπάρξει τόνωση της κατανάλωσης σε μια προσπάθεια να αυξηθεί το βιοτικό επίπεδο των Ελλήνων. Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ είχε φτάσει το 80%.⁶⁴ Την ίδια περίοδο η ανάπτυξη της παραγωγικότητας στην Ελλάδα υστερούσε ήδη του μέσου όρου της ΕΚ. Συγκεκριμένα, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είχε αυξηθεί κατά μέσο όρο μόνο κατά 0,3%, σε αντίθεση με τον αντίστοιχο μέσο όρο των υπολοίπων κρατών-μελών, που ήταν ύψους 2%.⁶⁵

Την ίδια περίοδο οι πλεονασματικοί κυβερνητικοί προϋπολογισμοί αντικαταστάθηκαν βαθμιαία από ένα αυξανόμενο έλλειμμα, η τιμή του οποίου κυμαινόταν περίπου στο 10%. Το αρνητικό ισοζύγιο του προϋπολογισμού δεν ήταν συνέπεια τόσο των ακατάστατων δαπανών όσο πιο πολύ απόρροια της έλλειψης μιας σωστής πηγής εσόδων. Η ελληνική κυβέρνηση στην προσπάθεια της να βελτιώσει την κατάσταση εφήρμοσε ένα

---

⁶³ Vassilis K. Fouskas, *Insight Greece: The Origins of the Present Crisis*, Insight Turkey Vol. 14, No. 2, p. 27-36, 2012

⁶⁴ Georgios P. Kouretas, *The Greek Debt Crisis: Origins and Implications*, Department of Business Administration Athens University of Economics and Business

⁶⁵ Zsuzsanna Novák, *Under the threat of Greek Debt*, Délkelet Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Τόμος 3. No.1, 2012

σταθεροποιητικό πρόγραμμα μεταξύ των ετών 1985 και 1987. Το πρόγραμμα αυτό, μέσα από μια σειρά μέτρων λιτότητας που πάρθηκαν, οδήγησε σε μια σημαντική βελτίωση στο ισοζύγιο πληρωμών και σε μείωση του πληθωρισμού, ωστόσο η επίδρασή του σύντομα εξασθένησε.

Την ίδια δεκαετία, ο δημόσιος τομέας άρχισε να επεκτείνεται σημαντικά. Τα έτη 1979-80 ο γενικός δημόσιος τομέας αποτελούσε μόνο το 33% του ΑΕΠ σε αντίθεση με το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ που κυμαινόταν στο 45%. Ωστόσο το διάστημα 1985-86 εκτινάχθηκε στο 48%, ένα ποσοστό που τότε χαρακτήριζε τις ανεπτυγμένες βιομηχανικές χώρες. Ομοίως, ο αριθμός των δημοσίων υπαλλήλων συνεχώς διευρυνόταν φτάνοντας την δεκαετία του 1980 να αντιπροσωπεύει το 1/5 της συνολικής εργασίας.⁶⁶ Πιο συγκεκριμένα ενώ το 1951 οι δημόσιοι υπάλληλοι αντιπροσώπευαν το 0.85% του συνολικού πληθυσμού (αλλιώς 64.956 στους 7.632.801), το 1961 (104,840 στους 8.388.553) το 1.2% ενώ το 1988 ο αριθμός των δημοσίων υπαλλήλων είχε φτάσει στο 5.7% (589.386).⁶⁷

Το 1989 ο δημόσιος τομέας με την ευρύτερη έννοια απορροφούσε το 65% του ΑΕΠ, ωστόσο παρά το γεγονός αυτό η δημόσια επενδυτική δραστηριότητα επεκτάθηκε στο ελάχιστο ενώ λίγη έμφαση δόθηκε στην ανάπτυξη που ήταν απαραίτητη για την παραγωγική σφαίρα. Αυτό οφειλόταν μάλλον στη δομή των δαπανών, η οποία ήταν χαρακτηριστικά έκδηλη στις μισθολογικές εκροές στο δημόσιο τομέα και τις πληρωμές των συντάξεων, αντί να εξυπηρετεί παραγωγικές επενδύσεις. Παράλληλα, καθώς η φοροδιαφυγή δεν μπορούσε να τεθεί υπό έλεγχο, η ανάπτυξη, κυρίως ωθούμενη από την κατανάλωση, χρηματοδοτείτο από το χρέος που συνοδευόταν από έναν αυξανόμενο πληθωρισμό, ο οποίος αποτελούσε τροχοπέδη στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

Από το 1990 και μετά, η ελληνική κυβέρνηση προσπαθούσε να κλείσει το κενό μεταξύ δημοσίων εσόδων και δαπανών μέσω της αύξησης των φορολογικών εσόδων, ώστε να ολοκληρώσει τις ρυθμίσεις που προσδοκούσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και να εκπληρώσει τις

---

⁶⁶ Zsuzsanna Novák, *Under the threat of Greek Debt*, Délkelet Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Τόμος 3. No.1, 2012

⁶⁷ Vassilis K. Fouskas, *Insight Greece: The Origins of the Present Crisis*, Insight Turkey Vol. 14, No. 2, p. 27-36, 2012

Κεφάλαιο 2

απαραίτητες προϋποθέσεις για την είσοδο της στην Ευρωζώνη. Ωστόσο την περίοδο εκείνη το δημόσιο χρέος και το έλλειμμα εξακολουθούσαν να βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα. Αυτή η ανοδική τάση συνεχίστηκε καθ' όλη την περίοδο 1990-1993. Συγκεκριμένα, την περίοδο εκείνη, η κατάσταση των δημοσίων οικονομικών στην Ελλάδα είχε χειροτερεύσει ακόμα πιο πολύ με την ανάληψη της κυβέρνησης των υποχρεώσεων του αναδιարθρωμένου χρέους των ημιδημόσιων επιχειρήσεων με τη μορφή κρατικών εγγυήσεων. Αυτή η ενοποίηση του χρέους επέφερε μια επιπρόσθετη επιβάρυνση της τάξεως του 10% στο δείκτη χρέους του δημοσίου τομέα ενώ μια επιπλέον αύξηση κοντά στο 16%, από τις μεταφορές κεφαλαίων μεταξύ της Εθνικής τράπεζας και της κυβέρνησης έφερε στο φως νέες συνιστώσες του δημοσίου χρέους.⁶⁸

Δημοσιονομικά:	1970	1980	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001 ¹	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Δημόσια έσοδα (% του ΑΕΠ)	-	-	31.0	37.0	37.8	39.3	40.9	41.7	43.4	41.2	40.6	39.4	38.4	39.0	39.2	40.7	40.7	38.3	40.6	42.3
Δημόσια έξοδα ⁴ (% του ΑΕΠ)	-	-	45.2	46.2	44.5	45.3	44.7	44.8	47.1	45.7	45.4	45.1	46.0	44.4	45.0	47.2	50.5	54.0	51.3	51.7
Έλλειμμα προϋπολογισμού ⁴ (% του ΑΕΠ)	-	-	14.2	9.1	6.7	5.9	3.9	3.1	3.7	4.5	4.8	5.7	7.6	5.5	5.7	6.5	9.8	15.6	10.7	9.4
Πληθωρισμός (ετήσια %)	-	-	-	8.9	7.9	5.4	4.5	2.1	2.9	3.7	3.9	3.4	3.0	3.5	3.3	3.0	4.2	1.3	4.7	3.1
Αύξηση ΑΕΠ (%)	8.9	0.7	0.0	2.1	2.4	3.6	3.4	3.4	4.5	4.2	3.4	5.9	4.4	2.3	5.5	3.5	-0.2	-3.1	-4.9	-7.1
Δημόσιο χρέος (δς €)	0.2	1.5	31.1	86.9	97.8	105.2	111.9	118.6	141.0	151.9	159.2	168.0	183.2	195.4	224.2	239.3	263.3	299.7	329.5	355.7
Όνομαστικό ΑΕΠ (δς €)	1.1	6.8	43.4	88.7	97.5	107.9	117.3	125.0	135.0	145.1	155.2	170.9	183.6	193.0	208.6	223.2	233.2	231.1	222.2	208.5
Αναλογία χρέους προς ΑΕΠ (%)	17.9	22.5	71.7	97.9	100.3	97.5	95.4	94.9	104.4	104.7	102.6	98.3	99.8	101.2	107.5	107.2	112.9	129.7	148.3	170.6

Πίνακας 3. Ελλάδα, Δημόσιο Έλλειμμα, Πληθωρισμός, ΑΕΠ και σχέση χρέους - ΑΕΠ (1970-2015)
Πηγή: Eurostat, E.E.

Ωστόσο από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '90, οι ελληνικές αρχές αφοσιώθηκαν στην εντατικοποίηση των εργασιών για την είσοδο της χώρας στην Ευρωζώνη. Ειδικότερα, από το 1994 και μετά η οικονομία μπήκε σε έναν πιο ομαλό δρόμο καθώς ακολουθήσε μια σταθεροποίηση του δημόσιου χρέους, της τάξης του 110% στην προσπάθεια η χώρα να συγκλίνει με τα κριτήρια του Μάαστριχτ.⁶⁹ Χάρη στην επίτευξη υψηλότερων ρυθμών ανάπτυξης το έλλειμμα και το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ άρχισαν σταδιακά να μειώνονται πετυχαίνοντας τελικά η Ελλάδα να γίνει μέλος της ΟΝΕ το 2001. Αργότερα βέβαια αποκαλύφθηκε πως οι σχετικά υψηλές επιδόσεις που παρουσιάζονταν εκείνη την περίοδο

⁶⁸ Zsuzsanna Novák, *Under the threat of Greek Debt*, Délkelet Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Τόμος 3. No.1, 2012

⁶⁹ Georgios P. Kouretas, *The Greek Debt Crisis: Origins and Implications*, Department of Business Administration Athens University of Economics and Business

οφείλονταν σε αποκρύψεις ελλειμμάτων και δανείων, πρακτική που ονομάζεται δημιουργική λογιστική.

Με την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωζώνη το 2001, έγινε μία προσπάθεια προσαρμογής στις συνθήκες λειτουργίας της ενοποιημένης ευρωπαϊκής αγοράς με στόχο την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων. Με την υιοθέτηση του ευρώ το 2001, δρομολογήθηκε μία σειρά αλλαγών στην οικονομική ζωή των μισθωτών, των συνταξιούχων, των επιχειρηματιών, των φορολογούμενων, των καταναλωτών και των δανειοληπτών. Παράλληλα ωστόσο, η προσχώρηση στην ζώνη του ευρώ, κατέστησε εμφανέστερες τις δυνάμεις της ασύμμετρης οικονομικής ανάπτυξης, δημιουργώντας χάος στην οικονομική απόδοση της Ελλάδας.

2.3. Η Είσοδος στην Ευρωζώνη και η Πορεία προς την κρίση

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και του 1990 η ελληνική οικονομία χαρακτηριζόταν από διψήφια ποσοστά πληθωρισμού και επιτοκίων, αναιμικούς ρυθμούς πραγματικής ανάπτυξης, μεγάλες δημοσιονομικές και εξωτερικές ανισορροπίες, και αρκετές κρίσεις στο ισοζυγίου πληρωμών. Ωστόσο, με την είσοδο της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ, το 2001, η εικόνα αυτή άλλαξε καθώς παρατηρήθηκε μια μεταμόρφωση στις οικονομικές επιδόσεις της χώρας.

Η υιοθέτηση του ευρώ έδωσε μια σειρά από πλεονεκτήματα σε όλες τις χώρες μέλη και ιδίως στην Ελλάδα που χαρακτηριζόταν από ιστορικά υψηλά επίπεδα πληθωρισμού και έλλειψη αξιόπιστης οικονομικής πολιτική. Η εισαγωγή του ευρώ οδήγησε σε μια μείωση του πληθωρισμού (σε μονοψήφιο νούμερο) και των πληθωριστικών προσδοκιών μειώνοντας κατ'αυτόν τον τρόπο την αβεβαιότητα στο οικονομικό περιβάλλον. Το περιβάλλον του χαμηλού πληθωρισμού σε συνδυασμό με την σχετική μείωση των ονομαστικών επιτοκίων που προσδιορίζονταν από την ΕΚΤ, ενίσχυσαν τη δυνατότητα του δανεισμού σε μακροπρόθεσμους ορίζοντες, οδηγώντας τη χώρα σε υψηλούς ρυθμούς πραγματικής ανάπτυξης της τάξεως του 3,9 % ανά έτος για την περίοδο 2001-2008.⁷⁰

---

⁷⁰ Georgios P. Kouretas, *The Greek Debt Crisis: Origins and Implications*, Department of Business Administration Athens University of Economics and Business

Η εύκολη πρόσβαση σε ευνοϊκούς πιστωτικούς όρους στις διεθνείς κεφαλαιαγορές μέσω της συμμετοχής της χώρας στην Ευρωζώνη, οδήγησε σε αύξηση της εγχώριας ζήτησης, σε άνοδο των καταναλωτικών δαπανών και των επιχειρηματικών επενδύσεων, και στην ανάπτυξη της αγοράς ακινήτων. Παράλληλα, οι αυξήσεις στους ονομαστικούς μισθούς που παρατηρήθηκαν με την υιοθέτηση του ευρώ -περίπου 5% ετησίως, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης που το ποσοστό ετήσιας αύξησης ανήλθε στο μισό- και οι αισιόδοξες προσδοκίες για το μελλοντικό εισόδημα, οδήγησαν σε περαιτέρω δανεισμό τροφοδοτώντας ακόμη πιο πολύ την κατανάλωση. Συγκεκριμένα, το 2009 η ιδιωτική και δημόσια κατανάλωση έφτασαν στο 90% του ΑΕΠ -το υψηλότερο ποσοστό σε σύγκριση με τις 27 χώρες μέλη της ΕΕ, τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία και άλλες ανεπτυγμένες χώρες.⁷¹

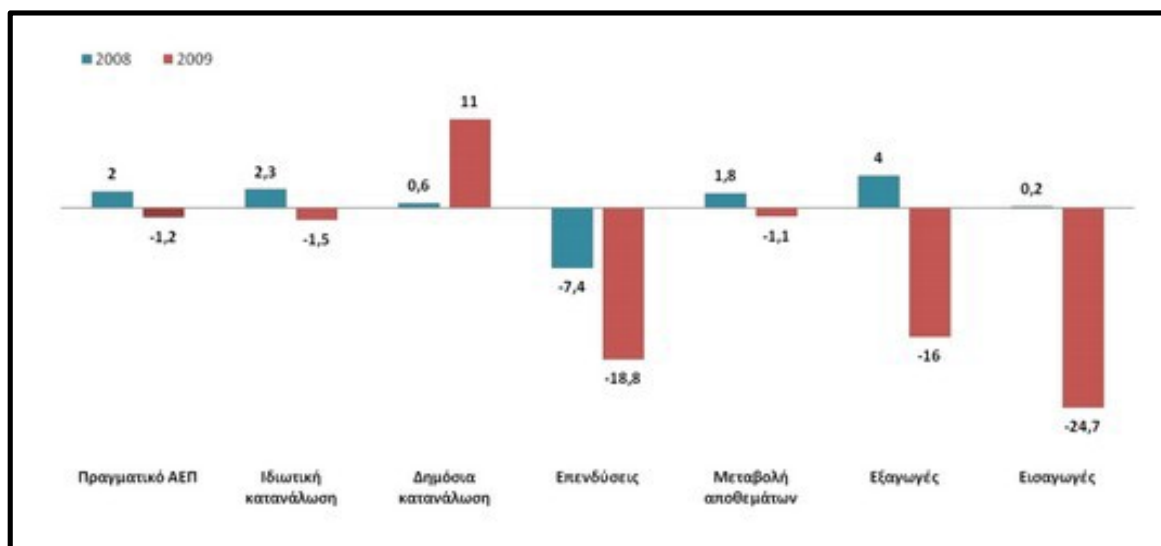
Η ελληνική οικονομία βίωνε μια άνευ προηγουμένου ανάπτυξη. Ωστόσο η ισχυρή αναπτυξιακή επίδοση της Ελλάδας τη δεκαετία του 1990 ήταν επί της ουσίας επίπλαστη καθώς επί το πλείστον βασιζόταν σε μη διατηρήσιμους παράγοντες, στηριζόμενη στην αυξημένη κατανάλωση και όχι στις επενδύσεις. Τα ήρεμα χρόνια του 2001-2009 οδήγησαν τις αγορές να αγνοήσουν τα τρωτά σημεία της ελληνικής οικονομίας. Παράλληλα οι διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις δρούσαν με την πεποίθηση πως το ευνοϊκό περιβάλλον των χαμηλών επιτοκίων θα μπορούσε να αποτελεί ένα μόνιμο χαρακτηριστικό της ελληνικής οικονομίας.

Όταν λοιπόν η παγκόσμια οικονομική κρίση έφτασε και στην Ελλάδα έφερε στην επιφάνεια τις επί μακρόν υφιστάμενες μακροοικονομικές ανισορροπίες και διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας, οι οποίες δεν είχαν αντιμετωπιστεί επαρκώς τα προηγούμενα χρόνια: το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας και την οργανωτική ανεπάρκεια του κράτους. Οι δύο αυτές ανισορροπίες γίνονται εμφανείς στα μεγάλα «δίδυμα» ελλείμματα, το έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και το δημοσιονομικό έλλειμμα. Γίνονται εμφανείς και στα υψηλά «δίδυμα» χρέη (το δημόσιο και το εξωτερικό), που αποτελούν τη διαχρονική συσσώρευση των αντίστοιχων ετήσιων ελλειμμάτων.⁷²

---

⁷¹ Georgios P. Kouretas, *The Greek Debt Crisis: Origins and Implications*, Department of Business Administration Athens University of Economics and Business

⁷² Χαρδούβελης Γκίκας, *Η ελληνική και ευρωπαϊκή κρίση και η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης*, Οικονομία & Αγορές, Τόμος VI, Τεύχος 2, Eurobank Research, 2011

Γράφημα 18. Ελλάδα, Ο ρυθμός μεταβολής των βασικών συνιστωσών του ΑΕΠ, 2008-2009

Πηγή: Νέο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης, Ο οδικός χάρτης για την ανασυγκρότηση της Ελλάδας, Υπουργείο Οικονομικών(2011)

2.4. Μη βιώσιμες δημοσιονομικές και εξωτερικές ανισορροπίες: Τα εγχώρια αίτια της κρίσης

Ήδη από το 2001 μέχρι και την έκρηξη της ελληνικής κρίσης χρέους το 2009, μη βιώσιμες δημοσιονομικές και εξωτερικές ανισορροπίες εξελίσσονταν στο ελληνικό οικονομικό περιβάλλον:

- Παρά τον ισχυρό ρυθμό αύξησης και το ευνοϊκό μακροοικονομικό περιβάλλον που γνώρισε η ελληνική οικονομία μετά την είσοδο στην Ευρωζώνη, οι ελληνικές αρχές δεν εκμεταλλεύτηκαν σωστά το πλεονέκτημα που έδινε το περιβάλλον του χαμηλού πληθωρισμού. Εν αντιθέσει την περίοδο 2001-2009, έτρεξαν σημαντικά δημοσιονομικά ελλείμματα της τάξης του 6% του ΑΕΠ και αύξησαν παράλληλα το επίπεδο των δημοσίων δαπανών ενώ τα έσοδα της κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώνονταν συνεχώς.⁷³ Συγκεκριμένα, κατά την διάρκεια 2001-2007 οι δαπάνες του ελληνικού δημοσίου τομέα αυξήθηκαν κατά 87%, ενώ τα έσοδα συνολικά κατά 31%. Ως αποτέλεσμα η χώρα να τελεί συνεχώς υπό διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος.⁷⁴

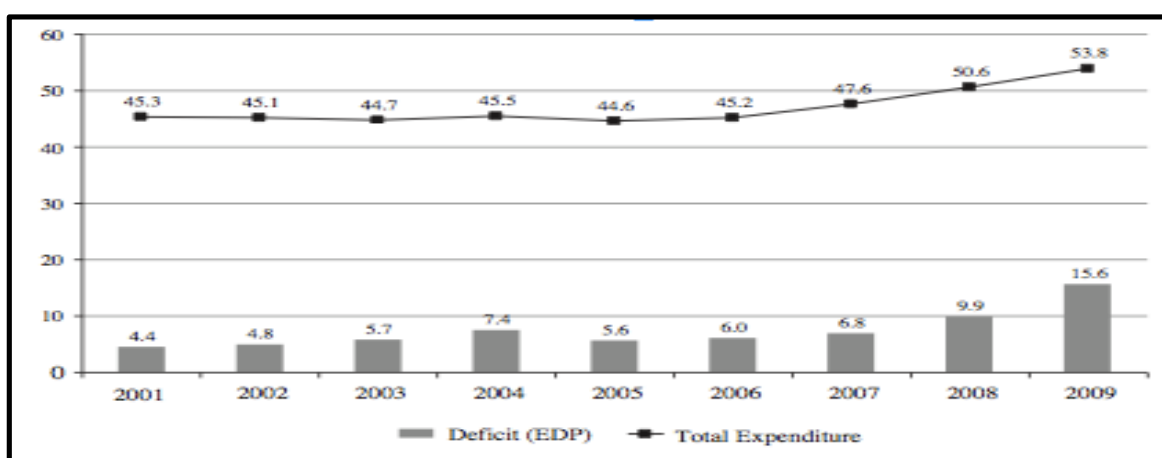
⁷³ Georgios P. Kouretas, *The Greek Debt Crisis: Origins and Implications*, Department of Business Administration Athens University of Economics and Business

⁷⁴ Zsuzsanna Novák, *Under the threat of Greek Debt*, Délkelet Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Τόμος 3. No.1, 2012

Κεφάλαιο 2

Όπως βλέπουμε και στον παρακάτω πίνακα το δημοσιονομικό έλλειμμα μεταξύ 2001- 2009 αυξήθηκε από 4,4% του ΑΕΠ σε 15,6%. Η διεύρυνση του δημοσιονομικού ελλείμματος οδηγήθηκε κυρίως με γνώμονα τις δαπάνες. Το μερίδιο των δημοσίων δαπανών στο ΑΕΠ αυξήθηκε περίπου κατά 9 ποσοστιαίες μονάδες, αγγίζοντας το 54%.⁷⁵

Η Ελλάδα δεν κατάφερε ποτέ να περιορίσει το δημοσιονομικό της έλλειμμα κάτω από το όριο του 3% του ΑΕΠ που προέβλεπε το Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης.⁷⁶ Μάλιστα, για την παράβαση του, μπήκε σε καθεστώς δημοσιονομικής επιτήρησης το 2004, βγήκε για λίγο το 2007 και ξαναμπήκε τον Απρίλιο του 2009.⁷⁷

Γράφημα 19. Ελλάδα, Οι συνολικές δαπάνες και το έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2001-2009

Πηγή: George A. Provoropoulos, *The Greek Economy and Banking System: Recent Developments and the Way Forward*, *Journal of Macroeconomics* 39 (2014)

⁷⁵ George A. Provoropoulos, *The Greek Economy and Banking System: Recent Developments and the Way Forward*, *Journal of Macroeconomics* 39, 2014

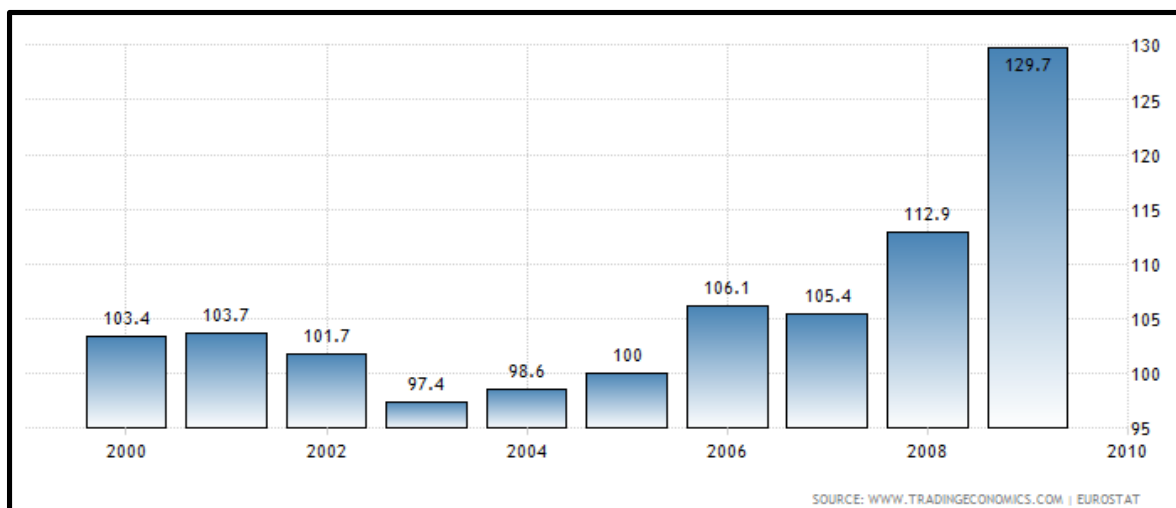
⁷⁶ Αναγνωρίζοντας τους εγγενείς κινδύνους σε περίπτωση κρίσης λόγω του κοινού νομίσματος, η ΕΕ θέσπισε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης το 1997 για να τεθεί ένα ανώτατο όριο δημοσιονομικού ελλείμματος στο 3% του ΑΕΠ και ένα ανώτατο όριο εξωτερικού χρέους στο 60% του ΑΕΠ. Το Σύμφωνο προσπάθησε να διασφαλίσει ότι τα κράτη-μέλη θα διατηρήσουν μια δημοσιονομική πειθαρχία, προκειμένου να μειωθεί ο συστημικός κίνδυνος και να ενθαρρύνει τη νομισματική σταθερότητα. βλ. Nelson, R., Belkin P., & Mix, D. (2010), *Greece Debt Crisis: Overview, Policy, Responses, and Implications*, Congressional Research Service, pp.1-23.

⁷⁷ Η έξοδος από την επιτήρηση το 2007 βασίστηκε στην τότε θεωρούμενη επίτευξη ελλείμματος κάτω του 3% του ΑΕΠ το 2006. Με την αναθεώρηση των δημοσιονομικών στατιστικών στοιχείων (Νοέμβριος 2010) αποκαλύφθηκε πως το έλλειμμα του 2006 ήταν πολύ μεγαλύτερο. βλ. Χαρδούβελης Γκίκας, (2011), *Η ελληνική και ευρωπαϊκή κρίση και η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης*, Οικονομία & Αγορές, Τόμος VI, Τεύχος 2, Eurobank Research

- Γενικότερα, όπως είδαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο τα δημοσιονομικά ελλείμματα και, κατά συνέπεια, το αυξημένο δημόσιο χρέος αποτελούσαν χαρακτηριστικό γνώρισμα της ελληνικής οικονομίας από τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Αυτή η ανοδική τάση του χρέους συνεχίστηκε και τις επόμενες δεκαετίες του 1990 και του 2000 με μικρές διακοπές.

Το διάστημα 2000-2004 σηματοδοτείται ως μια περίοδος υψηλών ρυθμών ανάπτυξης για την ελληνική οικονομία, γεγονός που αντανάκλαται και στην μείωση του χρέους εκείνη την περίοδο. Αυτή η πτωτική τάση συνεχίστηκε καθώς η ανάπτυξη υποκινήθηκε ακόμα πιο πολύ μέσα από μια σημαντική άνοδο στις υποδομές που ήταν αναγκαία προκειμένου η Αθήνα να φιλοξενήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες το 2004.⁷⁸

Ωστόσο από το 2004 και μετά το δημόσιο χρέος άρχισε πάλι να διογκώνεται, εξαιτίας κυρίως του αυξανόμενου διαρθρωτικού ελλείμματος. Συγκεκριμένα την εν λόγω περίοδο το διαρθρωτικό ισοζύγιο από πλεονασματικό -της τάξεως του 4,5%- μετατράπηκε σε ελλειμματικό, ξεπερνώντας το 14%.⁷⁹ Παρακολουθώντας την πορεία του χρέους μεταξύ 2001-2009, παρατηρούμε πως ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ αυξήθηκε από 103,7% σε 129,7%.⁸⁰

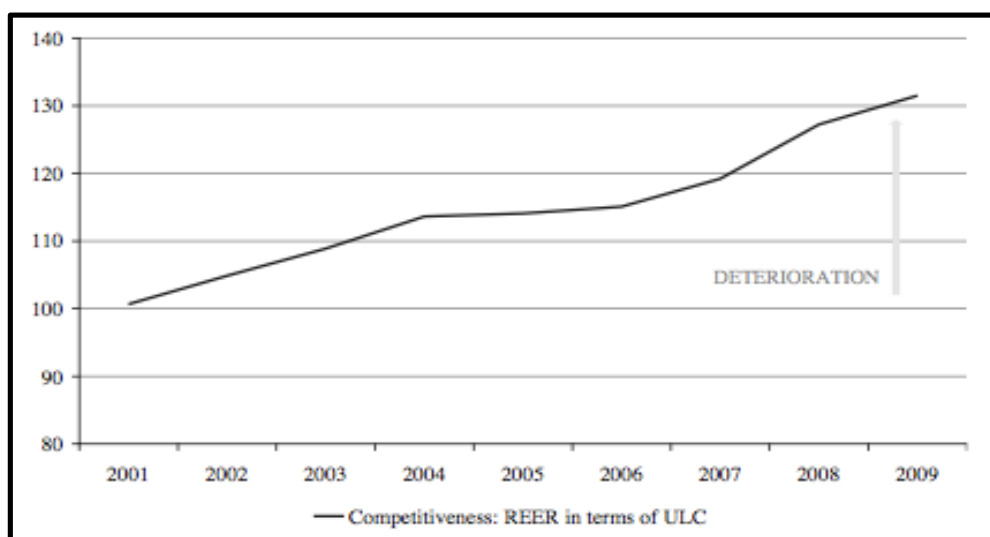
Γράφημα 20. Ελλάδα, Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό το ΑΕΠ 2000-2009
Πηγή: www.tradingeconomics.com

⁷⁸ Georgios P. Kouretas, *The Greek Debt Crisis: Origins and Implications*, Department of Business Administration Athens University of Economics and Business

⁷⁹ Zsuzsanna Novák, *Under the threat of Greek Debt*, Délkelet Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Τόμος 3. No.1, 2012

⁸⁰ George A. Provopoulos, *The Greek Economy and Banking System: Recent Developments and the Way Forward*, Journal of Macroeconomics 39, 2014

- Η έλλειψη ανταγωνιστικότητας αποτελεί ένα ακόμη χρόνιο πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας που χρονολογείται από τη δεκαετία του 1970. Η απώλεια ανταγωνιστικότητας αντικατοπτρίζεται τόσο στο τεράστιο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών (βλ. παρακάτω) όσο και στον υψηλότερο ελληνικό πληθωρισμό σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρωζώνης. Αυτό στην πράξη σημαίνει πως αγοράζουμε πολύ περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες από ότι πουλάμε στο εξωτερικό καθώς η ελληνική οικονομία δεν έχει τη δυνατότητα να παράγει ανταγωνιστικά αγαθά και υπηρεσίες. Ως αποτέλεσμα, το εξωτερικό χρέος της χώρας είχε αυξηθεί από 94% του ΑΕΠ στο τέλος του 2003 στο 187,1% στο τρίτο τρίμηνο του 2010⁸¹, ενώ για το διάστημα 2001-2009 η ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα -όπως μετράται σε όρους κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος της χώρας έναντι των κυριότερων εμπορικών εταίρων της- επιδεινώθηκε κατά περίπου 30%.⁸²

Γράφημα 21. Ελλάδα, Ανταγωνιστικότητα 2001-2009

Πηγή: George A. Provoopoulos, *The Greek Economy and Banking System: Recent Developments and the Way Forward*, *Journal of Macroeconomics* 39 (2014)

- Μεταξύ 2001-2009 τόσο ο πληθωρισμός όσο και οι αυξήσεις στους μισθούς υπερέβησαν τις μέσες αυξήσεις στην υπόλοιπη ζώνη του ευρώ. Συγκεκριμένα, οι μισθοί ανατιμήθηκαν σε

⁸¹ Χαρδούβελης Γκίκας, *Η ελληνική και ευρωπαϊκή κρίση και η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης*, Οικονομία & Αγορές, Τόμος VI, Τεύχος 2, Eurobank Research, 2011

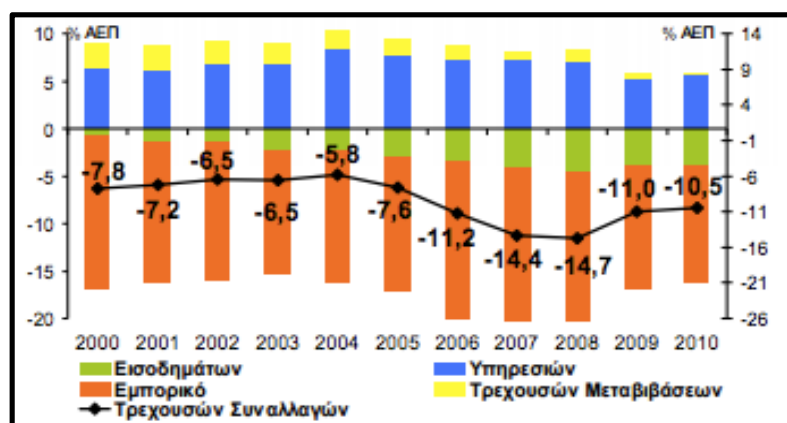
⁸² George A. Provoopoulos, *The Greek Economy and Banking System: Recent Developments and the Way Forward*, *Journal of Macroeconomics* 39, 2014

πραγματικούς όρους κατά 5,5% στον τομέα των εμπορεύσιμων αγαθών και κατά 16,5% σε μη εμπορεύσιμα αγαθά.

Η πραγματική ανατίμηση των μισθών στον μη εμπορεύσιμο τομέα (δηλαδή το δημόσιο τομέα, στις κατασκευές κλπ) έγινε σε συνδυασμό με τη δραματική αύξηση των δημοσίων εργαζομένων στον τομέα όχι μόνο της γενικής κυβέρνησης, αλλά και στους δήμους και στις κοινωφελείς επιχειρήσεις. Αυτός ο συνδυασμός οδήγησε στην διόγκωση του δημόσιου τομέα και στην απομάκρυνση του κεφαλαίου και της εργασίας από τον ιδιωτικό τομέα, ιδιαίτερα στους τομείς με εξαγωγικό προσανατολισμό με αποτέλεσμα την απώλεια της ανταγωνιστικότητας και την αύξηση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Όπως φαίνεται και στο παρακάτω σχεδιάγραμμα το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών από περίπου 7% του ΑΕΠ το 2001, αυξήθηκε σε 14,7% του ΑΕΠ το 2008, πριν υποχωρήσει σε 11% του ΑΕΠ το 2009.⁸³

Γράφημα 22. Ελλάδα, Το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών ως ποσοστό του ΑΕΠ, 2001-2009

Πηγή: Γκίκας Χαρδούβελης: Η ελληνική και ευρωπαϊκή κρίση και η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης, Οικονομία και Αγορές, Τόμος VI, Τεύχος 2, Φεβρουάριος 2011 (Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας)

Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις ο ιδιωτικός τομέας ήταν στενά συνδεδεμένος με το δημόσιο τομέα δεδομένου ότι οι περισσότερες από τις επιχειρησιακές συμβάσεις ήταν από ανάθεση της κυβέρνησης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο ιδιωτικός τομέας να εξαρτάται κυρίως από κυβερνητικά έργα και έτσι δεν έγιναν ουσιαστικές προσπάθειες για έρευνα και

⁸³ Georgios P. Kouretas, *The Greek Debt Crisis: Origins and Implications*, Department of Business Administration Athens University of Economics and Business

ανάπτυξη, καινοτομία προϊόντων και εξαγωγικό προσανατολισμό της παραγωγής, γεγονός που επιδείνωσε περαιτέρω την ανταγωνιστικότητα της ελληνική οικονομίας.

- Τέλος, είναι σημαντικό να αναφερθούμε σε ένα ακόμη στοιχείο ζωτικής σημασίας όσον αφορά τις διαρθρωτικές αλλαγές που θα πρέπει να επιβληθούν στην Ελλάδα, προκειμένου να επιτευχθεί μια βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτό είναι το κρίσιμο ζήτημα της φοροδιαφυγής, ως αποτέλεσμα της τεράστιας παραοικονομίας. Η ισχυρή παρουσία της παραοικονομίας, που αποτελεί κατά προσέγγιση το 25-30% του ΑΕΠ, και η φοροδιαφυγή που μειώνει τα κυβερνητικά έσοδα, αποτελούν μια από τις κύριες πηγές των δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

2.5. Το ξέσπασμα της κρίσης

Ουσιαστικά, αυτές οι μεγάλες αυξανόμενες ανισοροπίες και διαρθρωτικές αδυναμίες της χώρας υποδήλωναν ότι η ελληνική κρίση ήταν ήταν μια “φούσκα έτοιμη να σκάσει”. Πράγματι, ήδη από το 2008, η Τράπεζα της Ελλάδος είχε αρχίσει να προειδοποιεί για τους κινδύνους που θα μπορούσαν να προκύψουν από τις μακροοικονομικές ανισοροπίες της χώρας. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του τότε Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος Γεώργιου Προβόπουλου στην Έκθεση της Νομισματικής Πολιτικής⁸⁴:

“Στην παρούσα δύσκολη διεθνή συγκυρία, οι μακροοικονομικές ανισοροπίες και οι διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας αναδεικνύονται σαφέστερα, καθώς ταυτόχρονα περιορίζονται οι δυνατότητες του συνδυασμού ευνοϊκών παραγόντων που συνέβαλαν στην ταχεία και αδιατάρακτη ανάπτυξη των τελευταίων 13 χρόνων. Μεταξύ αυτών των παραγόντων, οι οποίοι στήριζαν την ισχυρή άνοδο της ζήτησης, ήταν η βελτίωση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος λόγω της ένταξης της χώρας στην ΟΝΕ, η μείωση των επιτοκίων, η απελευθέρωση του πιστωτικού συστήματος και η εισροή πόρων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ. Επείγει λοιπόν η αποφασιστική αντιμετώπιση των μακροοικονομικών ανισοροπιών και των διαρθρωτικών αδυναμιών της οικονομίας, προκειμένου να τεθεί σε κίνηση μια μακρόπνοη και πιο εξωστρεφής αναπτυξιακή δυναμική, η οποία θα στηρίζεται κυρίως στην ενίσχυση της παραγωγικής βάσης μέσω επενδύσεων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων”

---

⁸⁴ Νομισματική Πολιτική, *Ενδιάμεση Έκθεση 2008*, Τράπεζα της Ελλάδος, Οκτώβριος 2008

Τα παραπάνω θα έπρεπε να είχαν εγείρει ανησυχίες στις χρηματοπιστωτικές αγορές, ωστόσο αυτό δε συνέβη άμεσα. Οι κίνδυνοι από τις παραπάνω ανισορροπίες κατέστησαν εμφανείς μόλις το φθινόπωρο του 2009. Συγκεκριμένα, τον Οκτώβριο του 2009, όταν η νεοεκλεγείσα κυβέρνηση του Γεώργιου Παπανδρέου, εξέπληξε τις αγορές με την είδηση ότι η χώρα απέκρυπτε για χρόνια τα πραγματικά στοιχεία για το χρέος και το έλλειμμα της, αποκαλύπτοντας συγκεκριμένα πως το δημοσιονομικό έλλειμμα του 2009 θα κλείσει σε πολύ υψηλότερα επίπεδα (12,7%, αν και τελικώς έκλεισε στο 15,6%) από ό, τι είχε προβλεφθεί (6,7%).⁸⁵ Η ελληνική οικονομική κρίση βρισκόταν ήδη σε εξέλιξη.

Το γεγονός αποτέλεσε οϊωνό για περαιτέρω κακές οικονομικές ειδήσεις, που διέβρωσαν την εμπιστοσύνη των αγορών προς την Ελλάδα και τη βιωσιμότητα του χρέους της, οδηγώντας σε μια σειρά από υποβαθμίσεις, πρώτα από τον οίκο αξιολόγησης Fitch, και έπειτα από τον S&P και τον Moody. Καθώς η κατάσταση συνέχισε να επιδεινώνεται, οι αποδόσεις των ελληνικών κρατικών ομολόγων συνέχισαν να αυξάνονται, έως ότου τα spreads έναντι των γερμανικών ομολόγων εκτοξεύθηκαν από 300 σε σχεδόν 900 μονάδες κατά το μήνα Απρίλιο, με αποτέλεσμα να αποκλειστεί η Ελλάδα από την πρόσβαση στις αγορές. Αντιμέτωπη με μια επικείμενη κρίση ανατροπής, η Ελληνική κυβέρνηση δεν είχε άλλη επιλογή από το να στραφεί στις κυβερνήσεις της Ευρωζώνης και το ΔΝΤ.⁸⁶

2.6. Η καθυστερημένη αντίδραση της Ευρώπης:

Εξωγενή αίτιο της Ελληνικής κρίσης;

Καθώς η ελληνική δημοσιονομική κρίση κλιμακωνόταν, οι κυβερνήσεις της Ευρωζώνης απέτυχαν να δώσουν ένα σαφές μήνυμα σχετικά με την προθυμία τους να στηρίξουν την Ελλάδα. Παρά το γεγονός πως η Συνθήκη του Μάαστριχτ δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη της ΕΕ να συνδράμουν σε μια χώρα που αντιμετωπίζει οικονομική δυσκολία, μεμονωμένα ή με τη βοήθεια ενός εξωτερικού φορέα (ΔΝΤ, ΕΤΕπ, Παγκόσμια Τράπεζα κλπ.), οι πρώτες

---

⁸⁵ Το 2009 η κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι η παροχή δεδομένων αναφορικά με τη δημοσιονομική κατάσταση της Ελλάδας ήταν παραπλανητική κυρίως λόγω των απωλειών που είχαν υποστεί οι δημόσιες επιχειρήσεις στον τομέα των μεταφορών και της εθνικής ασφάλειας που δεν είχαν ενοποιηθεί πρωτύτερα με τα δεδομένα του υπολοίπου δημόσιου τομέα. βλ. Zsuzsanna Novák (2012), *Under the threat of Greek Debt*, Délkelet Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Τόμος 3. No.1

⁸⁶ Jeromin Zettelmeyer, Christoph Trebesch, Mitu Gulati, *The Greek Debt Restructuring: An Autopsy*, Cesifo Working Paper No. 4333, Category 7: Monetary Policy And International Finance, 2013

αντιδράσεις από την Ευρώπη χαρακτηρίζονταν μάλλον από σκεπτικισμό στο κατά πόσο νόμιμη θα ήταν μια διάσωσή.⁸⁷

Ένας άλλος εξωγενής παράγοντας που συνέβαλε στην αστάθεια της ελληνικής οικονομίας ήταν η έλλειψη κονδυλίων αλληλεγγύης σε επίπεδο Ε.Ε. Η Ε.Ε έχει μια κοινή νομισματική πολιτική, που ορίζεται σε υπερεθνικό επίπεδο, ωστόσο η οικονομική πολιτική της (δημοσιονομικές πολιτικές, μισθολογικές πολιτικές, κοινωνικές πολιτικές, πιστωτικοί κανονισμοί κλπ.) εξακολουθεί να βρίσκεται στα χέρια των εθνικών κυβερνήσεων. Δεν υπήρχε επομένως ένας μηχανισμός προσαρμογής που να αντιμετωπίζει κρίσεις σε υπερεθνικό επίπεδο.

2.7. Η επίδραση στον τραπεζικό τομέα

Η καθυστέρηση της εφαρμογής διορθωτικών μέτρων, επιδείνωσε περισσότερο την κατάσταση και επηρέασε αρνητικά την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας.

Η επιδείνωση της κατάστασης οδήγησε σε υποβαθμίσεις των ελληνικών τραπεζών, αποκλείοντας τις τράπεζες από τις παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές, και επηρεάζοντας περαιτέρω την ικανότητά τους να παρέχουν ρευστότητα στην οικονομία. Το κλίμα αυξημένης αβεβαιότητας που επικρατούσε οδήγησε με τη σειρά του σε αναλήψεις καταθέσεων, επιδεινώνοντας τα προβλήματα που αντιμετώπιζε ο τραπεζικός τομέας και συμβάλλοντας στην αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ως αποτέλεσμα, η δυναμική του χρέους έγινε πιο σοβαρή, και η κρίση έγινε αυτοτροφοδοτούμενη.

Οι τράπεζες έπρεπε πλέον να βασίζονται περισσότερο στην κεντρική-τραπεζική χρηματοδότηση. Στην κορύφωση της ζήτησης, η χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών ανήλθε σε περίπου 140 δις ευρώ. Αρχικά, η χρηματοδότηση αυτή πραγματοποιήθηκε μέσω των πράξεων νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, αλλά αργότερα, λόγω της

---

⁸⁷ Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 100, παράγραφος 2 της Συνθήκης του Μάαστριχτ αναφέρει ότι «όταν ένα κράτος μέλος αντιμετωπίζει δυσκολίες ή διατρέχει μεγάλο κίνδυνο από σοβαρές δυσκολίες που προκλήθηκαν από φυσικές καταστροφές ή έκτακτες περιστάσεις που εκφεύγουν του έλεγχου του, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία μετά από πρόταση της Επιτροπής, μπορεί να χορηγήσει, υπό ορισμένους όρους, κοινοτική χρηματοδοτική συνδρομή στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος" βλ. Georgios P. Kouretas and Prodromos Vlamis (2010), *The Greek Crisis: Causes and Implications*, Panoeconomicus 4, pp. 391-404

έλλειψης των κατάλληλων εξασφαλίσεων, οι τράπεζες βασίστηκαν όλο και περισσότερο στην έκτακτη παροχή ρευστότητας (ELA) από την Τράπεζα της Ελλάδος. Ο δανεισμός μέσω ELA ήρθε σε μια υψηλότερη τιμή από ό, τι ο δανεισμός μέσω των πράξεων νομισματικής πολιτικής. Κατά συνέπεια, αυτό που ξεκίνησε ως ένα πρόβλημα ρευστότητας απείλησε να μετατραπεί σε πρόβλημα φερεγγυότητας.

2.8. Η αντιμετώπιση της Κρίσης

Το Ελληνικό Πρόγραμμα Σταθερότητας

Η συνεχής υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας από τις αγορές οδήγησε σε κλιμάκωση του κόστους δανεισμού. Υπό τις δυσχερείς αυτές συνθήκες, στα τέλη της δεκαετίας του 2009 και στις αρχές του 2010 η ελληνική κυβέρνηση σχεδίασε και ενέκρινε ένα πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης προκειμένου να μειωθεί το δημόσιο χρέος και να δημιουργηθεί ένα κατάλληλο πλαίσιο που θα επέτρεπε την ανάπτυξη ελληνικής οικονομίας. Το Ελληνικό Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 15 Ιανουαρίου του 2010.

Οι στόχοι του Προγράμματος από την πλευρά των εσόδων επικεντρώθηκαν σε: μέτρα για τον περιορισμό της φοροδιαφυγής και τη βελτίωση της είσπραξης των φόρων, μείωση της εισφοροδιαφυγής, επιβολή ειδικής εισφοράς στις κερδοφόρες εταιρείες και αυξήσεις σε διάφορους τύπους έμμεσων φόρων. Τέλος, όσον αφορά τις κρατικές δαπάνες τα μέτρα αφορούσαν: μείωση κατά 10% των δαπανών της γενικής κυβέρνησης για επιδόματα, πάγωμα των προσλήψεων στο δημόσιο τομέα για το 2010 αλλά και λήξη πολλών βραχυπρόθεσμων συμβάσεων, μείωση των λειτουργικών δαπανών για τα υπουργεία κατά 10%, μείωση στο κονδύλι του προϋπολογισμού που συνδέεται με την κοινωνική ασφάλιση και τα συνταξιοδοτικά ταμεία κατά 10% και άλλα μέτρα μείωσης των κρατικών δαπάνων στις περισσότερες δημόσιες υπηρεσίες.⁸⁸

Τα μέτρα αυτά ωστόσο απεδείχθησαν ανεπαρκή για να αποκαταστήσουν την εμπιστοσύνη των αγορών. Η ελληνική κυβέρνηση αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις χρηματοπιστωτικές αγορές για τη χρηματοδότηση του δημοσιονομικού της ελλείμματος και

---

⁸⁸ Georgios P. Kouretas and Prodromos Vlamis, *The Greek Crisis: Causes and Implications*, Panoeconomicus 4, pp. 391-404, 2010

την αναχρηματοδότηση του χρέους της. Πολύ σύντομα λοιπόν αναγκάστηκε να προβεί σε διαπραγματεύσεις με τους Ευρωπαίους εταίρους της προκειμένου να βρεθεί ένα σχέδιο διάσωσης.

Το Α' Πρόγραμμα Διάσωσης (2010-2011)

Τελικώς, το 2010, η ελληνική κυβέρνηση κατέφυγε στη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού έναν μηχανισμό βοήθειας. Η βοήθεια δόθηκε λόγω του φόβου ότι θα υπήρχε αυξημένη πιθανότητα μετάδοσης της κρίσης στις ευρωπαϊκές χώρες, σε περίπτωση μη διάσωσης της Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα, η αναδιάρθρωση του χρέους, μπορούσε να οδηγήσει σε μία νέα τραπεζική κρίση η οποία θα έπληττε τις ευρωπαϊκές τράπεζες κυρίως της Γαλλίας και της Γερμανίας. Επιπλέον, οι νομοθέτες θεωρούσαν ότι η αφερεγγυότητα της Ελλάδας θα επιδρούσε αρνητικά σε ήδη υπερχρεωμένες χώρες της ευρωζώνης.⁸⁹

Στις 2 Μαΐου 2010 επετευχθεί συμφωνία σε τεχνικό επίπεδο για μια περιεκτική δέσμη μέτρων πολιτικής για την περίοδο 2010-13. Το πρόγραμμα της ΕΕ-ΔΝΤ, προέβλεπε χρηματοδότηση συνολικού ύψους 110 δισεκατομμυρίων ευρώ (80δισ ευρώ από τις υπόλοιπες χώρες μέλη του της Ευρωζώνης και 30δισ ευρώ από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο) με αντάλλαγμα τη δέσμευση της ελληνικής κυβέρνησης για την εφαρμογή ενός φιλόδοξου προγράμματος μακροοικονομικής προσαρμογής και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

Μία εβδομάδα αργότερα, οι ηγέτες της Ευρωζώνης, φοβούμενοι την εξάπλωση της κρίσης από την Ελλάδα στις άλλες χώρες της περιφέρειας, συμφώνησαν στην ανάγκη για περαιτέρω μέτρα διάσωσης και αποφάσισαν τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας (EFSF) με δανειοδοτική ικανότητα ύψους 440 δισεκατομμυρίων ευρώ.⁹⁰ Στην ουσία, η Ελλάδα μέσω του δανεισμού απέφυγε τη χρεοκοπία και στην ουσία μέσω του μηχανισμού στήριξης μετέθετε το πρόβλημα για τα επόμενα τρία χρόνια και με εγγυήσεις 750 δις.

---

⁸⁹ Mark Mink & Jacob de Haan, 2013, *Contagion during the Greek Sovereign debt crisis*, Journal of International Monetary and Finance, Vol.34., p.102-113, 2013

⁹⁰ Χαρδούβελης Γκίκας, 2011, *Η ελληνική και ευρωπαϊκή κρίση και η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης*, Οικονομία & Αγορές, Τόμος VI, Τεύχος 2, Eurobank Research, 2011

Το Πρόγραμμα της ΕΕ-ΔΝΤ είχε δύο κύριους άξονες: την αποκατάσταση της δημοσιονομικής φερεγγυότητας, παράλληλα με την επίτευξη μιας εσωτερικής υποτίμησης προκειμένου να αποκατασταθεί η χαμένη ανταγωνιστικότητα της χώρας.⁹¹

Το Πρόγραμμα πρότεινε μια σημαντική προσαρμογή που περιλάμβανε ένα συνολικό πακέτο μέτρων ισοδύναμων με 11% του ΑΕΠ για τη διάρκεια 2010-2013. Το ύψος των περικοπών που έπρεπε να πραγματοποιηθούν ήταν αρκετά μεγάλο αλλά απαραίτητο για την εξουδετέρωση της αδύναμης θέσης της Ελλάδας. Το μέτρα αναφορικά με την περικοπή των δαπανών θα ήταν αξίας 5.2% του ΑΕΠ και τα μέτρα αναφορικά με τα έσοδα θα άγγιζαν το 4% του ΑΕΠ. Τέλος, τα διαρθρωτικά μέτρα για τη βελτίωση του δημοσιονομικού ελέγχου και της φορολογικής διοίκησης, θα ήταν ύψους 1,8% του ΑΕΠ.⁹²

Το Πρόγραμμα Σταθερότητας περιλάμβανε μία σειρά μέτρων όπου θα περιορίζονταν το δημόσιο χρέος και το έλλειμμα, θα παρείχε ευελιξία στην αγορά εργασίας, αναδόμηση του δημοσίου τομέα, περιορισμό της παραοικονομίας και της διαφθοράς, μείωση της φοροδιαφυγής, αναδιοργάνωση του συνταξιοδοτικού συστήματος και οργάνωση του νομοθετικού συστήματος.

Πιο συγκεκριμένα ο πρωταρχικός στόχος του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής ήταν η σταθερή αποκατάσταση της αξιοπιστίας της Ελλάδας έναντι των ιδιωτών επενδυτών. Η Ελλάδα χρειαζόταν να βελτιώσει το κύρος της μέσω ενός θετικού ιστορικού ως προς την υποβολή στοιχείων και την εφαρμογή των πολιτικών. Εν συνεχεία, οι βραχυπρόθεσμοι στόχοι του Προγράμματος ήταν:⁹³

- A. Επείγοντως δημοσιονομική εξυγίανση για τη διασφάλιση της δημοσιονομικής σταθερότητας:
  - i. Άμεση προτεραιότητα στην συγκράτηση των χρηματοδοτικών αναγκών της κυβέρνησης
  - ii. Αναμόρφωση του συνταξιοδοτικού συστήματος

---

⁹¹ Αργεΐτης Γιώργος, *Εσωτερική Υποτίμηση: Προοπτικές, Περιορισμοί και Εναλλακτικές Επιλογές*, Παρατηρητήριο για την Κρίση, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), 2014

⁹² Chris Rogers & Sofia Vasilopoulou, *Making Sense Of Greek Austerity*, The Political Quarterly, Vol.83. No. 4 p. 777-785, 2012

⁹³ Το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα, European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Occasional Papers 61, 2010

- iii. Μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης
- iv. Μέτρα για την καταπολέμηση της διαφθοράς και της φοροδιαφυγής

B. Μέτρα για τον χρηματοπιστωτικό τομέα προκειμένου να διατηρηθεί η σταθερότητα του συστήματος:

- i. Αποκατάσταση της αξιοπιστίας των ιδιωτών επενδυτών
- ii. Μέτρα για την αποτροπή της εκροής καταθέσεων
- iii. Ενίσχυση της τραπεζικής εποπτείας
- iv. Δημιουργία Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας που θα παρείχε κεφάλαια στις ελληνικές τράπεζες.

Ο μεσοπρόθεσμος στόχος του προγράμματος ήταν η εφαρμογή διαρθρωτικών πολιτικών με στόχο την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Συγκεκριμένα:

- Αλλαγή της διάρθρωσης της οικονομίας προς ένα αναπτυξιακό μοντέλο στηριζόμενο περισσότερο στις επενδύσεις και στις εξαγωγές
- Βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και ενίσχυση του ανταγωνισμού στις αγορές
- Ευελιξία στην αγορά προϊόντων και εργασίας
- Αποκρατικοποιήσεις κρατικών επιχειρήσεων

Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, το ΔΝΤ (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο), συμβούλευε την αφαίρεση των εμποδίων εισόδου σε σημαντικά επαγγέλματα όπως είναι τα σχετικά με τη νομική, την φαρμακευτική, την αρχιτεκτονική και τη μηχανολογία. Επιπλέον, στον τομέα της εισοδηματικής πολιτικής ενθάρρυνε την μεταρρύθμιση του νομικού πλαισίου για τις μισθολογικές διαπραγματεύσεις. Ειδικότερα, πρότεινε τη μείωση των μισθών του ιδιωτικού τομέα για τους νέο-εισερχόμενους στην αγορά εργασίας, με στόχο τη μείωση της μακροχρόνιας ανεργίας και την περαιτέρω επέκταση των θέσεων εργασίας.⁹⁴

Αξιολόγηση Πρώτου Προγράμματος

Παρά τα μέτρα που πάρθηκαν η βελτίωση της εμπιστοσύνης των αγορών αποδείχθηκε βραχύβια, καθώς η εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων ήταν βραδεία και αναποτελεσματική. Ως αποτέλεσμα το πρόγραμμα προσαρμογής βγήκε γρήγορα εκτός χρονοδιαγράμματος.

---

⁹⁴ Chris Rogers & Sofia Vasilopoulou, *Making Sense Of Greek Austerity*, The Political Quarterly, Vol.83. No. 4 p. 777-785, 2012

Η εμπειρία δείχνει ότι η δημοσιονομική εξυγίανση θα πρέπει να βασίζεται κατά κανόνα στην περικοπή των δαπανών και όχι τόσο στην αύξηση των φόρων. Για το λόγο αυτό, αρχής γενομένης από το 2010, η Τράπεζα της Ελλάδα είχε ενημερώσει ότι η δημοσιονομική προσαρμογή στην Ελλάδα θα έπρεπε να περιλαμβάνει περικοπές των δύο τρίτων των δαπανών, έτσι ώστε να μειωθεί το μερίδιο των δημοσίων δαπανών στην εθνική παραγωγή, επιτρέποντας την άνθιση ενός ανταγωνιστικού τομέα εξαγωγών.

Ωστόσο, το 2010 και το 2011, τα δημοσιονομικά μέτρα περιλάμβαναν έναν συνδυασμό 60% αυξήσεων των εσόδων (κυρίως μέσω της φορολογίας) και 40% περικοπών στις δαπάνες. Τα μέτρα αυτά είχαν ωστόσο σοβαρές συνέπειες καθώς μείωναν τα κίνητρα για επενδύσεις και οδηγούσαν σε περιορισμό της ιδιωτικής κατανάλωσης. Επιπλέον, η μείωση των δαπανών, είχε ως συνέπεια να περιοριστούν δραστικά οι επενδύσεις του δημόσιου τομέα, ενός τομέα που συμβάλλει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη.

Τέλος, εκτός από μια μεγάλη αναδιάρθρωση στο συνταξιοδοτικό σύστημα, υπήρξαν σημαντικές δυσκολίες ως προς την εφαρμογή των υπόλοιπων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικοποιήσεων και των μέτρων για τη βελτίωση της είσπραξης των φόρων. Ως αποτέλεσμα αυτών των δυσχερειών, η δημοσιονομική προσαρμογή οδήγησε σε μια μεγαλύτερη οικονομική ύφεση.⁹⁵

Όπως φαίνεται λοιπόν από τα παραπάνω οι ελληνικές αρχές δεν αντιμετώπισαν επί της ουσίας τα βασικά προβλήματα που ταλανίζουν την ελληνική οικονομία εδώ και δεκαετίες. Τουναντίον, η προσπάθειά τους για την αποκατάσταση της δημοσιονομικής βιωσιμότητας επικεντρώθηκε κυρίως μέτρα φοροεισπρακτικού χαρακτήρα, τα οποία ωστόσο από μόνα τους είναι περιορισμένης αποτελεσματικότητας.

Η επιδείνωση των προσδοκιών των αγορών γρήγορα οδήγησε στην κατάρρευση της ελληνικής αγοράς, στην συρρίκνωση της κατανάλωσης και των επενδύσεων, σε αύξηση της φυγής κεφαλαίων από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα και στην μετάλλαξη της ελληνικής

---

⁹⁵ George A. Provoopoulos, *The Greek Economy and Banking System: Recent Developments and the Way Forward*, Journal of Macroeconomics 39, 2014

κρίσης χρέους σε τραπεζική κρίση. Το γεγονός αυτό επιδείνωσε τη δυναμική του δημόσιου χρέους, καθιστώντας την ανάκαμψη της οικονομίας ακόμη πιο δύσκολη.

Το Β' Πρόγραμμα Διάσωσης (2012-2014)

Εν όψει των παραπάνω δυσμενών συνθηκών, το πρώτο πρόγραμμα εγκαταλείφθηκε και ένα δεύτερο πρόγραμμα πήρε τη θέση του τον Φεβρουάριο του 2012. Το νέο αυτό Πρόγραμμα περιλάμβανε:

- a) πρόσθετα δάνεια ύψους 130 δις ευρώ, προερχόμενα από το ΔΝΤ και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF)
- b) ένα σχέδιο συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα (PSI), που έθετε το ζήτημα της αναδιάρθρωση του χρέους μέσα από μια σημαντική διαγραφή του δημόσιου χρέους που κατείχαν οι ιδιώτες επενδυτές⁹⁶
- c) τέλος, μια σημαντική ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών μέσω των κονδυλίων του EFSF.

Σε αντάλλαγμα, η Ελλάδα δεσμευόταν να εντείνει τις προσπάθειες της και να λάβει νέα μέτρα όσον αφορά την επίτευξη χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, την εξυγίανση των δημοσίων οικονομικών και την ενίσχυση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων με απώτερο στόχο τη βελτίωση ανταγωνιστικότητας της. Τέλος, προαπαιτούμενο για τη χρηματοδότηση ήταν οι ελληνικές αρχές να συμφωνήσουν σε περαιτέρω περικοπές της τάξης των 3.3 δις ευρώ αλλά και στην παρουσία Ευρωπαίων παρατηρητών για την επίβλεψη της εφαρμογής των δημοσιονομικών μέτρων.⁹⁷

---

⁹⁶ Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (PSI) στο ελληνικό σχέδιο μείωσης του χρέους, είχε ήδη προταθεί από τον Ιούλιο του 2011 καθώς το ΔΝΤ και οι Ευρωπαίοι εταίροι έβλεπαν πως οι πιθανότητες το ελληνικό χρέος να θεωρηθεί βιώσιμο ήταν ελάχιστες. Η πρόταση αυτή τέθηκε επισήμως στη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωζώνης, στις 26 Οκτωβρίου του 2011 κατά τη διάρκεια της οποίας οι ιδιώτες επενδυτές κλήθηκαν να συμμετάσχουν σε μια εθελοντική ανταλλαγή ομολόγων, δεχόμενοι μια ονομαστική μείωση της τάξεως του 50% του ελληνικού χρέους που κατείχαν στην κυριότητα τους. Έκτοτε ξεκίνησε ένας γύρος διαπραγματεύσεων, ο οποίος τελικώς κατέληξε σε μια σημαντική ανταλλαγή χρέους τον Μάρτιο και Απρίλιο του 2012. Οι ιδιώτες οφειλέτες έλαβαν ένα «κούρεμα» 53,5% στην ονομαστική αξία των ελληνικών κρατικών ομολόγων τους ενώ το ελληνικό χρέος μειώθηκε περίπου κατά 100 δις ευρώ. Τέλος, ως μια συμβολή στη μείωση του ελληνικού κόστους δανεισμού, το ΔΝΤ, το ΕΤΧΣ (EFSF) και η ΕΕ συμφώνησαν, να μειωθεί το επιτόκιο των υφιστάμενων δανείων προς την Ελλάδα, αν και δεν θα υπήρχε καμία διαγραφή της αξίας του επισήμου ελληνικού χρέους. βλ. Jeromin Zettelmeyer, Christoph Trebesch, Mitu Gulati (July 2013), *The Greek Debt Restructuring: An Autopsy*, Cesifo Working Paper No. 4333, Category 7: Monetary Policy And International Finance.

⁹⁷ Chris Rogers & Sofia Vasilopoulou, *Making Sense Of Greek Austerity*, The Political Quarterly, Vol.83. No. 4 p. 777-785, 2012

Οι εκλογές τον Ιούνιο του 2012 και η ακόλουθη νίκη ενός συνασπισμού αποφασισμένου να υλοποιήσει αυτές τις απαραίτητες αλλαγές, συνέβαλλαν προς αυτήν την κατεύθυνση στέλνοντας ένα θετικό μήνυμα στις αγορές.

Δημοσιονομική Εξυγίανση

Όσον αφορά τη δημοσιονομική εξυγίανση, μετά από πολλά χρόνια ελλειμμάτων, το 2013 η Ελλάδα πέτυχε ένα πρωτογενές πλεόνασμα της τάξεως του 1,2% του ΑΕΠ, το οποίο αυξήθηκε στο 1,5% το 2014. Μία αξιοσημείωτη διαφορά σε σχέση με τα έτη 2010-12 ήταν ότι η μείωση του ελλείμματος (2013-14) επετεύχθη κυρίως μέσω της μείωσης των δημόσιων δαπανών και όχι μέσω των φορολογικών αυξήσεων.

Ωστόσο, αυτή η βελτίωση στην εικόνα των δημοσίων οικονομικών δεν αντικατοπτρίζεται στο δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, το οποίο το 2014 βρισκόταν ακόμη σε υψηλά επίπεδα (177% του ΑΕΠ). Παρόλα αυτά το 2014 η Ελλάδα πέτυχε για πρώτη φορά μετά από έξι συναπτά έτη ύφεσης ένα θετικό ρυθμό ανάπτυξης 0,8%.⁹⁸

	2010	2011	2012	2013	2014
Εξέλιξη ΑΕΠ (σταθερές τιμές 2010)	-5,4%	-8,9%	-6,6%	-3,9%	0,8%
Πληθωρισμός: Μέσος Ετήσιος	4,7%	3,3%	1,5%	-0,9%	-1,3%
Παραγωγικότητα εργασίας (EU-28=100)**	93	89,9	91,8	92,8	n.a.
Ποσοστό ανεργίας	12,7%	17,9%	24,4%	27,5%	26,5%
Δημόσιες επενδύσεις (% ΑΕΠ)**	3,2%	2,5%	2,5%	2,7%	3,8%
Εξαγωγές (αγαθά- τρέχουσες τιμές)*	21,1	24,3	27,6	27,6	27,2
Εισαγωγές (αγαθά- τρέχουσες τιμές)*	50,5	48,4	49,3	46,9	47,7

Πίνακας 4. Ελλάδα, Σημαντικοί Οικονομικοί Δείκτες, 2010-2014
Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή και Eurostat (**), (Δις. ευρώ *)

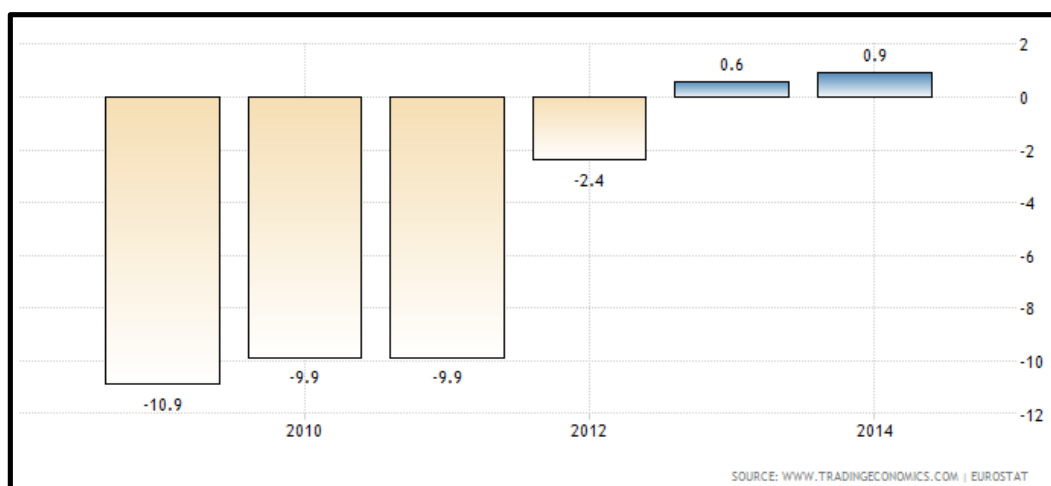
Ανταγωνιστικότητα

Ομοίως όσον αφορά την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας υπήρξαν σημάδια βελτίωσης. Το γεγονός αυτό γίνεται αντιληπτό μέσα από την βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στην Ελλάδα: Από ένα έλλειμμα 15% του ΑΕΠ το 2008 και 11% το

⁹⁸ Michael G. Arghyrou, *The Greek Crisis and Financial Assistance Programmes: An Evaluation*. Cesifo Working Paper No. 5591, Category 7: Monetary Policy And International Finance, Nov 2015

Κεφάλαιο 2

2009, το 2013 και το 2014 η Ελλάδα κατέγραψε, για πρώτη φορά από το 1948, ένα πλεόνασμα της τάξης του 0,6% και 0,9% του ΑΕΠ αντίστοιχα. Αυτή η αλλαγή σχετίζεται κυρίως με τη μείωση των εισαγωγών έπειτα από την ακόλουθη πτώση των μισθών που προκλήθηκε λόγω της εξαιρετικής ύφεσης και η οποία είχε επιφέρει αρνητικό αντίκτυπο στην αγοραστική δύναμη των ελληνικών νοικοκυριών.

Γράφημα 23. Ελλάδα, Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών, 2010-2014
Πηγή: www.tradingeconomics.com

Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα

Μετά την έναρξη της ελληνικής κρίσης χρέους οι τραπεζικές πιστώσεις προς τον ιδιωτικό τομέα επιβραδύνθηκαν απότομα ενώ επιδεινώθηκαν δραματικά μετά την ολοκλήρωση του PSI τον Φεβρουάριο του 2012 που είχε ως συνέπεια οι συνολικές απώλειες για τις ελληνικές τράπεζες να αγγίξουν το ποσό των 37.7 εκατομμυρίων ευρώ. Οι ελληνικές τράπεζες είχαν εν συνεχεία αποκοπεί από τις διεθνείς αγορές χρήματος, εξαιρεθεί από τα προγράμματα (LTRO) της ΕΚΤ ενώ στηρίχθηκαν για τα έτη 2010-2013 στην βοήθεια του ELA, προκειμένου να συνεχίσουν τις δραστηριότητές τους. Αυτά, σε συνδυασμό με την απότομη μείωση των ιδιωτικών τραπεζικών καταθέσεων μεταμόρφωσαν την ελληνική κρίση χρέους σε τραπεζική κρίση τοποθετώντας μεγαλύτερα εμπόδια στην ανάκαμψη της οικονομίας.

Την περίοδο 2012-14 όμως, σημειώθηκε σημαντική πρόοδος ως προς την χρηματοπιστωτική σταθερότητα: Τον Μάιο του 2012, ο EFSF συνεισέφερε 50 δισεκατομμύρια ευρώ (με τη μορφή ομολόγων του) για την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών. Το διάστημα 2013-2014, οι ελληνικές τράπεζες κατάφεραν να αποκτήσουν την πρόσβαση τους στα προγράμματα μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης (LTRO) της ΕΚΤ, προσέλκυσαν

ιδιωτικά κεφαλαία ενώ απεμπλάκησαν εντελώς από την χρηματοδότηση μέσω του ELA. Παράλληλα, ένας αριθμός τραπεζικών συγχωνεύσεων πραγματοποιήθηκε, με αποτέλεσμα την επιστροφή στην κερδοφορία για τρεις από τις τέσσερις ελληνικές συστημικές τράπεζες.

Ωστόσο, παρά τα παραπάνω θετικά βήματα, το πρόβλημα της πιστωτικής επέκτασης εξακολουθεί να υφίσταται. Η αβεβαιότητα σχετικά με τη νομική αντιμετώπιση του μεγάλου όγκου των καθυστερούμενων δάνειων, και τα προβλήματα αφερεγγυότητας των ελληνικών τραπεζών, επιδεινώνουν την κατάσταση και αποτελούν τροχοπέδη στην αποκατάσταση της πιστωτικής επέκτασης η συμβολή της οποίας είναι αναγκαία στη βελτίωση της απασχόλησης και των αναπτυξιακών επιδόσεων της Ελλάδας.⁹⁹

Αξιολόγηση Δεύτερου Προγράμματος

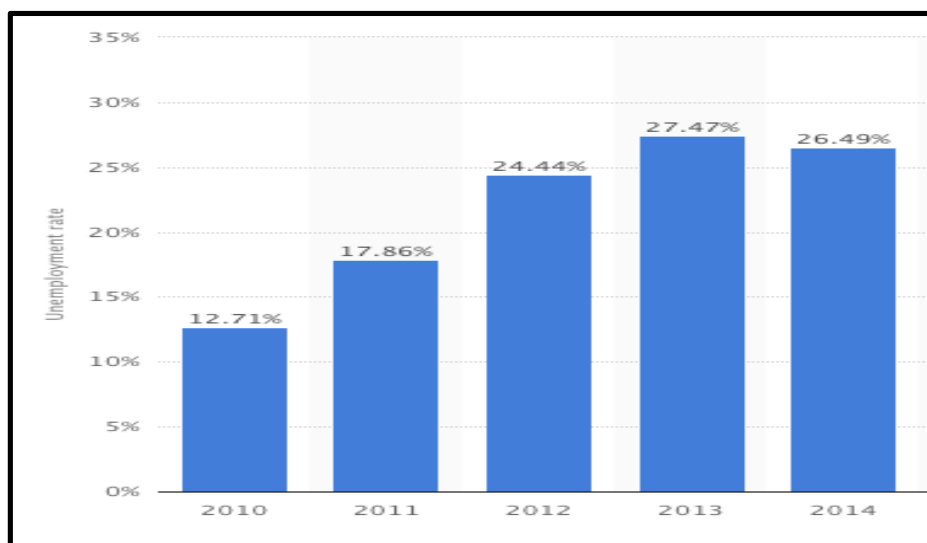
Κατά τα έτη 2012-2014 υπήρξε μια σχετική βελτίωση σε μακροοικονομικούς δείκτες καθώς έγιναν θετικά βήματα προς την αποκατάσταση της ισορροπίας στην οικονομία, ωστόσο σημαντικά εμπόδια εξακολουθούσαν να υφίστανται. Η παραπάνω αντίληψη γίνεται εμφανής και στην έκθεση του ΔΝΤ το Μάιο 2014¹⁰⁰, η οποία χαιρέτιζε τη διαφαινόμενη πρόοδο που είχε επιτευχθεί ωστόσο καλούσε τις ελληνικές αρχές να εντείνουν τα μέτρα εξυγίανσης που προέβλεπε το πρόγραμμα σταθερότητας. Ειδικότερα η έκθεση, τόνιζε πως έπρεπε να ξεπεραστούν πολλές προκλήσεις προτού η σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας κριθεί πλήρης και η χώρα είναι σε θέση να επιστρέψει σε μια βιώσιμη, ισόρροπη πορεία ανάπτυξης.

Μεταξύ άλλων το ΔΝΤ υπογράμμιζε πως:

- Η πρόσθετη δημοσιονομική προσαρμογή είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του χρέους, μέσω διαρκών, μέτρων υψηλής ποιότητας, ενισχύοντας παράλληλα το κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας.
- Είναι σημαντικό οι αρχές να συνεχίσουν τη βελτίωση της είσπραξης των φόρων, την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και την ενίσχυση του ελέγχου των δαπανών.
- Οι αρχές θα πρέπει να λάβουν διορθωτικά μέτρα για την επιτάχυνση των ιδιωτικοποιήσεων.
- Η ανεργία εξακολουθεί να παραμένει σε απαράδεκτα υψηλά επίπεδα.

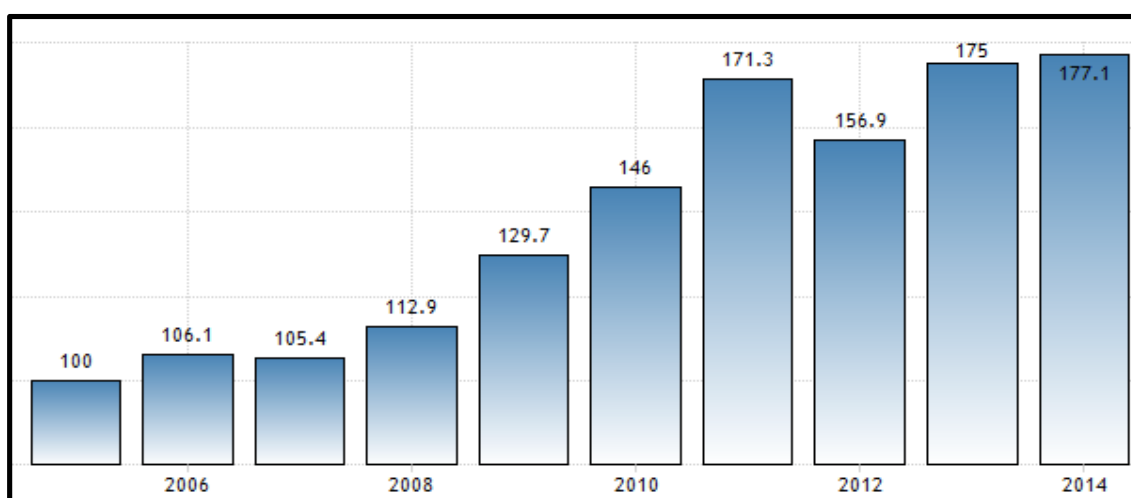
⁹⁹ Michael G. Arghyrou, *The Greek Crisis and Financial Assistance Programmes: An Evaluation*. Cesifo Working Paper No. 5591 Category 7: Monetary Policy And International Finance Nov 2015

¹⁰⁰ International Monetary Fund, *IMF Completes Fifth Review Under Extended Fund Facility Arrangement for Greece and Approves €3.41 Billion Disbursement*, Press Release No.14/254, 2014

Γράφημα 24. Ελλάδα, Ποσοστά Ανεργίας 2010-2014
Πηγή: Statista 2015

- Παρά τη σημαντική αναπροσαρμογή των μισθών, οι εξαγωγικές επιδόσεις παραμένουν συγκριτικά ασθενείς. Κατά συνέπεια, η ενίσχυση των προσπαθειών για την απελευθέρωση των αγορών προϊόντων και υπηρεσιών είναι επιτακτική.
- Η αντιμετώπιση του πολύ υψηλού επιπέδου μη εξυπηρετούμενων δανείων εξακολουθεί να αποτελεί σημαντική προτεραιότητα.
- Τέλος το δημόσιο χρέος αναμενόταν να παραμείνει σε υψηλά επίπεδα και την επόμενη δεκαετία, παρά το πρωτογενές πλεόνασμα που επετεύχθη. Σημαντικές είναι οι διαβεβαιώσεις των Ευρωπαϊών εταίρων στην Ελλάδα ότι θα εξετάσουν τη λήψη περαιτέρω μέτρων για παροχή βοήθειας, αν χρειαστεί, για τη μείωση του χρέους κάτω από 110% του ΑΕΠ μέχρι το 2022, υπό την προϋπόθεση πάντα της πλήρους εφαρμογής του προγράμματος.

Γράφημα 25. Ελλάδα, Το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ 2006-2014
Πηγή: www.tradingeconomics.com

Το Τρίτο Πρόγραμμα Διάσωσης και μελλοντικές προκλήσεις

Οι εκλογές που διεξήχθησαν στην Ελλάδα τον Ιανουάριο του 2015 οδήγησαν στο σχηματισμό μιας κυβέρνησης που αντιτίθετο σθεναρά στη δημοσιονομική προσαρμογή και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που απαιτούσαν το δύο προηγούμενα ελληνικά προγράμματα χρηματοδοτικής βοήθειας.

Το οικονομικό πρόγραμμα της νέας κυβέρνησης, όπως είχε παρουσιαστεί προεκλογικά το Σεπτέμβριο του 2014, προέβλεπε αυξήσεις στις δημόσιες δαπάνες, παροχές κοινωνικής ασφάλισης, φορολογικές ελαφρύνσεις και αλλαγή στο επίπεδο του κατώτατου μισθού. Επιπλέον, το πρόγραμμα στόχευε στην αύξηση της κρατικής παρέμβασης στην οικονομική δραστηριότητα, μέσω της παύσεως των σχεδιαζόμενων ιδιωτικοποιήσεων και της ανατροπής των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που είχαν ήδη πραγματοποιηθεί.

Καθώς το οικονομικό πρόγραμμα της νέας κυβέρνησης κινείτο σε αντίθετη κατεύθυνση από τα προηγούμενα προγράμματα η σύγκρουση με τους διεθνείς δανειστές ήταν αναπόφευκτη. Ακολούθησαν επτά μήνες έντονων αντιπαραθέσεων μεταξύ των δυο πλευρών οι οποίες κορυφώθηκαν τον Ιούλιο του 2015, όταν η Ελλάδα αθέτησε για πρώτη φορά την αποπληρωμή της δόσης της προς το ΔΝΤ. Στις 6 Ιουλίου, η ελληνική κυβέρνηση, ανακοίνωσε την διεξαγωγή δημοψηφίσματος με θέμα την αποδοχή ή όχι του σχεδίου συμφωνίας που πρότειναν οι δανειστές. Καθώς το θέμα έπαιρνε τεράστιες διαστάσεις τα δημοσιεύματα του ξένου τύπου για μια επικείμενη έξοδο της χώρας από το ευρώ φούντωναν. Τελικώς ο απόηχος του δημοψηφίσματος οδήγησε σε μια αναγκαστική τραπεζική αργία τριών εβδομάδων και στην επιβολή ελέγχου των κεφαλαίου (capital controls), που ισχύει μέχρι και σήμερα.

Κάτω από αυτές τις δυσμενείς συνθήκες και καθώς η συνέχιση της χρηματοδότησης της Ελλάδας εξαρτιόταν άμεσα από τον βαθμό συνέπειας της χώρας ως προς την ολοκλήρωση των μεταρρυθμίσεων που απαιτούσαν οι ξένοι δανειστές, οι ελληνικές αρχές υποχώρησαν. Τον Αύγουστο του 2015 η ελληνική κυβέρνηση υπέγραψε ένα τρίτο οικονομικό πρόγραμμα

βοήθειας, το οποίο επί της ουσίας επαναλάμβανε όλες τις δεσμεύσεις που είχε αναλάβει η Ελλάδα στα πλαίσια των δύο πρώτων προγραμμάτων.¹⁰¹

Το τρίτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής για την Ελλάδα θα διαρκέσει έως τον Αύγουστο του 2018. Το ποσό χρηματοδότησης για όλη τη διάρκεια του προγράμματος ανέρχεται σε έως και 86 δις ευρώ. Η πρώτη δόση στο πλαίσιο του προγράμματος ανερχόταν σε 26 δις ευρώ και αποτελείται από δύο τμήματα δόσεων. Το πρώτο τμήμα δόσης, ύψους 10 δις ευρώ, επρόκειτο να διατεθεί άμεσα για την ανακεφαλαιοποίηση και την εξυγίανση των τραπεζών ενώ είναι ζωτικής σημασίας ώστε να προετοιμαστεί το έδαφος για την άρση των ελέγχων στην κίνηση των κεφαλαίων, οι οποίοι επί του παρόντος παρεμποδίζουν την οικονομική ανάκαμψη. Το δεύτερο τμήμα δόσης, ύψους 16 δις ευρώ, θα εκταμιευθεί στην Ελλάδα σε πολλές επιμέρους δόσεις· η πρώτη εκταμίευση, ύψους 13 δις. ευρώ, είχε προβλεφθεί να γίνει έως τις 20 Αυγούστου και εν συνέχεια, να υπάρξουν μία ή περισσότερες εκταμιεύσεις το φθινόπωρο, που θα εξαρτώνται από την ολοκλήρωση πρόσθετων σημαντικών σταδίων βάσει μέτρων που ορίζονται στο Πρόγραμμα Σταθερότητας.¹⁰²

Το τρίτο Πρόγραμμα σε αντίθεση με τα άλλα δύο που επικεντρώνονταν κυρίως στη δημοσιονομική βιωσιμότητα και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις δίνει σημαντική έμφαση και στη βελτίωση της ποιότητας των θεσμών του ελληνικού κράτους, ενώ ενσωματώνει παράλληλα την προοπτική μιας ελάφρυνσης του χρέους. Τα παραπάνω στοιχεία, σε συνδυασμό με τη δημιουργία ενός ισχυρού πλαισίου παρακολούθησης και εφαρμογής των συμφωνηθέντων, συμπεριλαμβανομένης και της τεχνικής βοήθειας προς τις ελληνικές αρχές, δημιουργούν θετικές προσδοκίες ως προς την πλήρη εφαρμογή του προγράμματος.¹⁰³

---

¹⁰¹ Michael G. Arghyrou, *The Greek Crisis and Financial Assistance Programmes: An Evaluation*. Cesifo Working Paper No. 5591 Category 7: Monetary Policy And International Finance Nov 2015

¹⁰² Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Δελτίο Τύπου, Το Πρόγραμμα του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας για την Ελλάδα: Ερωτήσεις και απαντήσεις, Αύγουστος 2015

¹⁰³ Οι αρχές έχουν δεσμευτεί να εκμεταλλευτούν πλήρως τη διαθέσιμη τεχνική βοήθεια, η οποία, από ευρωπαϊκής πλευράς, συντονίζεται από τη νέα υπηρεσία στήριξης διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων (ΥΣΔΜ) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η τεχνική βοήθεια είναι ήδη διαθέσιμη για ορισμένες βασικές μεταρρυθμιστικές δεσμεύσεις, μεταξύ άλλων σχετικά με τη φορολογική πολιτική, τη μεταρρύθμιση της φορολογικής διοίκησης, την επανεξέταση του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, καθώς και τον εκσυγχρονισμό του δικαστικού συστήματος. Ωστόσο, υπάρχει η δυνατότητα να επεκταθεί και σε άλλους τομείς, όπως η ενεργειακή πολιτική και οι πολιτικές για την αγορά εργασίας. βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Δελτίο Τύπου (2015), Το Πρόγραμμα του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας για την Ελλάδα: Ερωτήσεις και απαντήσεις

Παρ' όλα αυτά, σημαντικά εμπόδια παραμένουν. Η αξιοπιστία της Ελλάδας έχει δεχθεί σοβαρό πλήγμα τον τελευταίο χρόνο. Η κρίση έχει προκαλέσει για ένα μεγάλο μέρος του ελληνικού πληθυσμού σοβαρές οικονομικές δυσκολίες, οι οποίες προβλέπεται να αυξηθούν περαιτέρω στο άμεσο μέλλον λόγω των αναμενόμενων αρνητικών ρυθμών ανάπτυξης για τα έτη 2015-16. Η ανεργία επίσης προβλέπεται να αυξηθεί για το επόμενο διάστημα. Παράλληλα, οι τράπεζες έχουν βιώσει σημαντικές ζημίες (από τον Ιανουάριο του 2015 έχουν υποστεί απώλειες καταθέσεων πάνω από το 25%) και δεν είναι σε θέση ακόμα να στηρίξουν την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας. Τέλος, το χρέος στην Ελλάδα έχει και πάλι καταστεί μη βιώσιμο.¹⁰⁴ Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η εφαρμογή του τρίτου προγράμματος θα γίνει μέσα σε ένα δύσκολο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον.

---

¹⁰⁴ International Monetary Fund, Greece: An update of IMF's staff preliminary public debt sustainability analysis, IMF Country Report No 15/186, 2015

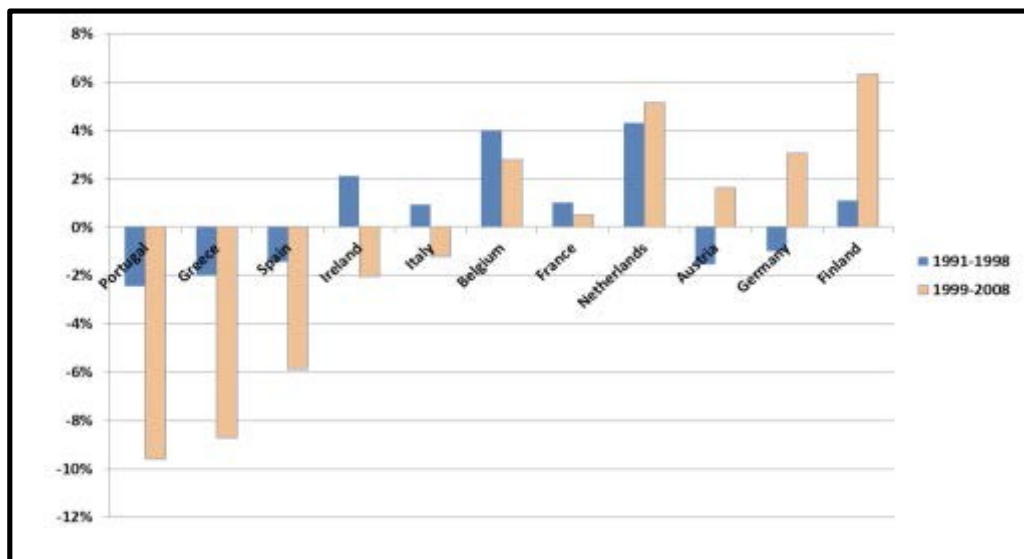

3. Συγκριτική ανάλυση

3.1. Ιρλανδία - Ελλάδα: Συγκριτική Ανάλυση

Εκ πρώτης όψεως, φαίνεται πως η Ιρλανδία και η Ελλάδα έχουν κοινά στοιχεία, καθώς και οι δύο χώρες στην προσπάθεια τους να αντιμετωπίσουν την κρίση ακολούθησαν παρόμοια διαδρομή και έδρασαν στο ίδιο μακροοικονομικό περιβάλλον. Ωστόσο, μέσα από μια πιο διεξοδική ανάλυση, θα διαπιστώσουμε εύκολα πως οι διαφορές που χωρίζουν αυτές τις χώρες είναι πολύ μεγαλύτερες.

Οι δύο αυτές χώρες μετά την είσοδο τους στην Ευρωζώνη βίωσαν έντονους ρυθμούς ανάπτυξης. Βασικά στοιχεία της περιόδου ήταν η υψηλή πιστωτική επέκταση και οι αυξανόμενες εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών. Απόδειξη είναι το διαρκώς επιδεινούμενο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, που αντανακλά τη σταδιακή απώλεια ανταγωνιστικότητας των δύο αυτών χωρών. Ωστόσο, όπως γίνεται αντιληπτό και στον παρακάτω πίνακα, αυτή η επιδείνωση στο ισοζύγιο της Ελλάδας ήταν πολύ μεγαλύτερη από της Ιρλανδίας, η οποία είχε επιδείξει πλεονασματικά ισοζύγια κατά το παρελθόν.

Γράφημα 26. Χώρες ΕΕ, Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών 1991-1998 έναντι 1999-2008

Πηγή: Manolis Galenianos, *The Greek Crisis: Origins and Implications*, Research Paper No 16 January, Crisis Observatory, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), 2015

Αργότερα, όταν ξέσπασε η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, οι οικονομίες τους, πρώτα της Ιρλανδίας και μετέπειτα της Ελλάδας, βυθίστηκαν σε ύφεση. Η δυσχερής οικονομικές

συνθήκες στις οποίες είχαν περιέλθει σε συνδυασμό με τις αντιλήψεις περί υψηλού κινδύνου που τις συνόδευαν, είχαν ως αποτέλεσμα την άνοδο των επιτοκίων και κατ' επέκταση τον αποκλεισμό τους από τις διεθνείς αγορές.

Απέναντι στην κατάσταση αυτή οι κυβερνήσεις των δυο χωρών δεν είχαν στη διάθεση τους βασικά εργαλεία για την αντιμετώπιση της κρίσης. Όντας και οι δύο χώρες μέλη μιας νομισματικής ένωσης, είχαν απωλέσει το προνόμιο άσκησης της νομισματικής πολιτικής μέσω του οποίου θα μπορούσαν να ανακτήσουν τη χαμένη τους ανταγωνιστικότητα και να επιστρέψουν σε μια βιώσιμη πορεία ανάπτυξης. Ως αποτέλεσμα, οι χώρες αυτές προκειμένου να ανακάμψουν κατέφυγαν στην επιλογή της εσωτερικής υποτίμησης, δηλαδή στην υποτίμηση της πραγματικής αξίας του νομίσματος τους με παράλληλη εξυγίανση των δημοσίων οικονομικών τους. Η επιλογή αυτή συνοδεύτηκε από την υιοθέτηση και την εφαρμογή Προγραμμάτων Σταθεροποίησης σε συνδυασμό με εξωτερική χρηματοδότηση από την ΕΕ και το ΔΝΤ. Συγκεκριμένα η ένταξη της ελληνικής οικονομίας στο Πρόγραμμα Σταθερότητας πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2010, ενώ της Ιρλανδίας λίγους μήνες αργότερα, τον Νοέμβριο του 2010.

Ωστόσο, ενώ τα μέτρα σταθεροποίησης που προέβλεπαν τα Προγράμματα σε γενικές γραμμές κινήθηκαν προς την ίδια κατεύθυνση, τα αποτελέσματα για την κάθε χώρα ήταν διαφορετικά. Η Ιρλανδία έλαβε σημαντικές πιστώσεις από το ΔΝΤ και την Ευρωπαϊκή Ένωση, ολοκλήρωσε το πρόγραμμα της με επιτυχία, εντός του προβλεπόμενου χρονοδιαγράμματος, και κατάφερε να επανακτήσει την πίστη των επενδυτών και να βγει ξανά στις αγορές. Πράγματι, η οικονομία της χώρας σήμερα αναπτύσσεται με έντονους ρυθμούς, η ανεργία της είναι κάτω από το μέσο όρο της Ευρωζώνης και το κόστος δανεισμού της κυβέρνησης είναι 1% χαμηλότερο από αυτό των ΗΠΑ.¹⁰⁵ Η Ελλάδα από την άλλη ενώ έλαβε μια πολύ μεγαλύτερη οικονομική βοήθεια -το μεγαλύτερο δάνειο που είχε δώσει ποτέ το ΔΝΤ- δεν έχει καταφέρει ακόμα να εξέλθει από την κρίση, ενώ πριν λίγους μήνες υπέγραψε το τρίτο σε σειρά Πρόγραμμα Σταθερότητας.

Η μεγάλη αυτή επιτυχία της Ιρλανδίας έχει γίνει η αφορμή να χαρακτηρίζεται από πολλούς ως ο καλός μαθητής της Ευρώπης ενώ πολύ συχνά προβάλλεται ως παράδειγμα προς μίμηση

---

¹⁰⁵ Michael Heise, *Ireland's Lessons for Greece*, Απρίλης 2015, seen: <http://www.project-syndicate.org/commentary/fiscal-consolidation-for-greece-recession-by-michael-heise-2015-04>

για την Ελλάδα. Όμως σε ποιο βαθμό μια τέτοια ταύτιση καθίσταται σωστή; Έχοντας αναλύσει διεξοδικά την κάθε περίπτωση στα προηγούμενα κεφάλαια, γίνεται αντιληπτό πως πέρα από τις παραπάνω φαινομενικές ομοιότητες, οι δύο αυτές ευρωπαϊκές χώρες, από οικονομική σκοπιά είναι τελείως διαφορετικές, γεγονός που έγινε άμεσα αντιληπτό όταν εκλήθησαν να εφαρμόσουν τα προγράμματα προσαρμογής. Θα ήταν επομένως λάθος να αναμένουμε πως η εφαρμογή παρόμοιων μέτρων θα μπορούσε να επιφέρει μια ισοδύναμη ανάκαμψη και στην Ελλάδα, αγνοώντας τις τεράστιες διαρθρωτικές διαφορές μεταξύ των δύο αυτών οικονομιών.

Παρακάτω, θα επικεντρωθούμε στον εντοπισμό των διαφορών αυτών, ξεκινώντας από τις απαρχές και τα αίτια της κρίσης σε κάθε χώρα.

Ρίζες της κρίσης: Δημοσιονομικές ανισορροπίες και τραπεζικός τομέας

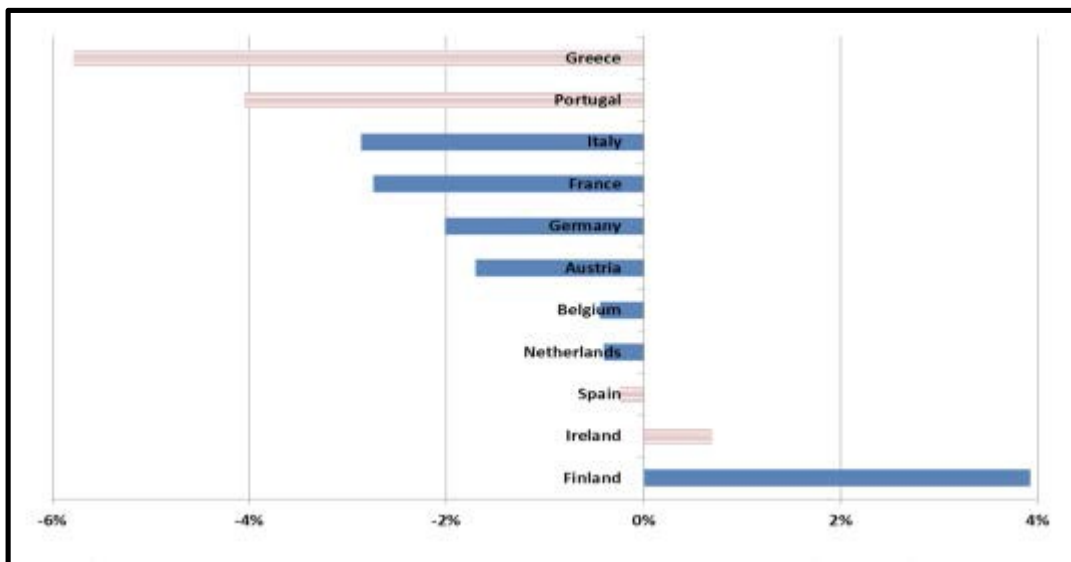
Πριν από την εξάπλωση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης το 2008, η Ελλάδα δανειζόταν σε υπερβολικά μεγάλο βαθμό από το εξωτερικό για τη χρηματοδότηση των μεγάλων ελλειμμάτων στον προϋπολογισμό και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της.¹⁰⁶ Επομένως, οι ρίζες της οικονομικής καταστροφής στην Ελλάδα θα έπρεπε να αναζητηθούν κυρίως στις παρατεταμένες ελλειμματικές δαπάνες, την οικονομική κακοδιαχείριση, τις εσφαλμένες αναφορές των κυβερνήσεών της, και φυσικά στην φοροδιαφυγή.

Από την άλλη, η οικονομία της Ιρλανδίας πριν από την κρίση, επεδείκνυε συνετά δημοσιονομικά χαρακτηριστικά και σημείωνε εξαιρετικές επιδόσεις, που ως ένα βαθμό οφείλονταν σε μια επιτυχημένη βιομηχανία χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και μια εύρωστη αγορά ακινήτων. Ωστόσο, αυτή η εξάρτηση από τους τομείς των κατασκευών και των χρηματοοικονομικών, σε συνδυασμό με την έλευση της διεθνούς οικονομικής κρίσης, προκάλεσε τον αποπληθωρισμό των εγχώριων περιουσιακών της στοιχείων και την κατάρρευση του τραπεζικού της τομέα, βλάπτοντας παράλληλα τον δημόσιο τομέα αλλά και τα νοικοκυριά της¹⁰⁷.

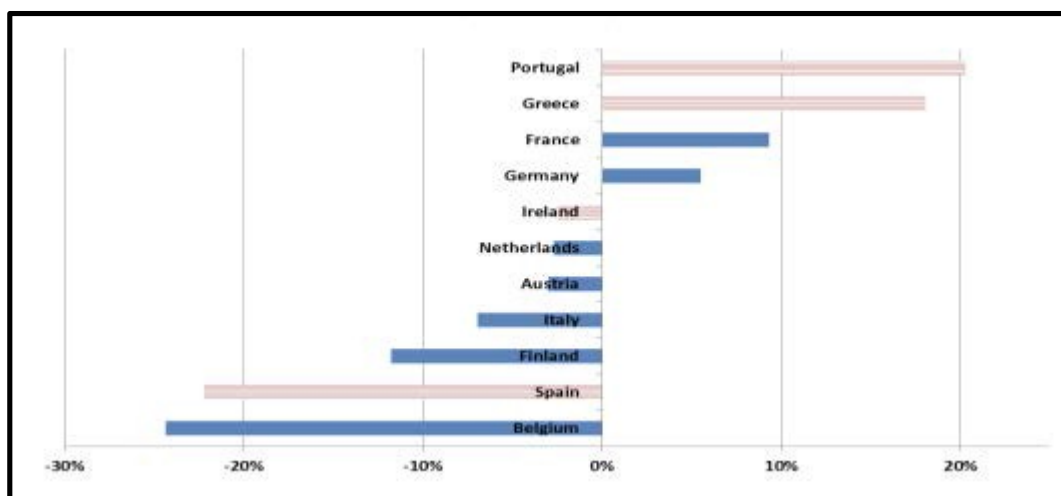
¹⁰⁶ Nelson, R., Belkin P., & Mix, D., *Greece Debt Crisis: Overview, Policy, Responses, and Implications*, Congressional Research Service. pp.1-23, 2010

¹⁰⁷ IMF, Executive Board Concludes 2010, Article IV Consultation with Ireland, 2010

Γράφημα 27. Χώρες ΕΕ, Ισοζύγιο Προϋπολογισμού ως ποσοστό του ΑΕΠ, 1999-2008
 Πηγή: Manolis Galenianos, *The Greek Crisis: Origins and Implications*, Research Paper No 16 January, Crisis Observatory, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), 2015

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό, από τους παραπάνω πίνακες πως στην περίπτωση της Ελλάδας ήταν η συσσώρευση των ανισορροπιών στο δημόσιο τομέα, που πυροδότησε την κρίση. Σε αντίθεση, στην περίπτωση της Ιρλανδίας, δεν υπήρχε δημοσιονομικό πρόβλημα. Τα κύρια αίτια της κρίσης ήταν οι ανισορροπίες στον ιδιωτικό τομέα. Η ιρλανδική κρίση “γεννήθηκε” στον τραπεζικό τομέα και εν συνεχεία, στα πλαίσια της διάσωσης των τραπεζών από την κυβέρνηση, εξαπλώθηκε στο δημόσιο τομέα, συμπαρασύροντας την οικονομία στο σύνολο της, ενώ στην Ελλάδα συνέβη ακριβώς το αντίθετο, καθώς ήταν η κρίση του ελληνικού δημοσίου χρέους που διέρρευσε στον τραπεζικό τομέα δημιουργώντας ένα δεύτερο μέτωπο κρίσης.

Γράφημα 28. Χώρες ΕΕ, Μεταβολή στο Δημόσιο Χρέος ως ποσοστό στο ΑΕΠ, 1999-2008
 Πηγή: Manolis Galenianos, *The Greek Crisis: Origins and Implications*, Research Paper No 16 January, Crisis Observatory, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), 2015

Πριν από το ξέσπασμα της κρίσης δημοσίου χρέους, ο ελληνικός τραπεζικός τομέας είχε υγιή θεμελιώδη μεγέθη, με υψηλούς δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας, χαμηλή αναλογία δανείων προς καταθέσεις, και ουσιαστικά δεν είχε τοξικά περιουσιακά στοιχεία του είδους που πυροδότησαν την παγκόσμια οικονομική κρίση το 2007. Επίσης, το μέγεθος του τραπεζικού τομέα (ως ποσοστό του ΑΕΠ) στην Ελλάδα κατά την έναρξη της κρίσης ήταν σημαντικά μικρότερο από ό, τι στην Ιρλανδία. Για παράδειγμα, το 2008, τα στοιχεία του ενεργητικού του ελληνικού τραπεζικού συστήματος ανήλθαν σε 193% του ΑΕΠ, σε σύγκριση με την Ιρλανδία που άγγιζαν το 777%.¹⁰⁸

Ωστόσο, μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση, οι διεθνείς χρηματοδοτικές ροές μειώθηκαν απότομα, προξενώντας προβλήματα και στις δύο χώρες ανεξάρτητα της πρότερης δημοσιονομικής τους θέσης. Βέβαια, η Ελλάδα, έχοντας μεγαλύτερα δημοσιονομικά προβλήματα, είχε μικρότερο περιθώριο ελιγμών, συνεπώς βίωσε πιο σοβαρές συνέπειες.¹⁰⁹

Άνοιγμα οικονομίας

Ένα ακόμη σημαντικό σημείο διαφοροποίησης σχετικά με τη δημοσιονομική προσαρμογή των δύο αυτών χωρών θα πρέπει να αναφερθεί. Η επίδραση μιας δεδομένης δημοσιονομικής εξυγίανσης στην οικονομική δραστηριότητα ήταν υψηλότερη στην Ελλάδα από ό,τι στην Ιρλανδία. Η εν λόγω περίπτωση οφείλεται στο γεγονός ότι η Ελλάδα είναι μια σχετικά κλειστή οικονομία.

Αυτό σημαίνει πως οποιαδήποτε μείωση της ζήτησης έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο στα εγχωρίως παραγόμενα προϊόντα από ό,τι στις εισαγωγές. Η μείωση της ζήτησης για την εγχώρια παραγωγή, ως εκ τούτου, επηρεάζει την παραγωγή περισσότερο από ό,τι αν η οικονομία ήταν πιο ανοικτή. Κατά συνέπεια, η Ελλάδα έχει ένα μεγαλύτερο δημοσιονομικό πολλαπλασιαστή από την Ιρλανδία, που διαθέτει μια πιο ανοικτή οικονομία, και κατά συνέπεια η προσαρμογή της ήταν πιο δύσκολη.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ George A. Provoopoulos, *The Greek Economy and Banking System: Recent Developments and the Way Forward*, Journal of Macroeconomics 39, 2014

¹⁰⁹ Manolis Galenianos, *The Greek Crisis: Origins and Implications*, Research Paper No 16 January, Crisis Observatory, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), 2015

¹¹⁰ George A. Provoopoulos, *The Greek Economy and Banking System: Recent Developments and the Way Forward*, Journal of Macroeconomics 39, 2014

Εξαγωγές και Ανταγωνιστικότητα

Η Ιρλανδία είναι σημαντικά πιο εξαγωγική χώρα από την Ελλάδα. Οι ιρλανδικές εξαγωγές, αν και δέχτηκαν ισχυρό πλήγμα με το ξέσπασμα της διεθνούς κρίσης, στήριξαν την οικονομία με έναν τρόπο που θα ήταν αδύνατο να ακολουθήσει ο τομέας των ελληνικών εξαγωγών, λόγω του μεγάλου μεριδίου που έχουν οι εξαγωγές στην ιρλανδική οικονομία (το 2014, οι ιρλανδικές εξαγωγές υπολογίζονταν πάνω από 100% του ΑΕΠ, ενώ στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό δεν ξεπερνούσε το 27%), την τομεακή σύνθεση τους αλλά και το χαρτοφυλάκιο των εξαγωγικών προορισμών, καθώς η χώρα ωφελήθηκε σημαντικά από τους στενούς δεσμούς που είχε αναπτύξει με τις σύγχρονες οικονομίες του Ηνωμένου Βασιλείου και των Ηνωμένων Πολιτειών.

Ο ιστορικός προσανατολισμός της χώρας στις εξαγωγές, σε συνδυασμό με το γεγονός πως είχε επενδύσει στην παραγωγή εξειδικευμένων προϊόντων και υπηρεσιών (τα φαρμακευτικά προϊόντα, υπηρεσίες πληροφορικής και πληροφόρησης κυριαρχούν στις εξαγωγές της Ιρλανδίας προς ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο και Ευρωζώνη), για τα οποία η διεθνής ζήτηση παρέμενε ανοδική ενίσχυσαν μαζικά την οικονομία. Αυτή η εξαγωγική ανάκαμψη της χώρας στη συνέχεια διοχετευόταν στην εγχώρια ζήτηση. Θα ήταν αδύνατο επομένως για την Ελλάδα, που έχει περιορισμένο βαθμό εξωστρέφειας στη οικονομία, να αναπαράγει αυτό το μοτίβο.

Επιπλέον, λόγω του μεγαλύτερου ανοίγματος της ιρλανδικής οικονομίας, κάθε ποσοστιαία αύξηση των εξαγωγών είχε πολύ μεγαλύτερο αντίκτυπο στο ΑΕΠ και την απασχόληση από ό,τι είχε στην Ελλάδα.

Τέλος, η ιρλανδική κυβέρνηση πέτυχε να μην εξανεμιστεί το κλίμα εμπιστοσύνης των επενδυτών, καθώς η χαμηλή φορολογία επί των επιχειρήσεων στο 12,5% παρέμεινε αμετάβλητη καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης μέχρι και σήμερα. Η διατήρηση της εισροής των άμεσων ξένων επενδύσεων, λειτούργησε καταλυτικά στην εγχώρια οικονομία και ενίσχυσε τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας.

Από την άλλη η Ελλάδα, μια μικρή χώρα που θα έπρεπε να επωφελείται από τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, ιδιαίτερα στον καίριο τομέα του τουρισμού, σημείωσε χαμηλές επιδόσεις.

Συγκεκριμένα, οι εισροές ΑΞΕ ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα, από το 2004 έως το 2010, έφταναν κατά μέσο όρο μόνο το 1% , ενώ ο μέσος όρος στην ΕΕ ήταν 3,7%.¹¹¹

Αγορές Εργασίας

Η λιτότητα ήταν αναμενόμενο πως θα προκαλούσε ανεπανόρθωτο πλήγμα στην άκαμπτη οικονομία της Ελλάδας που παραμένει μία από τις λιγότερο ευέλικτες στην Ευρώπη. Παρά την ύπαρξη ευνοϊκού θεσμικού πλαισίου για τη διάδοση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, στην Ελλάδα οι νέες μορφές ευέλικτης απασχόλησης έχουν από ελάχιστη έως μηδαμινή διείσδυση στην ελληνική αγορά εργασίας.¹¹²

Αντίθετα, στην Ιρλανδία οι ευέλικτες αγορές εργασίας και προϊόντων, οπού η προσφορά ανταποκρίνεται ταχύτερα στη ζήτηση, επέτρεψαν οι μαζικές απώλειες θέσεων εργασίας στους τομείς της στέγασης, των κατασκευών και του τραπεζικού τομέα, να αντισταθμιστούν σταδιακά από την αύξηση των θέσεων εργασίας σε άλλους τομείς.¹¹³

Διαφοροποιήσεις στην εφαρμογή των μέτρων

Πέραν όμως των παραπάνω διαφορών, υπήρξαν και βασικές διαφοροποιήσεις ως προς την εφαρμογή του προγράμματος οι οποίες συνετέλεσαν στα ανόμοια αποτελέσματα μεταξύ των δύο χωρών.

Ένα επιτυχημένο πρόγραμμα σταθεροποίησης πρέπει να εμφανίζεται οικονομικά βιώσιμο, έτσι ώστε να μπορεί να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη ανάμεσα στους πιστωτές, τις επιχειρήσεις και τους ανθρώπους. Η Ιρλανδία προχώρησε σε άμεση λήψη μέτρων και στην εφαρμογή των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων προκειμένου να αποκαταστήσει άμεσα τη διεθνή εμπιστοσύνη αποδεικνύοντας πως η ταχύτητα με την οποία αντιμετωπίζεται μια κρίση είναι ζωτικής σημασίας. Στην Ελλάδα από την άλλη το πρόγραμμα σταθεροποίησης δεν ήταν αξιόπιστο καθώς ήδη από το 2011 συνάντησε σημαντικά εμπόδια στην εφαρμογή του. Το

---

¹¹¹ Michael Hennigan, *Irish lessons for Greece on growing exports and investment*, Jun 30, 2015, seen: http://www.finfacts.ie/irishfinancenews/article_1028905.shtml

¹¹² Έκθεση Διερεύνησης των Μορφών Ευέλικτης Απασχόλησης που Εφαρμόζονται στο Διεθνές και Ευρωπαϊκό Επίπεδο, Κοινοπραξία Μελέτης Ευέλικτης Απασχόλησης Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας Intercollege, 2006

¹¹³ Michael Heise, *Ireland's Lessons for Greece*, Απρίλης 2015, seen: <http://www.project-syndicate.org/commentary/fiscal-consolidation-for-greece-recession-by-michael-heise-2015-04>

πρόβλημα κορυφώθηκε εν μέσω πολιτικών προκλήσεων για έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ, υπονομεύοντας την εμπιστοσύνη της χώρας διεθνώς.

Μια ακόμη διαφορά είναι πως η ιρλανδική προσέγγιση στην αντιμετώπιση της κρίσης ήταν περισσότερο φιλική προς την ανάπτυξη. Είναι αλήθεια ότι η συνολική δημοσιονομική προσαρμογή της Ιρλανδίας βασίστηκε περισσότερο στις περικοπές των δαπανών και λιγότερο στις αυξήσεις στη φορολογία στις οποίες κατά κανόνα στηρίχθηκε το ελληνικό πρόγραμμα. Παράλληλα η ιρλανδική κυβέρνηση προσπάθησε να περιορίσει τις αυξήσεις φόρων στα πρώτα χρόνια της κρίσης ενώ προέβη και σε κάποιες ελαφρύνσεις στο φόρο εισοδήματος πιο πρόσφατα.¹¹⁴ Αντίθετα η Ελλάδα, κατά τα πρώτα χρόνια του Προγράμματος προσαρμογής (2010-2011), ενώ θα έπρεπε να επιδιώκει πολιτικές λιτότητας, διατήρησε υψηλά τις δημόσιες δαπάνες, σε ένα ποσοστό του 50% του ΑΕΠ.

Στο απόγειο της κρίσης, η Ιρλανδία προέβη σε περικοπή των συντάξεων και των μισθών του δημόσιου τομέα, και σε αύξηση στην ηλικία συνταξιοδότησης (68 από το 2028).¹¹⁵ Αντίθετα, η ελληνική κυβέρνηση επέτρεψε στο πελατειακό σύστημα και τη διαφθορά να ευδοκιμήσουν. Κατά τη διάρκεια της υποτιθέμενης λιτότητας, οι ελληνικές αρχές αύξησαν μέσα σε ένα χρόνο από το 2010, τον αριθμό των δημοσίων υπαλλήλων κατά 5.000. Στην Ελλάδα, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα χρόνια της κρίσης, η αύξηση της ανεργίας προερχόταν σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα από τον ιδιωτικό τομέα.

Πολιτικό Σύστημα και Κοινωνική Συνοχή

Μία ακόμη διαφορά εντοπίζεται στις αντιδράσεις στο εσωτερικό των δύο αυτών χωρών. Στην Ιρλανδία, οι κοινωνικές αναταραχές ήταν σε γενικές γραμμές περιορισμένες, καθώς παρά την επιβολή των μέτρων λιτότητας και των περικοπών στις δημόσιες δαπάνες, το ιρλανδικό κράτος ήταν ακόμα σε θέση να παράσχει ζωτικές υπηρεσίες στην κοινωνία, διατηρώντας ισχυρές τις υποδομές του. Στην Ελλάδα, αντίθετα, η επακόλουθη κρίση επιδείνωσε την ήδη χαμηλή ικανότητα του ελληνικού κράτους στην παροχή κοινωνικών

---

¹¹⁴ Cliff Taylor, *A tale of two economies – could Greece learn from Ireland?* The Irish Times, June 2015, seen: <http://www.irishtimes.com/opinion/cliff-taylor-a-tale-of-two-economies-could-greece-learn-from-ireland-1.2264364>

¹¹⁵ Michael Heise, *Ireland's Lessons for Greece*, Απρίλης 2015, seen: <http://www.project-syndicate.org/commentary/fiscal-consolidation-for-greece-recession-by-michael-heise-2015-04>

υπηρεσιών, ενώ παράλληλα κατέστησε εμφανέστερη την αδυναμία του πολιτικού συστήματος να εφαρμόσει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις στις οποίες, εδώ και δεκαετίες, αντιστεκόταν επιτυχώς η ελληνική κοινωνία.

Στην πραγματικότητα, ήταν αυτές οι πρακτικές του παρελθόντος, τις οποίες επί χρόνια συντηρούσε το σπάταλο ελληνικό κράτος, που οδήγησαν την οικονομική κρίση στην Ελλάδα να πάρει τέτοιες τεράστιες διαστάσεις. Ενώ ο λαός της Ιρλανδίας επέδειξε σε μεγάλο βαθμό συγκαταβατικότητα και συμμορφώθηκε με τα νέα δεδομένα, περιμένοντας υπομονετικά η κρίση να υποχωρήσει, οι Έλληνες εξεγέρθηκαν ενάντια στο πολιτικό σύστημα, που δεν ήταν πλέον σε θέση να παράσχει τα οφέλη και τους πόρους του παρελθόντος.

Δεν αποτελεί έκπληξη επομένως το γεγονός πως, οι διαφορετικές κοινωνικές αντιδράσεις στις διαφορετικές διαρθρωτικά κρίσεις στην Ιρλανδία και την Ελλάδα επέφεραν διαφορετικά αποτελέσματα. Χωρίς σημαντική κοινωνική αναταραχή και με σύσσωμο το πολιτικό σύστημα, η Ιρλανδία κατάφερε να διατηρήσει την κοινωνική συνοχή της και να επιστρέψει σταδιακά σε μια πορεία ανάπτυξης. Από την άλλη, η Ελλάδα παρουσιάζει μια εντελώς διαφορετική εικόνα, καθώς οι διαδοχικές αδύναμες και αναξιόπιστες κυβερνήσεις της, εξακολουθούν να δυσκολεύονται να εφαρμόσουν τις μεταρρυθμίσεις που είναι αναγκαίες για την οικονομική ανάκαμψη.¹¹⁶

Το πρώτο προφανές δίδαγμα της Ιρλανδίας, είναι η ανάγκη επίτευξης όσο το δυνατόν ευρύτερης κοινωνικής συναίνεσης στην οικονομική πολιτική που ακολουθείται. Με τη συναίνεση όχι μόνον αποφεύγονται οι κοινωνικές συγκρούσεις, αλλά δημιουργείται και ένας ενάρετος κύκλος ευημερίας με πολλαπλασιαστικά οφέλη. Τα ουσιαστικά διδάγματα από την ιρλανδική εμπειρία, όμως δεν έχουν να κάνουν με τις πολιτικές που ακολούθησαν οι Ιρλανδοί, αλλά με το τρόπο που εφάρμοσαν τις πολιτικές αυτές.

Όπως χαρακτηριστικά, είχε δηλώσει, ο Υπουργός Ενέργειας της Ιρλανδίας Pat Rabbitte: “Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η κατάσταση στην Ιρλανδία ήταν πιο διαχειρίσιμη από ο,τι στην Ελλάδα. Αυτό δε σημαίνει πως δεν αντιμετωπίσαμε δυσκολίες αλλά είχαμε την

---

¹¹⁶ Pappas Takis & O'Malley Eoin, *Civil Compliance and “Political Luddism”: Explaining Variance in Social Unrest During Crisis in Ireland and Greece*, American Behavioral Scientist, Vol. 58(12), 2014

εμπειρία, τις υποδομές και την πολιτική βούληση να προβούμε στις αναγκαίες προσαρμογές..”¹¹⁷

3.2. Το success story του Βορρά: Παράδειγμα προς μίμηση για την Ελλάδα;

Η Ιρλανδία αποτελεί ένα ζωντανό παράδειγμα πως, ακόμη και σε μια σοβαρή κρίση, η αποφασιστική εξυγίανση και οι μεταρρυθμίσεις μπορούν να επαναφέρουν γρήγορα την οικονομία σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης.

Παρά τις σημαντικές διαρθρωτικές διαφορές στις οικονομίες των δύο αυτών χωρών, η Ιρλανδία εξακολουθεί έως σήμερα να παρουσιάζεται ως παράδειγμα για την Ελλάδα. Ίσως λοιπόν το πιο σημαντικό δίδαγμα της Ιρλανδίας είναι πως το σημείο εκκίνησης για μια χώρα που έχει περιέλθει στη δίνη της οικονομικής κρίσης είναι η επιτακτική ανάγκη ανάκτησης της εμπιστοσύνης των διεθνών αγορών. Η προσήλωσή της Ιρλανδίας στο “συμμάζεμα” των δημόσιων οικονομικών της και στην εξυγίανση του τραπεζικού της τομέα της επέτρεψε να ολοκληρώσει επιτυχώς το πρόγραμμα διάσωσης της, όπως είχε προγραμματιστεί στο τέλος του 2013. Επιπλέον, η απόδοση των 10ετών ιρλανδικών ομολόγων, η οποία κορυφώθηκε σε περίπου 15% στα μέσα του 2011, σήμερα ανέρχεται σε ένα από τα χαμηλότερα όλων των εποχών, λίγο πιο κάτω από 1%. Αν και το πρόγραμμα αγοράς ομολόγων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας συνέβαλε δραστικά στη μείωση των αποδόσεων των ομολόγων, η επιτυχία της ιρλανδικής κυβέρνησης να επιστέψει η χώρα στις κεφαλαιαγορές, και μάλιστα νωρίτερα του αναμενόμενου, δεν θα πρέπει να είναι παραβλεφθεί.¹¹⁸

Μόλις επέστρεψε η εμπιστοσύνη των επενδυτών, η χώρα εισήλθε και πάλι σε ένα θετικό οικονομικό περιβάλλον. Για παράδειγμα, η Ιρλανδία ήταν σε θέση να αποπληρώσει 12,5 δισεκατομμύρια ευρώ που χρωστούσε στο ΔΝΤ από πολύ νωρίς, αφού ήταν σε θέση να αναχρηματοδοτηθεί με χαμηλότερο κόστος στις αγορές, βοηθώντας να μειωθεί περαιτέρω το επιτόκιο της. Για την Ιρλανδία, η εμπιστοσύνη και η ανάπτυξη ήταν δύο παράγοντες που ενίσχυσαν ο ένας τον άλλο. Έχοντας συρρικνωθεί έως και κατά 6% το 2009, η ιρλανδική

---

¹¹⁷ Financial Post, Eurozone crisis: Greece can't match Ireland's recovery success, 2012, seen: <http://business.financialpost.com/news/economy/why-greece-cant-match-irelands-recovery-success>

¹¹⁸ Michael Heise, *Ireland's Lessons for Greece*, Απρίλης 2015, <http://www.project-syndicate.org/commentary/fiscal-consolidation-for-greece-recession-by-michael-heise-2015-04>

οικονομία κατάφερε να έχει πολύ καλύτερες επιδόσεις από τις υπόλοιπες χώρες διάσωσης μέχρι το 2011. Πέρυσι (2014), στην Ιρλανδία σημειώθηκε αύξηση της τάξης του 4,8% που είναι μακράν από τα υψηλότερα στην ευρωζώνη. Και βρίσκεται ήδη σε καλό δρόμο να αυξηθεί κατά 3% το τρέχον έτος (2015)¹¹⁹, πολύ πιο πάνω από τον τρέχον μέσο όρο της Ευρωζώνης.

Αυτή η αύξηση έχει οδηγηθεί από μια ποικιλία παραγόντων. Από τη μία, η σταθεροποίηση των μισθών και η ενδυνάμωση της παραγωγικότητας έχουν βελτιώσει σημαντικά την ανταγωνιστικότητα της ιρλανδικής οικονομίας, με αποτέλεσμα να έχει σημειωθεί μια σημαντική τόνωση των εξαγωγών. Ακόμα, η εσωτερική κατανάλωση στην χώρα έχει ενισχυθεί ως αποτέλεσμα των χαμηλότερων τιμών του πετρελαίου και λόγω της μείωσης του ποσοστού της ανεργίας (έως και πέντε εκατοστιαίες μονάδες) και έτσι η ανάκαμψη επεκτείνεται και σε άλλους τομείς.

---

¹¹⁹ OECD (2015), Economic Surveys Ireland, <http://www.oecd.org/eco/surveys/Ireland-2015-overview.pdf>, (seen, 25 November, 2015)

4. Συμπεράσματα

Εν ολίγοις, η αξιοπιστία που αποκτήθηκε στην Ιρλανδία μέσα από την επιτυχημένη υλοποίηση μιας αποφασιστικής δημοσιονομικής πολιτικής και επαρκών μεταρρυθμίσεων συνέβαλε στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης, διευκολύνοντας κατά αυτόν τον τρόπο την επιστροφή στην ανάπτυξη και, συνεπώς, στη δημοσιονομική εξυγίανση. Φυσικά, η ακριβής προσέγγιση πολιτικής που λήφθηκε σε μια χώρα δεν μπορεί να αποτελέσει εξ' ολοκλήρου αντικείμενο μίμησης σε μια άλλη, ακόμα και αν παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά. Ωστόσο η στάση της Ιρλανδίας και η σταθερή της προσέγγιση και προσήλωση στο πρόγραμμα προκειμένου να εξέλθει οριστικά από την κρίση θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως πηγή έμπνευσης για την Ελλάδα αλλά και άλλες χώρες της ευρωζώνης που ακόμα αγωνίζονται να εξέλθουν από τον φαύλο κύκλο του δανεισμού και της λιτότητας.

Φυσικά, το παράδειγμα της Ιρλανδίας αποδεικνύει ότι τα εμπόδια που στέκονται στο δρόμο της Ευρωζώνης δεν είναι ανυπέρβλητα, αλλά μια τέτοια υπέρβαση, κυρίως για τις οικονομικά ασθενέστερες χώρες, σίγουρα απαιτεί από τη μία σημαντική εξυγίανση των δημοσιονομικών δεικτών, αλλά θα μπορούσε να βοηθηθεί και από θεσμικές αλλαγές στην δομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως θα μπορούσε να ήταν, για παράδειγμα, η ενδο-ευρωπαϊκή ανακύκλωση των δημοσιονομικών πλεονασμάτων και η κεντρικά εφαρμοζόμενη νομισματική πολιτική¹²⁰. Εάν αλλαγές σαν και αυτές λάμβαναν χώρα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τότε οι εν λόγω χώρες θα είχαν περισσότερες πιθανότητες να δουν τις μελλοντικές προοπτικές τους να βελτιώνονται.

---

¹²⁰ Krugman, P, *Can Europe be saved?*, 2011, <http://www.nytimes.com/2011/01/16/magazine/16Europe-t.html?pagewanted=all>

Βιβλιογραφία

1. Central Intelligent Agency (2014), CIA World Factbook, Ireland, Economy
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ei.html>
2. Benjamin Powell (2002), *Economic Freedom and Growth: The case of the Celtic Tiger*, Cato Journal, Vol. 22, No.3
3. Marc C.Duff (2007), *Ireland's Economic Progress, On the verge of Collapse to Economic Star of Europe in 5yrs*, The Taxpayers Network
4. Eleanor Doyle (2001), *Export-Output Causality and the Role of Exports in Irish Growth: 1950-1997*, International Economic Journal, Volume 15, No.3
5. European Commission, Representation in Ireland, *Ireland's economic crisis: how did it happen and what is being done about it?* (last update 6/12/2012)
6. European Commission Representation in Ireland, *Ireland's recovering economy, an EU perspective*
7. The Irish Economy in Perspective (2011), Department of Finance, seen:
<http://www.finance.gov.ie/sites/default/files/irisheconomyjune2011.pdf>
8. John FitzGerald (2012), *The Irish Economy Today: Albatross or Phoenix?*, The World Economy
9. Michelle Norris, Dermot Coates (2013), *How the Housing Killed The Celtic Tiger: anatomy and consequences of Ireland's housing boom and bust*, Springer
10. The Irish Banking Crisis (2010), *Regulatory and Financial Stability Policy 2003-2008*, A report to the Minister of Finance by the Governor of the Central Bank
11. Barry Eichengreen (2015), *The Irish Crisis and the EU from a distance*, seen:
https://www.imf.org/external/np/seminars/eng/2014/ireland/pdf/Eichengreen_IrishCrisisEU.pdf
12. Michael Breen (2012), *IMF Surveillance of Ireland during the Celtic Tiger*, Irish Political Studies, Vol.27, No 3.
13. Morgan Kelly (2009), *The Irish Credit Bubble*, Ucd Centre For Economic Research, Working Paper Series 2009

14. Rod Hick (2014), *From Celtic Tiger to Crisis: Progress, Problems and Prospects for Social Security in Ireland, Social Policy And Administration*, Vol. 48, No. 4.
15. McGowan Adalet (2011), *Overcoming the Banking Crisis in Ireland*, OECD Economics Department Working Papers, No 907, OECD Publishing
16. IMF (December 3, 2010) Ireland, *Letter of Intent, Memorandum of Economic and Financial Policies, and Technical Memorandum of Understanding*
17. IMF (December 3, 2010), Ireland: *Request for an Extended Arrangement—Staff Report; Staff Supplement; Staff Statement; and Press Release on the Executive Board Discussion*, Country Report No. 10/366
18. IMF (December 13, 2013), IMF Completes Twelfth and Final Review Under the Extended Fund Facility Arrangement for Ireland, Press Release No. 13/507
19. IMF (December 2013), Ireland Twelfth Review under the extended arrangement and proposal for post-program monitoring, Country Report No. 13/366
20. Finfacts Ireland, Business and Final Portal, Irish economy: Budget deficit was 7.2% in 2013, (Apr 14, 2014), seen: http://www.finfacts.ie/irishfinancenews/article_1027567.shtml
21. Gergely Kiss & Mark Brown (2013), “*Ireland Deal Eases Fiscal Pressure, Improves Transparency*”, Fitch Wire, seen: https://www.fitchratings.com/gws/en/fitchwire/fitchwirearticle/Ireland-Deal-Eases?pr_id=782389
22. European Commission (2015), Recommendation for a *Council Recommendation on the 2015 National Reform Programme of Ireland and delivering a Council opinion the 2015 Stability Programme of Ireland*, COM 258 final
23. Patrick Honohan, (October 9, 2015), *Statement by Governor for Ireland of the World Bank Group and International Monetary Fund*, Lima Annual Meetings of World Bank Group International Monetary Fund
24. Internal Devaluation Definition: <http://www.economicshelp.org/blog/2495/economics/internal-devaluation-definition/>
25. Central Intelligence Agency (2014), CIA World Fact book, Greece, Economy-Overview (2014), seen: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html>
26. European Union, Member Countries, Greece: http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/greece/index_en.htm

27. Vassilis K. Fouskas (2012), *Insight Greece: The Origins of the Present Crisis*, Insight Turkey Vol. 14, No. 2, p. 27-36
28. Zsuzsanna Novák (2012), *Under the threat of Greek Debt*, Délkelet Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Vol.3. No.
29. Georgios P. Kouretas, *The Greek Debt Crisis: Origins and Implications*, Department of Business Administration Athens University of Economics and Business
30. George A. Provopoulos (2014), *The Greek Economy and Banking System: Recent Developments and the Way Forward*, Journal of Macroeconomics Vol.39, p.240-249
31. Georgios P. Kouretas and Prodromos Vlamis (2010), *The Greek Crisis: Causes and Implications*, Panoeconomicus 4, p. 391-404
32. Mark Mink & Jacob de Haan (2013), *Contagion during the Greek Sovereign debt crisis*, Journal of International Monetary and Finance, Vol.34., p.102-113
33. Chris Rogers & Sofia Vasilopoulou (2012), *Making Sense Of Greek Austerity*, The Political Quarterly, Vol.83. No. 4
34. European Commission (2010), *The Economic Adjustment Programme for Greece*, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Occasional Papers 61 seen:
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp61_en.pdf
35. Jeromin Zettelmeyer & Christoph Trebesch & Mitu Gulati (July 2013), *The Greek Debt Restructuring: An Autopsy*, Cesifo Working Paper No. 4333 Category 7: Monetary Policy And International Finance
36. Michael G. Arghyrou (Nov 2015), *The Greek Crisis and Financial Assistance Programmes: An Evaluation*. Cesifo Working Paper No. 5591 Category 7: Monetary Policy And International Finance
37. IMF (2014), *IMF Completes Fifth Review Under Extended Fund Facility Arrangement for Greece and Approves €3.41 Billion Disbursement*, Press Release No.14/254
38. International Monetary Fund (2015) *Greece: An update of IMF's staff preliminary public debt sustainability analysis*, IMF Country Report No 15/186
39. Arghyrou Michael & Tsoukalas John (January 01, 2011) *The Greek Debt Crisis: Likely Causes, Mechanics and Outcomes*, The World Economy, Vol.34, Issue 2.

40. Michael Heise (April 2015), *Ireland's Lessons for Greece*, seen: <http://www.project-syndicate.org/commentary/fiscal-consolidation-for-greece-recession-by-michael-heise-2015-04>
41. IMF (2010), Executive Board Concludes 2010, Article IV Consultation with Ireland
42. Manolis Galenianos (2015), *The Greek Crisis: Origins and Implications*, Research Paper No 16 January, Crisis Observatory, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP)
43. Michael Hennigan, Irish lessons for Greece on growing exports and investment, Jun 30, 2015, seen: http://www.finfacts.ie/irishfinancenews/article_1028905.shtml
44. Cliff Taylor, *A tale of two economies – could Greece learn from Ireland?* The Irish Times, June 2015, seen: <http://www.irishtimes.com/opinion/cliff-taylor-a-tale-of-two-economies-could-greece-learn-from-ireland-1.2264364>
45. Pappas Takis & O'Malley Eoin (2014), *Civil Compliance and "Political Luddism": Explaining Variance in Social Unrest During Crisis in Ireland and Greece*, American Behavioral Scientist, Vol. 58(12)
46. Financial Post (2012), *Eurozone crisis: Greece can't match Ireland's recovery success*, seen: <http://business.financialpost.com/news/economy/why-greece-cant-match-irelands-recovery-success>
47. Krugman, P. (2011), *Can Europe be saved?* <http://www.nytimes.com/2011/01/16/magazine/16Europe-t.html?pagewanted=all>
48. Nelson, R., Belkin P., & Mix, D. (2010) *Greece Debt Crisis: Overview, Policy, Responses, and Implications*, Congressional Research Service. Pp.1-23
49. OECD (September 2015), Economic Surveys Ireland, seen: <http://www.oecd.org/eco/surveys/Ireland-2015-overview.pdf>
50. Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Δελτίο Τύπου (2015), Το Πρόγραμμα του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας για την Ελλάδα: Ερωτήσεις και απαντήσεις, seen: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-5513_el.htm
51. Χαρδούβελης Γκίκας, (2011), *Η ελληνική και ευρωπαϊκή κρίση και η νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης*, Οικονομία & Αγορές, Τόμος VI, Τεύχος 2, Eurobank Research
52. Έκθεση Διερεύνησης των Μορφών Ευέλικτης Απασχόλησης που Εφαρμόζονται στο Διεθνές και Ευρωπαϊκό Επίπεδο (2006), Κοινοπραξία Μελέτης Ευέλικτης Απασχόλησης Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας, Intercollege

53. Αργείτης Γιώργος (2014), *“Εσωτερική Υποτίμηση: Προοπτικές, Περιορισμοί και Εναλλακτικές Επιλογές”*, Παρατηρητήριο για την Κρίση, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)
54. Νομισματική Πολιτική (Οκτώβριος 2008), *Ενδιάμεση Έκθεση 2008*, Τράπεζα της Ελλάδος